

**T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
ARAP DİLİ VE BELAĞATI BİLİM DALI**

**CİBRÂN HALÎL CİBRÂN
VE “EL-ECNİHATU’L-MUTEKESSİRE” (KIRIK
KANATLAR) İSİMLİ ROMANININ MEHCER
EDEBİYATI’NDAKİ YERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**DANIŞMAN
DR. ÖĞR. ÜYESİ ALİ EMİNOĞLU**

**HAZIRLAYAN
Şerife DEDE**

KONYA-2019

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	Şerife DEDE
	Numarası	148106011009
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Temel İslam Bilimleri Arap Dili Belagatı
	Programı	Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Dr. Öğr. Üyesi Ali EMİNOĞLU
	Tezin Adı	CİBRÂN HALİL CİBRÂN VE “EL-ECNİHATU’L-MUTEKESSİRE” (KIRIKKANATLAR) ADLI ROMANININ MEHÇER EDEBİYATINDAKİ YERİ

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan ..... başlıklı bu çalışma 4.10.2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Sıra No	Danışman ve Üyeler		
	Unvanı	Adı ve Soyadı	İmza
1	Dr. Öğr. Üyesi	Ali EMİNOĞLU	
2	Dr. Öğr. Üyesi	Murat TALA	
3	Dr. Öğr. Üyesi	Yusuf Sami SAMANCI	

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin	Adı Soyadı	Şerife DEDE		
	Numarası	148106011009		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ARAP DİLİ VE BELAGATI		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans		
		Doktora		
	Tezin Adı	CİBRÂN HALİL CİBRÂN VE "EL-ECNİHATU'L-MUTEKESSİRE" (KIRIK KANATLAR) ADLI ROMANININ MEHCER EDEBİYATINDAKİ YERİ		

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Öğrencinin Adı Soyadı
İmzası

ÖZET

Modern Arap Edebiyatı'nda önemli bir yere sahip olan Halil Cibrân Mehcer edebiyatına öncülük ederek bu edebiyat alanının gelişmesine katkıda bulunan yazar, şair, ressam ve fikir adamıdır. Amerika'ya göç ettiği yıllarda toplumunun kaybetmiş olduğu siyasi, iktisâdi ve kültürel bağımsızlığını kazanması için ayrıca asimile olmuş Arap halkını tekrar özüne döndürmek için samimiyetle ve gayretle çalışmıştır. Doğu ile batı arasında kültür köprüsü olabilecek kadar geniş bir fikir yapısına ve edebî bir üsluba sahiptir.

Bu çalışmada Cibrân Halil Cibrân ve “el-Ecnihatu'l-Mutekessire” (Kırık Kanatlar) isimli romanını iki ana bölümde incelendi. Birinci bölümde Cibrân Halil Cibrân'ın hayatı, edebi kişiliği ve eserlerinden bazıları incelendi. İkinci bölümde ise “el-Ecnihatu'l-Mutekessire” (Kırık Kanatlar) isimli romanının teknik yapısı ve muhtevası hakkında bilgi verildi. Konunun bağlamını güçlendirmek için Mehcer edebiyatının genel özelliklerinden bahsedildi.

ABSTRACT

Khalil Gibrab, who has an important place in modern Arabic literature, is a writer, poet, painter and intellectual who contributed to the development of this field by leading the Immigration literature. During the years when he immigrated to America, he worked sincerely and diligently for the society to gain the political, economic and cultural independence that it lost and also to bring the assimilated Arab people back to their essence. He has a wide intellectual structure and a literary style that can be a cultural bridge between East and West.

In this study, Khalil Gibrab and his novel named “el-Ecnihatu’l-Mutekessire” (Broken Wings) were examined in two main sections. In the first chapter, the life, literary personality and works of Kalil Gibrab were examined. In the second part on the other hand, the technical structure and content of his novel named “el-Ecnihatu’l-Mutekessire” (Broken Wings) was given. In order to strengthen the context of the subject, general characteristics of Immigration literature were explained.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	iv
TRANSKRİPSİYON	v
KISALTMALAR	vi
GİRİŞ	1
1. ARAŞTIRMANIN KONUSU ve ÖZGÜNLÜĞÜ	1
2. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ ve AMACI	1
3. ARAŞTIRMANIN METODU.....	3
4. ARAŞTIRMANIN KAYNAKLARI	3
5. ARAP EDEBİYATINDA MEHCER EDEBİYATININ YERİ.....	4
6. MEHCER EDEBİYATININ ORTAYA ÇIKIŞ SEBEPLERİ, ŞAHISLAR VE ESERLERİ	8
I. BÖLÜM.....	16
CİBRÂN HALÎL CİBRÂN'IN HAYATI VE EDEBİ KİŞİLİĞİ	16
1. CİBRÂN HALÎL CİBRÂN'IN HAYATI.....	16
1.1. SOYU VE AİLESİ.....	16
1.2. ÇOCUKLUĞU	17
1.3. GENÇLİĞİ	19
1.4. HASTALIĞI	21
1.5. ÖLÜMÜ	23
2. CİBRÂN HALÎL CİBRÂN EDEBİ KİŞİLİĞİ.....	23
3. CİBRÂN'A ETKİ EDEN EDEBİ AKIMLAR.....	24
3.1. ROMANTİZM	24
3.2. SEMBOLİZM.....	25
3.3. YENİLİKÇİLİK.....	26
4. ESERLERİ	27
4.1. Öyküleri	28
4.1.1. el-Ervâhu'l-mütemerride (Asi Ruhlar).....	28
4.1.2. Arâ'isu'l-murûc (Vadi Perileri).....	29
4.2. Şiirleri.....	29
4.2.1. el-Mevâkıb	29
4.3. Makaleleri	30
4.3.1. el-Mûsika.....	30
4.3.2. Dem'â ve İbtisâme (Bir Damla Gözyaşı ve Gülümseyiş).....	31
4.3.3. el-Avâsıf (Fırtınalar)	32

4.4.	Minimal Hikayeleri	32
4.4.1.	The Madman -Mecnun- (Delî)	32
4.4.2.	The Forerunner -es-Sâbık- (Haberci).....	33
4.4.3.	The SandAndFoam (Kum ve Köpük)	33
4.4.4.	The Wanderer (Gezgin).....	34
4.4.5.	The Prophet-Nebi (Peygamber).....	34
4.4.6.	Jesus The Son of Man- <i>Ye'su</i> İbnu'l-insân (İnsanoğlu İsa).....	35
4.4.7.	The Earth Gods-Alihetu'l-Ard (Yeryüzü Tanrıları).....	36
4.4.8.	The Garden of The Prophet (Peygamberin Bahçesi).....	36
5.	CİBRÂN'DA EDEBİ TÜRLER.....	36
5.1.	ŞİİR	36
5.2.	HİKÂYE	37
5.3.	KISA HİKÂYE.....	38
5.4.	AFORİZMALAR	39
5.5.	MAKALELER	40
5.6.	BİYOĞRAFİ.....	41
6.	CİBRÂN HALÎL CİBRÂN ESERLERİNDE KULLANDIĞI TEMALAR	41
6.1.	KADIN	41
6.2.	DOĞA.....	43
6.3.	VATAN VE ÖZLEM	43
6.4.	SEVGİ	44
6.5.	DİN	45
6.5.1.	Hıristiyanlık Hakkında Düşünceleri	45
6.5.2.	İslam'a Karşı Takındığı Tavır	48
II.	BÖLÜM	51
	CİBRÂN'IN KIRIK KANATLAR ROMANININ TEKNİK VE TEMATİK YÖNDEN İNCELENMESİ	51
1.	ROMAN HAKKINDA GENEL BİLGİLER	51
2.	ROMANIN İSMİ.....	51
3.	ROMANIN ÖZETİ	54
4.	ROMANIN KONUSU.....	56
5.	ROMANIN YAPI UNSURLARI	57
5.1.	OLAY ÖRGÜSÜ	57
5.2.	ANLATICI VE BAKIŞ AÇISI.....	57
5.3.	KİŞİLER KADROSU	59

5.4. MEKAN	62
5.5. ZAMAN	65
5.6. DİL	66
5.7. ÜSLUP	67
SONUÇ	75
KAYNAKÇA	77

ÖNSÖZ

Halil Cibrân edebi kişiliği, karakteri etnik yapısı ve hayata bakış açısı ile evrensel bir boyut kazanmış yazar, şair, ressam ve fikir adamıdır. Amerika'ya göç ettiği yıllarda toplumunun kaybetmiş olduğu siyasi, iktisâdi ve kültürel bağımsızlığını kazanması, ayrıca asimile olmuş Arap halkını tekrar özüne döndürmek için samimiyetle ve gayretle çalışmıştır. Doğu ile batı arasında kültür köprüsü olabilecek kadar geniş bir fikir yapısına ve edebî bir üsluba sahiptir.

Eserlerinde doğu ve batı uygarlıklarının kültür, sanat, düşünce ve inanç faktörleriyle tarihi, sosyal yaşamlarını ve edebiyatlarını yan yana getirmek suretiyle XX. yy. insanın üzerinde derin izler bırakmıştır.

XIX yy.'ın sonu ve XX yy.'ın başlarında Suriye Lübnan Filistin ülkelerinden Amerika'ya gerçekleştirilen yoğun göçler neticesinde bazı kavimler Kuzey Amerika'ya yerleşirken bazı kavimler Güney Amerika'ya yerleşmiştir. Bu durum Amerika'da 1900'lü yıllardan sonra kendine has özellikleri barındıran bir edebiyat akımını ortaya çıkarmıştır. Bu yeni ekolün öncüleri başta Halil Cibrân, Mihail Nu'ayme ve Emin er-Reyhani olmuştur.

XIX. yy. da Lübnan, Suriye ve Filistin bölgesinden Amerika'ya yapılan göçler neticesinde XX. yy. başlarında Kuzey ve Güney Amerika'da edebî bir ekol olarak ortaya çıkan Mehcer Edebiyatı, Modern Arap Edebiyatına sayısız ürün kazandırarak pek çok yeniliğin de öncüsü olmuştur. Mehcer edebiyatını anlamak onun dinî, felsefî ve düşünsel alt yapısına eğilmeyi gerektirir. Bu alanların incelenmesi Mehcer edebiyatının kendisi ve vermek istediği mesajın anlaşılması için gerekli bir durumdur. Biz bu çalışmamızda Mehcer Edebiyatının öncü isimlerinden Halil Cibrân'ının *Kırık Kanatlar* isimli romanı üzerinden mezkûr edebiyatın dini ve düşünsel altyapısını tahlil edeceğiz.

Çalışmamda beni yönlendiren ve değerli yardımlarıyla bu tezin ortaya çıkmasında katkıda bulunan saygıdeğer hocam Dr. Öğr. Üyesi Ali Eminoğlu'na teşekkür ediyorum.

Şerife DEDE

Konya-2019

TRANSKRİPSİYON

ء	' (hemze)	ض	z
ب	b	ط	ṭ
ت	t	ظ	ẓ
ث	s	ع	'(ayn)
ج	c	غ	ġ
ح	ḥ	ف	f
خ	ḫ	ق	q
د	d	ك	k
ذ	z	ل	l
ر	r	م	m
ز	z	ن	n
س	s	ه	h
ش	ş	و	v
ص	ş	ي	y

Kısa sesliler

,- a-e

,- i-î

,- u-ü

Uzun sesliler

,- â

,- î

,- û

Yukarıda verilen transkripsiyon alfabesi şahıs isimleri, eser adları ve künyeler için; gerekli durumlarda da kimi kelimelerin telaffuzlarını göstermek için kullanılmıştır. Türkçede sık kullanılan özel isimlere transkripsiyon uygulanmamıştır. Bu isimler “Muhammed, Ali... vb.” şeklinde Türkçede kullanıldığı gibi yazılmıştır.

KISALTMALAR

- b. : İbn
Bkz : Bakınız
C. : Cilt
DİA : Diyanet İslam Ansiklopedisi
DTCF : Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi
Haz. : Hazırlayan
Tsh : Tashih Eden.
Trc : Tercüme Eden
Nşr : Neşreden
Thk : Tahkik Eden.
Hşy : Haşiyeye Eden
İÜEF : İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
ö : Ölüm
NEÜSBE : Necmeddin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
s. : Sayfa
sy. : Sayı
UÜSBE : Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
OMÜSBE : Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Vd : Ve Diğerleri
Yty : Yayın Tarihi Yok
Yyy : Yayın Yeri Yok
Yh : Yayına Hazırlayan
ts : Tarihsiz

GİRİŞ

1. ARAŞTIRMANIN KONUSU ve ÖZGÜNLÜĞÜ

Araştırmanın konusunu, Cibrân Halîl Cibrân ve *el-Ecnihatu'l-Mütekessire* isimli romanının Mehcer edebiyatındaki yeri muhteva ve üslup özellikleri açısından tahlili oluşturmaktadır.

Halîl Cibrân'ın bu romanı üzerinde yüksek lisans ve doktora düzeyinde bir akademik çalışma yapılmadığı görülmüştür. Bununla birlikte Mehcer edebiyatı hakkında ülkemizde yayınlanan bazı makaleler bulunmaktadır. Bu makalelerden biri Rümeyşa Bakır Dayı tarafından yazılmış olan “Mehcer (Göç) Edebiyatında Vahdet-i Vücut ve Ruh Göçü” ismiyle yazılmış bir makaledir. Diğer bir makale Ahmet Gemi tarafından yazılmış olan “Mehcer Edebiyatı Üzerine Bir Değerlendirme” ismiyle yazılmış bir makaledir. Bir diğeri ise Sultan Şimşek'in yazmış olduğu “İslam Kültürünün Mehcer Edebiyatı Üzerine Etkisi” ismiyle yazdığı makaledir. Bu makaleler Mehcer edebiyatının bir yönüyle ilgili yazılmış olup genel bilgiler içermemektedir.

Diğer taraftan ülkemizde bu alanda yapılan bazı yüksek lisans ve doktora tezleri şunlardır:

Hüseyin Yazıcı, Göç Edebiyatı (Doğuyu Batıya Taşıyanlar),

Hüseyin Günday, Cibrân Halîl Cibrân ve Çağdaş Arap Edebiyatındaki Yeri

Halîl Çatal, Cibrân Halîl Cibrân ve Öykücülüğü.

Erdinç Doğru, Mehcer Edebiyatı ve Arap Edebiyatına Etkisi.

Bu tezler Cibrân Halîl Cibrân merkezli olmakla birlikte Mehcer edebiyatı hakkında da genel bilgiler içermektedir.

2. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ ve AMACI

XIX. yüzyıl, Arap dünyası için edebi açıdan bir uyanış ve kalkınma döneminin başlangıcı konumunda idi. Modern Arap Edebiyatına doğru bazı girişimlerde

bulunulmaya başlanmış ve batı ile temaslar giderek artmaya başlamıştı. Arap ülkeleri arasında Avrupa ile ilişkileri olan ilk ülkelerden biri Lübnan idi. Bazı yazarlar, gazeteciler vs. Batı eğitimi almaya başlamış ve Lübnan'da modern Arap edebiyatının gelişmesine katkı sağlamıştı. Bu gelişmelerin yakın takipçisi olan Mehcer edebiyatçıları klâsik geleneğin sınırlarını aşmak ve Arap toplumuna yepyeni bir akım kazandırmak için çalışmalara başlamıştı. Bunun için edebi dernekler kurmuştu.

Edebi alanda yeni anlatım biçimi ve içerik getiren Mehcer edebiyatının başlangıcı Halîl Cibrân iledir. Tezimizin konusunu önemli kılan Halîl Cibrân'ın Mehcer edebiyatının gelişmesine katkılarıdır. Yazarın yaşadığı dönem, göç sürecinde karşılaştığı problemler ve bu problemlerle baş etme süreci de göz önünde bulunduruldu ve bu edebiyatın Arap dili ve edebiyatına nasıl bir canlılık kazandırdığı, klâsik Arap edebiyatı ile var olan bağları tamamen koparmaksızın yenilikler ortaya koymak için nasıl bir çaba gösterdiği incelenmiştir.

Bu bağlamda Cibrân Halîl Cibrân'ın Mehcer edebiyatının gelişmesine katkılarını daha iyi görmek adına *el-Ecnihatu'l-Mütekessire* romanı incelendi. Yazılarında, şiirlerinde, öykülerinde ve romanında sadece duygu yüklü temaların değil o dönemin siyasi ve kültürel durumu, doğuyu ve batıyı yansıtan temalar ve yazıldığı coğrafyanın özellikleri gibi unsurların bulunduğu gözlemlendi.

Cibrân'ın hayatı ve eserleri derinlemesine incelendiğinde Cibrân'ın tanımlanması oldukça güç biri olduğu görülmüştür. Farklı özellikleri bünyesinde barındıran biri olduğu için kiminin onu şair, kiminin ressam, kiminin de edip olarak tanımladığı görülmüştür. Cibrân'ın kendini aşmış ve bunu felsefi bir dille eserlerinde ifade etmiş güçlü bir karakter olduğu görülmüştür. Yaşadığı zorluklara yenik düşmek yerine onlarla mücadele ettiği görülmüştür.

Yukarıda açıklanan hususlar gereği, Cibrân Halîl Cibrân'ın ve Mehcer Edebiyatı'nın ilmi ve edebi değerini ortaya koymak ve *el-Ecnihatu'l-Mütekessire* romanı ışığında dönemin ilmi, edebi, siyasi ve kültürel yapısı hakkında sağlıklı bir değerlendirme yapmak bu çalışmanın amaçları arasındadır. Bu mektep nasıl ortaya çıkmıştır? Kurucuları kimlerdir? Modern Arap edebiyatına etkileri nelerdir? gibi soruların cevabı aranacaktır.

3. ARAŞTIRMANIN METODU

Bu çalışmada, Cibrân Halil Cibrân'ın *el-Ecnihatu'l-Mütekessire* isimli romanı iki bölümde incelendi. Birinci bölümde Cibrân Halil Cibrân'ın hayatı, edebi kişiliği ikinci bölümde ise romanının teknik yapısı ve muhtevası hakkında bilgi verilmiştir. Roman Mehcer edebiyatının temel özellikleri bağlamında tahlil edilmiştir.

4. ARAŞTIRMANIN KAYNAKLARI

Çalışmanın hazırlanmasında ilk başvuru kaynağı Hüseyin Yazıcı'nın Göç Edebiyatı başlıklı kitabıdır. Eser baştan sona pek çok kez taranmış, Mehcer edebiyatı, Cibrân Halil Cibrân ve diğer Mehcer edipleri açısından konular tasnif edilmiş ve çalışmanın farklı başlıklarında bu verilerden elde edilen bilgiler kullanılmıştır.

Çalışmanın hazırlanmasında kendilerinden istifade ettiğimiz diğer kaynaklar biyografi ve tarih kitaplarıdır. Özellikle Mehcer edebiyatı hakkında değerli bilgilere sahip olan HasenCâdHasen, *el-Edebu'l-Arabî fi'l-Mehcer*, Rebî'a Bedî Ebî Fâdıl'ın *el-Fikru'd-dînî fi'l-edebi'l-Mehcer* ve Muhammed 'Abdulmun'im Hafâcî'nin, *Kışşatu'l-Edeb'il-Mehcerî* kitaplarından faydalanılmıştır.

Yazarın hayatının, eserlerinin ve edebi kişiliğinin yer aldığı birinci bölümde de bu kitaplardan istifade etmenin yanı sıra yazarın kendisinin yazmış olduğu tüm kitaplar tahlil edilerek roman ve hikâye kitaplarından istifade edilmiştir. Bunun yanı sıra Muhammed Râbi'nin, *fi Târih el-edep el-arabi el-hadîs* isimli eserinden istifade edilmiştir.

5. ARAP EDEBİYATINDA MEHCER EDEBİYATININ YERİ

Sözlükte “göç edilen yer” manasına gelen Mehcer başta Lübnan olmak üzere Suriye, Filistin ve Ürdün’den göç eden Arapların Kuzey ve Güney Amerika’da ikamet ettikleri yerlere verilen addır. Mehcer edebiyatı (Edebu’l Mehcer). Arapların Amerika kıtasında temsil ettikleri Arap edebiyatı için kullanılan bir tabir olmuştur.¹

XX. yüzyılın başlarında Ortadoğu’da yaşanan ekonomik durgunluk, pek çok Arap edebiyatı tarihçisi tarafından Osmanlı Devleti’nin kötü yönetimine bağlanmaktadır. Suriye ve Lübnan’da üretilen ipek bu ülkelerin temel ihrac maddesi olması sebebiyle Çin ve Hindistan’dan sonra en fazla ipek ihracatı yapan ülkeler konumundaydı. Bu ihracatlar da ülke ekonomisine büyük katkısı olan temel kaynağı idi. Fakat Japonya’nın doğal ipekten daha ucuz olan suni ipeği üretmeye ve ihrac etmeye başlaması bu iki ülkeyi zor durumda bırakmış ve Japon ipeği ile rekabet edemez duruma düşürmüştü. İpek tüccarları ve ipek imalathanelerinde çalışan birçok insan ekonomik sıkıntılara girdi.²

Lübnan’da feodalite düzeninin hâkim olması hasebiyle, ülke bu düzenden ötürü zaten kötü durumda iken birde toprak sahibi olan insanlar çiftçiye zulmediyordu. İnsanların gelir dağılımı eşit derecede değildi. Eğer bir çiftçi mal sahibi olmuşsa toprağını işlemesine izin verilmediği gibi öşür ve haraç gibi ağır vergilerle emeğinin karşılığını alamazdı.³

Diğer taraftan Bilâdu’s-Şam olarak bilinen bölge şimdiki Suriye, Lübnan ve Filistin’den oluşmaktaydı. Bu bölgelerde farklı ırktan insanlar yaşıyorlardı. Dilleri Arapça ve dinleri ağırlıklı olarak İslam’dı. Bununla birlikte bu bölgede farklı mezhepten Hıristiyanlar da yaşamaktaydı. Mârûnî, Ortodoks, Süryani-Lâtin, Katolik ve Protestan mezheplerinden oluşan Hıristiyanlar ile Müslümanlar arasında anlaşmazlıklar baş gösteriyordu. Özellikle Mârûnî ve Dürziler devamlı kavga

---

¹ Hüseyin Yazıcı, “Mehcer Edebiyatı”, *TDV İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2003) 28: 364.

² Hasan Câd Hasan, *el-Edebu’l-arabîfi’l-mehcer* (Kâhire: 1962), 24.

³ Nâdire Cemil Serrâc, *Şu’arâ’ el-râbi’a el-kalemiyye*, (Kahire 1957), 26-29.

halindeydiler. 1856 yılında Osmanlı devletinin Avrupa'nın zorlamasıyla çıkarmış olduğu Islahat Fermanı Müslüman ve Hıristiyan halk arasındaki kargaşayı körüklemişti. Bu ferman ile Hıristiyanlara çok geniş haklar verildiğini düşünüyorlardı. Hıristiyanlar ise askerlik yapmak istemiyorlardı. Bu durumdan faydalanan İngiltere ve Fransa gibi devletler ortalığı karıştırıyor ve halkı devlete karşı kışkırtıyordu.⁴

Ortadoğu'da olaylar hem ekonomik hem siyasi sıkıntıları bünyesinde toplarken bir taraftan da Kavalalı Mehmet Ali Paşa'dan itibaren Mısır'da bazı ilmi enstitülerle Amerikan ve Saint Joseph Üniversitesi'nin kurulması sonucunda batı kültürüyle temas başlamış İbrahim Paşa'nın Suriye valiliği sırasında ortaya çıkan misyoner faaliyetleri giderek artmış Amerika ve batı özenilen ülkeler haline gelmişti.⁵

Arap dünyasından Amerika Kıtası'na göç, ilk olarak Kuzey Amerika'ya (New York) yapılmıştır. Güney Amerika'ya yapılan ilk göç ise Kuzeye yapılan göçten 20 yıl sonradır. Lübnan'dan giden göçmenlerin bir milyon olduğu belirtilmektedir. Suriye'den ise nüfusunun 1/7'si göç etmiştir. Lübnan'dan giden göçmenlerin fazla olmasının sebebi misyonerlik çalışmalarının burada yoğun olması ve halkın misyonerlik faaliyetlerinden daha çok etkilenmesidir.⁶

Arap göçmenler hem yolculuk esnasında hem de gittikleri ülkelerde birtakım zorluklarla karşılaşmışlardır. Osmanlı döneminde göç resmi olarak yasak idi. Bu yüzden bazıları kaçak yollarla göç edebiliyordu.⁷ Anavatanlarından büyük sıkıntılara maruz kalarak başka bir ülkeye göç etmek zorunda kalan Mehcer edipleri bu sarsıntının etkisini üzerlerinden atamamışlardır. Bu edipler kolaylıkla Amerika'ya ulaşamamışlar uzun süre yolculuk etmişlerdir. Binlerce eziyet ve hakarete maruz kalmışlardır. Menzile vardıklarında ise kendilerini törenlerle bekleyen bir halk yoktur. Bu zorlukları bizzat Mehcer edebiyatı temsilcilerinden biri olan Emin er-Reyhânî, Hayâtü Hâlit "Hâlit'in Yaşamı" adlı çalışması ile kaleme almıştır.⁸

⁴ Rıfat Uçarol, *Siyasi Tarih* (İstanbul: 1985), 165-173.

⁵ Hüseyin Yazıcı, "Mehcer Edebiyatı", TDV İslam Ansiklopedisi, 364.

⁶ Hüseyin Günday, *Cibrân Halil Cibrân ve Çağdaş Arap Edebiyatındaki Yeri*, (Doktora Tezi, Bursa Uludağ Üni. 2002), 59-60.

⁷ Hasan Câd Hasan, *el-Edebu'l-arabi'l-mehcer*, 29-30.

⁸ Hüseyin Günday, *Cibrân Halil Cibrân ve Çağdaş Arap Edebiyatındaki Yeri*, 71.

Bölge olarak daha çok kuzey doğu, güney doğu ve batı sahillerine yerleşen göçmenlerden New York, Washington, Chicago şehirlerine yerleşenlerin ekonomik durumu iyi durumda idi. 1960 yılında ilk göç eden kesim artık yerini yeni kuşaklara bırakmıştı. Yeni kuşak Amerikan toplumuna çabuk uyum sağlamış ve artık Amerikalılar gibi davranmaya başlamışlardı. Bu durum buldukları ortama ayak uydurdukları için kendi ana dillerini unuttur ve kullanmaz hale gelmişlerdi. Hatta birçok Arap, ismini değiştirip Amerikan isimleri kullandılar.⁹

Amerika'ya giden göçmenler oraya yerleşeler bile anayurtlarını unutmamışlardı. Hem özlem hem de geçim sıkıntısı onlara ağır gelmişti. Geçimlerini sağlamak için çabalıyorlardı.¹⁰

Mehcer edebiyatçıları Amerika'ya göçtükten sonra zorluklar ve sıkıntılarla bir süre mücadele etmek durumunda kalmışlardır. Fakat bu durum fazla uzun sürmeden ekonomik hayatta başarı sağlamışlar ve kendi varlıklarını hissettirmişlerdir. Hatta ilk yıllarda âdeta kendi yurtlarını bütün özellikleriyle Amerika'ya taşımaya çalışmışlardır.¹¹

Beyrut'ta Marunî bir anne ve Katolik bir babanın çocuğu olarak dünyaya gelen Emin Ma'luf, çocukluğunu ve ilköğrenimini burada tamamlamış; ancak ülkesinde ortaya çıkan iç savaştan dolayı zorunlu olarak yurtdışına çıkan ailesiyle birlikte Batıya göç etmiştir. "Doğunun Limanları" adlı eserinde Osmanlı Devleti'nin son yıllarında Ermenilerin Adana'dan Lübnan'a yaptıkları göç anlatılır.¹²

Yazdığı eserlerde "göç" kavramının önemli bir yeri olan Emin Ma'luf, kendisiyle yapılan bir mülakatta göç üzerine çok önemli tespitlerde bulunur. Ona göre göç sayesinde kültürler arası bir diyalog yaşanabilir.

---

⁹ Hüseyin Günday, *Cibrân Halil Cibrân ve Çağdaş Arap Edebiyatındaki Yeri*, 79-83.

¹⁰ Kenan Demirayak, "Amerika'daki Göçmen Arap Edebiyatı ve İliya Ebû Madi'nin "Bilmeceler" şiiri", *Ekev Akademi Dergisi*, Ocak 1996, S. 70, 45-48.

¹¹ Abdülkerîm el-Eşter, *en-Nesru'l-Mehcerî* (Dimaşk: 1970), 17-19; Rabî', Muhammed, *fi Târîhi'l-edebi'l-el-'arabiyyi'l-hadîs*, (Ürdün: 1990), 50.

¹² http://www.global-leaders.tv/arsiv/amin_maalouf.asp (İpek Cem'in Amin Maalouf'la mülakat Global Leaders, erişim tarihi: 29 Mayıs 2009).

“Bana sorarsanız göç eden kişi için göç, bir şans olabilir. Aynı zamanda üzücüdür belki ama bir şans haline gelebilir. İnsanları tarafından terkedilmiş bir toplum açınsındansa, bu bir fakirleşmedir. Dünyanın her yanında, özellikle Arap dünyasında, gerçek bir kan kaybı olan göç kavramını yakından tanıyan çok fazla toplum var.

Her alanda kalifiye olan birçok insan, başka ülkelerde yaşayacak. Bu, tam bir felaket. Ama bence göç kavramından yola çıkarak başka bir yere varmak gerekiyor. Ne demek istediğimi açıklayayım. Birçok toplumda, yurt dışından gelmiş birçok insan yaşamaktadır. Bu kişiler iki toplum arasında, içinde doğdukları toplum ve düşünsel toplumları arasında bir buluşma noktası olabilirler. Bana sorarsanız bu insanlar, bu görevi üstlenmeleri için yüreklendirilmelidir. Örneğin ana dillerini kaybetmemeleri için yüreklendirilmelidirler.

Buldukları ülkenin dilini öğrenmeliler ama diğer yandan ana dillerini de korumalıdır. Bu kişilerin iki toplum arasında bir dolaşım sağlayabilmeleri gerektiğine inanıyorum. Her iki yöne de geçiş yapabilmeliler, buldukları toplumdan doğdukları topluma veya doğdukları toplumdan yaşadıkları topluma bir elçi olabilmeliler. Herkesin ötekini tanması gereken bir dünyada yaşıyoruz. Bunu özellikle de, uzun süre dünyanın geri kalanını tanımaya gerek olmadığına inanan batı ülkeleri için söylüyorum. Güney ülkelerinde yaşayan birçok insan kuzey ülkelerinin dilini öğrenir.

Kuzey ülkelerinde yaşayan çok az insan güney ülkelerinin dilini öğrenir. Bilmelerine gerek olmadığını düşünürler. Bence bu, aldatıcıdır, bence günümüzde insanlar, diğer kültürleri öğrenmelidir, diğer dilleri öğrenmelidir. Ve bu kültürün taşıyıcısı olanlar, bu dilin taşıyıcısı olanlar, kendi ülkelerindeyken, onlara yönelmelidirler. Başka şeyler de öğrenilmelidir. Çünkü öğrenme daima iki yönlü olmalıdır.¹³

Mehcer edebiyatının genel özelliklerine bakılacak olursa ana hatlarıyla şunlar söylenilebilir: Mehcer edipleri düşünmeyi ve tabiat ile meşgul olmayı severlerdi. Karşılıklı muhatap olma özelliğini eserlerinde tercih etmemişlerdir. Vatan özlemi, tüm insanlara ve insanlığa önem verme ve geçmiş geleneklerden uzak kalma ve Arap edebiyatını bu geleneklerden kurtarma gibi konular üzerinde yazılar yazmışlardır. Bu

---

¹³ /www.global-leaders.tv/arsiv/amin_maalouf.asp (İpek Cem’in Amin Maalouf’la mülakat Global Leaders, erişim tarihi: 29 Mayıs 2009.

yazılarını ise sanatsal bir üslupla dile getirmişlerdir. En önemli özelliklerinden bir diğeri de gurbette yaşadıkları için yazılarında karamsarlık vardır.

6. MEHCER EDEBİYATININ ORTAYA ÇIKIŞ SEBEPLERİ, ŞAHISLAR VE ESERLERİ

Amerika kültürüne ayak uydurmayı başaran Araplar dostluk ve dayanışma dernekleri kurmaya başladılar. Gazete ve dergiler çıkardılar. Çıkardıkları bu gazete ve dergiler vasıtasıyla hem yeni dünyadan hem de kendi öz vatanlarından haberdar oluyorlardı.¹⁴

Arapça gazete ve dergilerin yanı sıra edebiyat kulüpleri de kurarak Arap edebiyatçı ve şairlerin bir araya gelmesini sağladılar. Şairler ve yazarlar edebi ürünlerini bu kulüpler sayesinde yayınlıyorlardı. Bu kulüpler sayesinde gurbetteki göçmen edebiyatçıların ve göç edebiyatının gelişmesine, şiirde yeni mana ve şekiller icat edilmesine yardımcı oldular.¹⁵

Amerika'da çıkan gurbetçilerin ilk gazetesi olma özelliğini taşıyan '*el-Feyhâ*' zor şartlar altında çıkmıştı. Çünkü bu gazete ile güçlü kalemler tanınmış ve öz vatanları ile irtibat sağlamıştı. Gazetenin yayın hayatı iki yıl sürdü. Bu süre zarfında gazete birçok yazı yayınladı. Bu yazılar sayesinde ilk tohumlarını ekmeye başlayan Mehcer edipleri dikkatleri çekmeye başlamıştı. Bu gazete sayesinde yine birçok gazete ve dergi çıkmış, sayıları iki yüz elliye kadar ulaşmıştı.¹⁶

Yine Mehcer edebiyatının oluşum sürecine baktığımız zaman 1900 yılında Lübnanlı bazı gençlerin katkısını görürüz ki bu gençler Brezilya'nın Sau Paulo şehrinde Rivâku'l-Maarrî adlı bir dernek kurmuşlardır. Fakat bu dernek Osmanlı Devleti'nde II. Meşrutiyet'in ilânından sonra sona ermiştir.¹⁷

---

¹⁴ 'Abdulkerîm el-Eşter, *en-Neşru'l-Mehcerî*, 16-19.

¹⁵ Kenan Demirayak, "*Amerikadaki Göçmen Arap Edebiyatı*", 48.

¹⁶ Hüseyin Yazıcı, *Göç Edebiyatı (Doğuyu Batıya Taşıyanlar)*, 1.Basım (İstanbul: Kaktüs yay. 2002), 5-6.

¹⁷ Hüseyin Yazıcı, "*Mehcer Edebiyatı*", TDV İslam Ansiklopedisi, 365.

Bundan sonraki süreçte karşımıza Mehcer edebiyatının oluşum sürecine katkıları büyük olan üç isim çıkmaktadır. Bu isimler Cibrân Halîl Cibrân, Mihâil Nuaymeve Emin er- Reyhânî'dir. 1920 yılında Cibrân'ın önderliğinde bazı Lübnanlı ve Suriyeli gençlerin gayreti, Mihâil Nuayme, İlyâ Ebû Mâzî, NesîbArîza, ReşîdEyyûb gibi kişilerin bir araya gelmesiyle Kuzey Amerika'da er-Râbîta-tü'l-Kalemiyye adlı bir dernek kuruldu. Liderliğini Cibrân, danışmanlığını ise Nuayme üstlendi. Mehcer edebiyatı temsilcilerinden Emin er- Reyhânî, Cibrân Hâlîl Cibrân gibi düşünmediği için¹⁸ hiçbir zaman bu gruba katılmadı.¹⁹ Bu gruba katılacak kişilerin edebi zevklerinin ve ruhsal yapılarının birbirine yakın olması gerekiyordu. Grubun görüşleri genel itibarıyla romantizme yakındı.²⁰ Bununla birlikte Mehcer edipleri dilin eski üslubunu beğenmezdi. Şiir dilini eski üslup olarak görürlerdi. Bu yüzden Batı şiirinden etkilenmişler ve yenilik istemişlerdir.²¹

Cibrân Kalem grubunu temsil eden üzerinde boş bir daire bulunan bir amblem çizdi. Boş dairenin üzerinde açık bir kitap yer alıyor. Kitabın sayfalarında “*Arşın altındaki hazineler Tanrı'nındır. Anahtarları ise şairlerin dilleridir.*” ifadesi yazıyordu. Kitabın üzerinde ışıkları yarım daire çizen bir güneş, altında ise bir kandil bulunuyordu. Kandil'in sağ yarısı kalemlî mürekkep okkası şeklinde idi. Mürekkep dile dönüşmüş sol taraftan ışık olarak çıkıyordu. Amblemin altında ise Kalem Grubun ismi ve adresi vardı.²²

Bu grubun kuruluş amacı Arap dili ve edebiyatı alanındaki edebi ürünleri bir araya getirerek bu alana canlılık getirmek klâsik Arap edebiyatı ile bağları koparmak ve Arap edebiyatını günün ihtiyaçlarına cevap verir hale getirmektir. Kısaca özgün bir

---

¹⁸ Reyhanî ile Cibrân arasındaki ihtilafın nedenini açıklamak üzere, siyasi, edebî ve sanatsal gerçeklere dayandırılmış değişik görüşler ileri sürülmüştür. Kimilerine göre bunun sebebi tamamen siyasîdir. Reyhani genel anlamda bir Arap milliyetçiliği (panorabizm) düşüncesini savunurken, Cibrân Lübnan hudutları ile sınırlı nisbeten dar kapsamlı bir milliyetçilik anlayışını (bölgesel milliyetçilik) benimsemiştir. (Şener Şahin, *Emin Er-Reyhani ve Mehcer Edebiyatı'ndaki yeri* (Bursa: UÜSBE, Doktora tezi, 2005), 259.

¹⁹ İisâ en-Nâ'ûrî, *Edebu'l-Mehcer* (Kahire: 1977), 23.

²⁰ Hasen Câd Hasen, *el-Edebu'l-'arabî'l-mehcer*, 63.

²¹ www.diwanalarap.com, erişim tarihi: 16/01/2014.

²² Erdiñç Doğru, *Mehcer Edebiyatı ve Arap Edebiyatına Etkisi* (Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üni.,1998), 15.

edebiyat ortaya çıkarmaktı. Çünkü Arap edebiyatçıları Batı edebiyatından ve Amerika edebiyatından etkilenmişti.²³

Kalem grubu kısa sürede hem Güney Amerika'da hem de Ortadoğu'da ortaya koyduğu yenilikleri hissettirmeye başlamıştır. Kalem Grubu geliştirdiği bu yenilikleri kaleme almak için Mîhaîl Nu'ayme'yi görevlendirilmiştir.²⁴

1931 yılında Kalem Grubu'nun gücünü yitirmesi ile birlikte güneyde yeni bir grubun kurulması anlayışı içine girildi. Bu anlayış neticesinde 1933 yılı 5 Ocak'ta Brezilya'nın Sao Paulo şehrinde kuruldu. Başına Mîsel Ma'luf seçildi. Bu grubun düşünceleri, bir önceki grupla aynı olmakla birlikte özellikle klasik ve modern edebiyat konusunda birbirlerinden farklı görüşlere sahiptiler. Bu grubun da temel hedefleri arasında Arap edebiyatında yenilikler kazandırmaktı. Fakat isminden de anlaşılacağı üzere bu grup geçmiş ile bağlantıları koparmamaya özen göstermiştir.²⁵

Endülüs grubu genel olarak edebiyatçıların özgürlüğünü sağlamak, siyaset yapmamak, Endülüs Arap uygarlığını canlandırmak, Brezilya'daki bütün Arap edebiyatçıları edebiyatçıları bir araya getirmek ve en önemlisi çağa ayak uyduramayan gelenekleri silmek gibi bir amaç üzerine kurulmuştur. Bunun neticesinde Amerika edebiyatı ile Batı Edebiyatı'nın kaleme aldığı eserlerde şekil ve içerik açısından farklılıklar ortaya çıkmıştır. Bu farklılıkların sebebi Endülüs Emevî edebiyatına özenme vardır. Çünkü Endülüs edebiyatı birçok yönüyle klâsik Arap edebiyatına benzemektedir.²⁶

Endülüs grubu kısa sürede Arap Dünyası'nda büyük beğeni ve takdir kazanmıştı. Çeşitli kaside ve makineler yayımlamıştır. Ülke içinde ve Ortadoğu'daki Arap dünyasına ulaşması için eşyalar eş-Şark, el-Câliye ve el-Endelusu'l-cedîde adında üç dergi çıkardılar.²⁷

---

²³ Muhammed Rıdâ Guddus, *Şi'r Muâşır Arab Şefi'î Kedkeni*, 1359, 2.

²⁴ Hüseyin Yazıcı, *Göç Edebiyatı*, 111.

²⁵ Hüseyin Yazıcı, *Göç Edebiyatı*, 113.

²⁶ Hüseyin Yazıcı, *Göç Edebiyatı*, 113.

²⁷ Hüseyin Yazıcı, *Göç Edebiyatı*, 113.

Dernek, Brezilya cumhurbaşkanının kapatma emrini verdiği 1941 yılına kadar çalışmalarını sürdürmüştür.²⁸

1947’de Şefik Ma’luf derneği tekrar açmak istemiş fakat bazı ülkeler bazı üyeler öldüğü için pek başarılı olmamıştır.²⁹

Amerika Kıtası’nda bulunan diğer edebi dernekler ise şunlardır: Rivâku’l-Ma’arr’î “Ma’arr’î Grubu”, er-Râbitatu Minerva “Minerva Grubu”, er-Râbitatu’l-edebiyeye “Edebi Grup”, Cami’atu’l-Kalem “Kalem Birliği” gruplarıdır.³⁰

Genel hatları ile Mehcer edebiyatına baktığımız zaman konuyu şu şekilde toparlayabiliriz. Göç eden bir toplumun çeşitli yönlerini ince bir hisle tasvir ve tahlil ettiğimiz zaman, Mehcer edebiyatını Ortadoğu Arap edebiyatından ayıran en önemli özelliklerden biri olduğunu görürüz. Mehcer edebiyatının Ortadoğu Arap edebiyatının gelişmesine, zenginleşmesine ve modern dünya edebiyatları arasında yerini almasına büyük katkılarının olduğu görülmektedir.³¹

Mehcer edebiyatı, edebi konular ile gelişmiş ve bir yol kat etmiştir. Özellikle klasik Arap edebiyatı geleneğinden uzaklaşıp modern Arap edebiyatında doğru ilerlenen bu yolda Arap edebiyatına yenilikleri ile hayat veren Kuzey Mehcer edebiyatçıları olmuştur. Güney Mehcer edebiyatçıları ise geçmişe hayranlığını devam ettirmiş şiirlerinde ve yazılarında klasik Arap edebiyatın etkilerinden vazgeçememişlerdir. Bunun yanı sıra Güney Mehcer edebiyatı genelde destanı bir yapıya sahip idi. Toplumun sorunları ile ilgilenmiş yazılarında toplumsal sorunları ele almıştır.³²

Mehcer edebiyatına önemli katkıları olan üç yazardan bahsedilmiştir. Biri Cibrân diğer iki yazar ise Mihail Nuayme ve Emin er-Reyhanidir. Mehcer edebiyatı yazarlarını tanımak adına bu iki yazarın edebi değerinden biraz bahsetmek gerekir.

---

²⁸ HasenCâdHasen, *el-Edebu’l-arabîfi’l-mehcer*, 63.

²⁹ Hüseyin Yazıcı, *Göç Edebiyatı*, 115.

³⁰ Hüseyin Yazıcı, *Göç Edebiyatı*, 115-116.

³¹ HasenCâdHasen, *el-Edebu’l-arabîfi’l-mehcer*, 67.

³² www.academia.edu, Ahmet Gemi, Mehcer Edebiyatı Üzerine Bir Değerlendirme, erişim tarihi: 25/04/2019.

Mihail Nuayme Mecher edebiyatının Cibrân'dan sonra en önemli ikinci şansı kabul edilir. Cibrân gibi kalem grubunun kurulmasında çok çaba göstermiştir. Edebiyat dünyasına ilk adımı Cibrân'ın el-Ecnihatu'l Mutekessira isimli romanına eleştiri niteliğinde yazdığı Fecru'l-emel ba'deyleyli'l-ye's (ümitsiz geceden sonra ümit ışığı) makalesiyle atmıştır. İkinci yazısı da yine el-Funûn dergisinde yayınlanmış olan el-Akir (kısır) atlı öyküsüdür. Şiir, eleştiri öykü ve roman alanında başarılı olan Nuayme, Cibrân ile arkadaşlığı neticesinde ressamlığı da öğrenmiştir.³³

Cibrân gibi reenkarnasyona inanan Nuayme el-Likâ (Buluşma) isimli eserini bu nitelikte yazmıştır. Analizleri son derece sanatsaldır. Eleştirmenlerce başarılı bulunmuştur. Fakat bu romanından sonra da eserlerinde Cibrân'ın etkisi açıkça görülmektedir.³⁴ Cibrân gibi yenilikçi bir edebiyatçı olan Nuayme 1911-1916 yılları arasında gördüğü dini eğitim sayesinde derin bir dini görüşe sahip olmuştur. O da Cibrân gibi mistisizme eğilmiştir.³⁵

Yazmış olduğu öykü ve romanlar şunlardır:

Öykü:

- *Kâne mâ kâne*, Beyrut 1937.
- *Ekâbir*, Beyrut 1956.
- *Ebû Batta*, Beyrut 1958.

Roman:

- *Likâ*, Beyrut 1946
- *Mirdâd*, Beyrut 1952
- *Muzekkerâtu'l-Arkaş*, Beyrut 1949

---

³³ Hüseyin Yazıcı, *Göç Edebiyatı*, 157-158.

³⁴ Hüseyin Yazıcı, *Göç Edebiyatı*, 161.

³⁵ Hüseyin Yazıcı, *Göç Edebiyatı*, 163.

- *el-Yevmu 'l-ahîr*, Beyrut 1963.

Emin er-Reyhani ise daha önce belirttiğimiz gibi kalem grubunun hiçbir toplantısına katılmamıştır. Bunun nedeni ise Mehcer edebiyatı mensubu diğer şahsiyetlerin hepsinden farklı kişiliğinin olmasıdır. Çoğu zaman onlarla hareket etmemiştir. Siyaset adamıdır, reformisttir, eğitimcidir, gezgindir, tarihçidir, filozoftur, tiyatro yazarıdır, şairdir, eleştirmendir ve toplum bilimcidir. Kendine has bu özellikleri ile Mehcer edebiyatçıları arasında en ulusal düşünen ediptir.³⁶

11 yaşında akranlarından daha erken bir tarihte Amerika'ya göç etmiştir. Dolayısıyla kendinden sonra göç sebebiyle Amerika'ya gelen Arap halkının üzerinde önemli sayabileceğimiz etkiler yaratmıştır. O Cibrân ve Nuayme'den çok daha önce basın ve edebiyat çevreleri ile dostluklar kurmuştur. Özgürlük, doğu-batı medeniyetleri, dini hoşgörü ve diğer birçok konuda yazılar yazıp konferanslar vermiştir. Bu öncü rolünden dolayı Cibrân'ın Reyhani'ye özel bir saygı hissi ile bağlı olduğu bilinmektedir. Zaten onu kuzey Amerika'daki Mehcer edebiyatının önderi ve kurucu şahsiyetlerinden olduğu kanaati birçok edebiyatçı tarafından bu şekilde kabul edilmektedir.³⁷ Hatta Pek çok araştırmacı yaptığı araştırmalar neticesinde Cibrân Halîl Cibrân ve Mihail Nuayme'ye kıyasla Reyhani'yi edebi açıdan daha üstün görmüşlerdir.³⁸

Emin er-Reyhani, Cibrân ile hiçbir zaman aynı düşünceleri paylaşmamış ve Cibrân'la gizli sürtüşmeleri olmuştur. Sadece öykü ve romanlarında savundukları görüşlüler benzer niteliktedir. Örneğin el-Mekkârî ve'l-kâhin (Hilekar ve rahip) adlı eseri Cibrân'ın din konusundaki düşünceleri ile benzer düşünceler içermektedir. Cibrân nasıl ki din adamlarına karşı sert eleştirilerde bulunuyorsa doğunun geri kalmışlığını, doğu halkının geleneklerine bağlı kalıp yenilikçi olmamasına, dini bağnazlıkların Arap halkını geliştirmemesine sert tepkiler de bulunuyorsa, Reyhani da tıpkı Cibrân gibi sert tepkiler de bulunmuştur. Cibrân gibi Reyhani de doğu toplumlarının siyasi ulusal ve toplumsal sorunlarını ele alan eserler yazmıştır. Zembekatu'l-ğavr (Mağara Zambağı), Hâricu'l-harim (Haremin Dışı) isimli eserleri

³⁶ Hüseyin Yazıcı, *Göç Edebiyatı*, 187.

³⁷ Şener Şahin, *Emin er-Reyhâni ve Mehcer Edebiyatı 'ndaki Yeri*, 258.

³⁸ Fâdîl Cihâd, *el-Edebu 'l-ħadis fî Lübnân*, Beyrut, 128.

bu niteliktedir. Hâricu'l-harim isimli eseri Ortadoğu kadınının içinde bulunduğu durumu anlatması özelliği ile Cibrân'ın el-Ecnihatu'l-Mütekessire isimli eserine benzemektedir. Fakat bazı konularda Cibrân ile farklı bir üslup sergilemektedir.³⁹

Son derece canlı betimlemeler yapan Reyhani'nin eserlerini okuyan kimse bu betimlemeler karşısında derin bir heyecan duyar. Onun mükemmel betimlemeleri, güçlü anlatımı, engin hayali, felsefeyi düşüncesi, etkileyici ve gizemli sembollerine verilebilecek en önemli örnek Cibrân Halîl Cibrân'ın cenazesi. Köyüne doğru giderken yazdığı şiirinde açıkça görülmektedir.⁴⁰

Yazmış olduğu öykü ve romanlar şunlardır:

Öykü:

- *Sicillu't-tevbe*, Mısır 1951.

Roman:

- *Hâricu'l-harîm ev cihân*, New York 1917
- *Zenbakatu'l-ğavr*, New York 1914
- *el-Muhâlefetu's-sülâsiyyefi'l-memleketi'l-hayevâniyye*, New York 1903
- *el-Mekkârî ve'l-kâhin*, New York 1904.

Mehcer ediplerinin en önemli özellikleri arasında şu özelliklerin olduğunu iddia edenler de vardır:

1. Dile ve dine karşıdırlar, genel olarak İslâm dünyasına karşıdırlar.
2. Nietzsche'den etkilenmişlerdir.
3. Allah'ın bir ve tek olduğu inancına karşıdırlar.

---

³⁹ Hüseyin Yazıcı, *Göç Edebiyatı*, 187.

⁴⁰ Hüseyin Yazıcı, *Göç Edebiyatı*, 199.

4. Evlilikte ve sevgide ahlâka aykırı bir düşünceye sahipler.
5. Arap edebiyatının geçmişten gelen özelliklerini değiştirmeye çalışmışlar. Yeni bir üslup getirmişlerdir.
6. Belâgat kaynaklarına karşıdrlar. Bunun yerine Tevrât'ı ve Batı dünyasını benimsemişlerdir.
7. Genellikle şiirlerini ve edebi yazılarını hayali olaylar ve hayali karakterler kaplamıştır. Bu durum Müslüman Arap halkına aykırı bir durumdur.⁴¹

---

⁴¹ Enver el-Cündî, *Aşâletu 'l-fikri 'l el-islâmî fî muvaceheti 't et-tağrib*, byy., 378-384.

I. BÖLÜM

CİBRÂN HALÎL CİBRÂN'IN HAYATI VE EDEBİ KİŞİLİĞİ

Bir edebiyatçıyı, bir fikir adamını, bir düşünürü anlamak için önce o düşünürün yetiştiği toplumun aile yapısına, onun o toplumdaki sorunlarla nasıl baş ettiğine, toplumla arasındaki ilişki düzeyine ve onlara yaklaşım biçimine, onun o toplumu nasıl etkilediğine ve o toplum arasında fikirlerinin nasıl geliştiğine bakılırsa o düşünürün toplumda ön plana çıkmış yazarların ve sanatçıların onun üzerindeki etkisi görülebilir.

İnsanın kendisini keşfetmesini sağlayan bu aktörlere ve o insanın okuduğu, kitaplara bakıldığı zaman o insanın edebiyatçı olma yolunda kendi kurduğu sanatı, onun ruh dünyası görülebilir. Çünkü bir insanın önce kendi toplumunda doğduğu, o toplum içinde yaşadığı ve o toplumda geliştiği düşünülebilir.

1. CİBRÂN HALÎL CİBRÂN'IN HAYATI⁴²

1.1. SOYU VE AİLESİ

Cibrân 6 Ocak 1883 yılında Kadişa vadisi yakınlarındaki Bişerri⁴³ köyünde doğmuştur. Babasının adı Halîl, annesinin adı Kâmile'dir. Ailesinin köye hangi bölgeden geldiği tam olarak bilinmemektedir. Cibrân kökenini kendi araştırmış ve köklerinin Arap matematikçi el-Harezmi'ye dayandığını bildirmektedir. Aile içinde anlatılanlara göre geçmişleri Babil'deki Kaldeli'lere uzanmaktadır. Yavuz Sultan Selim zamanında "1514" Konya, Karaman, Ankara, Kayseri bölgelerinde yaşayan Milan, Berazan, Karakeçi, Cubrân, Hasenan, Sipkan, Hahderan, Celali aşiretleri; Viranşehir, Varto, Muş, Hıms, Eleşkirt, Patnos, Ağrı, Erciş ve Van yörelerine yerleştirilmiştir. Adı geçen Cubrân aşireti belki de Halîl Cibrân'ın aile kökeni olabilir.⁴⁴

⁴² Ayrıntılı bilgi için bkz: Antoine Gattas Kerem, *Muhâdarât fi Cibrân Halîl Cibrân*, Kahire, 1964; İsa en-Nâ'ûrî, *Edebu'l-Mehcer*, Kahire 1977, 343-348.

⁴³ Bişerri Köyünde büyüyen Cibrânın üzerinde yaşadığı bu köyün etkisi büyüktür ilk çalışmalarını burada başlatmıştır bu köyde acıyı, kederi, fakirliği yaşamış olmasına rağmen yine de burayı çok sevmiş ve burası ona ilham kaynağı olmuştur. İncilleri mezburları mitolojik hikayeleri ve Lübnan tarihi hakkındaki gerçekleri burada öğrenmiştir. Bkz: Cemil Cebr, *Cibrân Halîl Cibrân fi Hayâtihî'l-Âşife*, Muessesetu Nevfel, Beyrut: 1981, 23

⁴⁴ Antoine Gattas Kerem, *Muhâdarât fi Cibrân Halîl Cibrân*, 23.

Anne tarafından dedesi İsfehân Abdülkadir Rahme Marûni bir papazdır. Dedesi çok derin, teolojik bilgi sahibi olan bir rahipti.⁴⁵ Baba tarafından dedesi Mihâil ise çok zengin bir tüccardır.⁴⁶ Babası Halîl b. Mîhâ'îl köylerinde koyun ve keçilerin sayımını yapar ve bunların vergilerini toplardı. 37 yaşında dul bir bayan olan kamile ile evlendi. Bu evlilikten Cibrân, Mariyâna ve Sultâna adında üç çocukları oldu. Annesi Kâmile dini yaşamına düşkündü. Genç yaşlarda Bişerri kasabasının setlerinden birindeki Papaz Sem'an Rahibe manastırına katılmak istemiştir. Fakat ailesi buna karşı çıkmıştır.⁴⁷

Babası yapı olarak sert, kaba ve acımasız biriydi. Cibrân'ın annesi babasının üçüncü eşi idi. Böyle bir aile ortamında yetişmesi Cibrân'ı olumlu yönde etkilememiştir. Cibrân henüz 11 yaşındayken, babasının zimmetine para geçirmekle suçlanmış olması ve bu nedenle tutuklanması onun çocukluk döneminde hatırlamak istemediği olaylardan biri olsa gerektir.⁴⁸

1.2. ÇOCUKLUĞU

1895 yılında Cibrân, annesi, kız kardeşleri Mariyâna ve Sultâna ile birlikte Amerika Birleşik Devletleri'nin Boston şehrine gitmişlerdir.⁴⁹ Burada Suriye ve Lübnanlıların yoğun olarak yaşadığı Hudson Street'e yerleşmişlerdi. Buraya yerleştikten kısa bir süre sonra burada bulunan hayır cemiyetleri Cibrân'ı bir okula kaydettiler.⁵⁰

Cibrân ve ailesinin Amerika'ya neden gittiği ile ilgili farklı rivayetler vardır. Bunlardan biri şudur: Osmanlı askerleri 1890'da Cibrân'ın yaşadığı köye girmişler ve babasını tutuklamışlardır. Ailesi tek mülkleri olan evlerini satarak bazı akrabalarının yanına sığınmışlardır. 1894'te babasının hapisten çıkması ile aile, Amerika'ya göç etmeye karar verir.⁵¹

---

⁴⁵ Bkz. Halîl Cibrân, *Aşk mektupları*, trc: Ersan Devrim, 4. Baskı (İstanbul, Kaktüs yay., 2012), 53.

⁴⁶ Cemil Cebr, *Cibrân Halîl Cibrân fî Hayâtihi'l-Âşife*, Muessesetu Nevfel (Beyrut: 1981), 9-18.

⁴⁷ Cemil Cebr, *Cibrân Halîl Cibrân fî Hayâtihi'l-Âşife*, 13.

⁴⁸ Cemil Cebr, *Cibrân Halîl Cibrân, fî Hayâtihi'l-Âşife*, 11.

⁴⁹ Süleyman el-Kettânî, *Cibrân Halîl Cibrân fî Medârihi'l- Vâsî*, MektebetüNevfel, ts., 67.

⁵⁰ Hüseyin Yazıcı, *Göç Edebiyatı*, 120.

⁵¹ Hüseyin Yazıcı, *Göç Edebiyatı*, 120.

1897 veya 1898 yılında Cibrân Lübnan'a döner ve el-Hikme Okulu'nda okumaya başlar. Kimine göre Cibrân 30 yaşlarında bir bayana âşık olduğu için Lübnan'a geri dönmüştür. Bu yüzden annesi ve kardeşi onu apar topar Beyrut'a göndermiştir. Fakat onu yakından tanıyan Barbara Young'a göre ise Cibrân'ın Beyrut'a gidişi sadece öğrenim amaçlıdır.⁵²

Cibrân'ın annesi hayatına etki eden önemli isimlerden biridir. Çünkü Cibrân'ın iyi bir edip, düşünür ve felsefeci olmasında annesinin büyük payı vardır. Cibrân'ın annesi çocukluğundan itibaren kendisinin en büyük destekçisi olmuştur. Cibrân'ın fitratını ve yeteneklerini çocuk yaşlarında iken fark eder. Annesi kişiliğinin gelişmesinde ona destek olmuş ve onu daima sanata teşvik etmiştir. Cibrân annesinin desteğini şu sözlerle dile getirir: “Bu garip çocuğu sadece annesi anladı. Ben küçük bir volkan hatta küçük bir depremdim. Akıllı uslu bir çocuk değildim. Kendimi yolunu kaybetmiş bir yabancı gibi görürdüm. İlginçtir ki annem bütün arzularımı ben dile getirmeden. Derhal anlardı farklı bir insan olduğumu herkesten en önce annem anlamıştır.”⁵³

Bu yüzden ki annesinin vefatı hayatında büyük etki yaratmıştır. Hayatının en büyük desteğini yitiren Cibrân aynı zamanda bir dostunu da kaybetmiştir. Bunu Mary Haskell'e yazmış olduğu bir mektupla anlıyoruz ki mektubunda şunları söylemiştir:

*“Annesinin peşinden giden bir çocuk gibi peşinden koştum çünkü seni annemi kaybettiğim yıl buldum kimsesiz bir çocuğun ne hissettiğini bunun ne anlama geldiğini bilir misin sen belki bir gün sevgi ve annelik şefkatini çiçek ve meyvelerin sana sunarım. Mary sen bana gerçekten hayat veriyorsun kendimi senin yanında annemin evindeki çocukluğum gibi hiss ediyorum ey kalbimin sevgili annesi.”*⁵⁴

---

⁵² Seyyide el-Liveyze Zeyd Misbâh, Seyyide el-Liveyze, *Muessesetu'l-fikr el-lubnanî fî câmi'at*, Lübnan, byy, 6.

⁵³ Cemil Cebr, *Cibrân Halil Cibrân, fî Hayâtihi'l-Âşife*, 38.

⁵⁴ Cemil Cebr, *Cibrân Halil Cibrân, fî Hayâtihi'l-Âşife*, 34.

1.3. GENÇLİĞİ

Cibrân, 1899 yılında Boston'a döndü. 1901 yılında Cibrân yeniden el-Hikme okuluna başlar buradaki eğitim Boston'a göre daha zor ve disiplinlidir. Fakat Cibrân bütün derslerin üstesinden gelerek hocaların gözüne girmiştir. Bu dönemde arkadaşı el-Huveyyik ile beraber en-Nahda (uyanış) dergisini çıkaran Cibrân, okuldaki başarısını kanıtlamıştı.⁵⁵ 1901 yıllarında Cibrân sanat eğitimi almak için ilk kez Paris'e gitmişti.⁵⁶ 1902 yılında ise tekrar Lübnan'a dönmüştü. 1903 yılında annesi ve kız kardeşini kaybetti. Diğer kız kardeşi Mariyana'dan başka kimsesi kalmayan Cibrân'a Mariyana dikiş dikerek destek olmuştur.⁵⁷

İlk, orta ve lise eğitimini Boston'da tamamladı. Küçük yaşta olmasına rağmen öğretmeni tarafından yetenekleri fark edildi ve sanatçılara ilgi duyan, yetenekli gençlere maddî açıdan destek olan bir kişiliğe sahip olması nedeniyle ünlü ressam Fred Holland Day ile tanıştırıldı. Fred Holland bundan sonra uzun yıllar Cibrân'ın koruyucusu olmuştur.⁵⁸

1904 yılları Cibrân 'ın edebi kişiliğinin oluşmaya başladığı yıllardır. 20 yaşındayken resim yapmaya başlamıştır. 1905 yılında ilk eseri *Kitâbu'l-Mûsikâ*'yı yayımlar. Fred Hollan Day'ın stüdyosunda resimlerini sergiledi. İkinci sergisini yakın dostu olan Mary Elizabeth Haskell'in okulunda açtı.⁵⁹

1908 yılında Paris'e gitti. Burada yakın dostu Yusuf el-Huveyyik ile tanıştı. 1910 yılına kadar Paris'te Marry Haskell'in verdiği bursla üç yıl Paris'te kaldı. Bu burs ile burada Paris Güzel Sanatlar Akademisi'ne devam etti.⁶⁰ Paris'te yaşamaya devam eden Cibrân'ın hayatına etki edenlerden biri de heykeltıraş Auguste Rodindir. Ve nihayet Mehcer edebiyatı yolculuğunda kendisine yoldaş olan Emin er-Reyhânî ile bir araya geldi. Emin er-Reyhânî ile Arap dünyası Rönesans'ı üzerinde çalışan ikili

⁵⁵ Hanîn Riyâd, *El-hâdis'an Cibrân, Muessesetu Nevfel* (Beyrut: 1983), 136.

⁵⁶ 'Abd el-Celil, C.M, *Târih-i Edebiyyât-ı 'Arap* (Tahran: 1373), 303.

⁵⁷ Hüseyin Yazıcı, *Göç Edebiyatı*, 121.

⁵⁸ Cemil Cebr, *Cibrân Halil Cibrân, fi Hayâtihi'l-Âşife*, 23.

⁵⁹ Hüseyin Yazıcı, *Göç Edebiyatı*, 122.

⁶⁰ Enis el-Mağdisî, *el-Fununu'l'Edebiyye ve A'lamuha fi'n-nahdati'l-'arabiyye el-hadişe*, (Beyrut: 1984), 576.

Hıristiyanlık ile İslam'ın uzlaşmasının bir sembolü olarak Beyrut'ta çift kubbeli bir opera binası kurmak istediler.⁶¹

1911'de Boston'a döndü. Burada şehrin Beacon Hill bölümünde 51 West Tenth Street'te kiraladığı stüdyosuna yerleşti. Ölümüne kadar burada yaşadı. Evinden nadiren çıkar oldu.

Mey Ziyade'ye yazdığı bir mektubunda stüdyosuna olan bağıını şu şekilde dile getirir:

“Stüdyom benim tapınağım, arkadaşım, müzem, cennetim ve cehennemim. İçinde yaşamın yaşama seslendiği bir orman, benim de ortalarında durduğum ve kum ve eter denizinden başka bir şey görmediğim bir çöl. Stüdyom duvarları ve çatısı olmayan bir ev, dostum. Bu Stüdyomda sakladığım ve değer verdiğim pek çok şey var. Antik objelerden özellikle hoşlanıyorum Bu Stüdyonun köşelerinde Mısır Yunan ve Roma'dan kalma nadir ve değerli heykeller ve arduvazlardan; Fenike canlarından, İran çanaklarından; eski kitaplar ile Fransız ve İtalyan resimlerinden ve sessizliklerini sevdiğim müzik enstrümanlarından oluşan küçük bir koleksiyon var. Ama bir de siyah taştan yapılmış bir Keldani heykeli edinmem şart. Keldanilerin yaptığı her şeye; Keldani efsanelerine, şiirlerine, dualarına geometrisine ve hatta o zaman onların el işleri ve sanatından geriye bıraktığı en ufak kalıntılara bile özel bir düşkünlüğüm var ve bunların hepsi içimde uzak ve gizemli anlar çağrıştırarak, beni geçip gitmiş günlere götürüyorlar ve geçmişi geleceğin penceresinden görebilmeme izin veriyorlar. Karanlıktan aydınlığa doğru adım atan binlerce ayağın oluşturduğu bir geçit töreninin içindeki insan aklının denizin en dibindeki derinliklere yeniden Samanyolu'na yükselmek üzere dalan ebedi düşüncenin meyveleri oldukları için antik objeleri seviyorum.”⁶²

⁶¹ Hüseyin Yazıcı, *Göç Edebiyatı*, 122.

⁶² Halil Cibrân, *Aşk mektupları*, 34-35.

1917 yılında iki sergi açtı. 1920 yılında kalem grubunu yönetmeye başlayan Cibrân 1921 yılında rahatsızlandı siroz ve tüberküloz hastalığına yakalandı. Vefat edene kadar bu hastalıkla mücadele etti.⁶³

1.4. HASTALIĞI

Cibrân Halîl Cibrân'ın hastalığı Yusuf El-Huveyyik'in 'Halîl Cibrân'la anılarım' adlı kitabında şöyle anlatılır.

Cibrân hastaydı ve gece Paris'in üstüne kanatlarının germeye başlamıştı. Kalmi için bir not bıraktım kapıya ve hemen Cibrân'ın yanına gittim. Elbiseleriyle divanın üzerine yığılmıştı adeta. Ağrıların şiddetinden gözleri kapanmıştı. Hemen gaz lambasını yaktım. Cibrân tıkrıtları fark edince gözlerini güçlkle araladı. Beni görünce boğuk bir sesle mırıldandı:

– Geldin mi Yusuf? Lütfen beni yalnız bırakma. Boğuluyorum, ölüyorum.

Ağlamaya benzer bir inleme ile devam etti:

– Anne! Anne!

Bu inilti hizmetçiyi korkuttu. Sıcak bir kâse çorba getirmişti. Üzüntü içinde şöyle dedi:

– Mösyö Cibrân gün boyu hiçbir şey yemedi.

Cibrân'ı birkaç kaşık çorba bile olsa bir şeyler yemesinin gerekli olduğu konusunda ikna etmek için gösterdiğim bütün çabam sonuçsuz kaldı. O sırada Kalmi'nin içeri girmesi adeta içimi ferahlattı. Sanki gökten inmişti. Durumu anlayınca hiç tereddüt etmeden şöyle dedi:

– Bakıyorum böyle durumlar sana göre değil. Ne o? Ağlıyor musun yoksa? Doktor! Doktor gelmeli! Ben hemen doktor çağırmaya

---

⁶³ www.mawdoo3.com, erişim tarihi: 23/03/2019.

gidiyorum. Aceleyle çıktı. On dakika sonra geri geldi. Bu on dakika bana bir asır gibi gelmişti. Yanında bir genç vardı. Hemen Cibrân'ın nabzını ölçtü. Boğazını muayene etti:

– Şiddetli bir enfeksiyon.

Hemen çantasından birtakım haplar çıkarıp suyun içinde eritti ve küçük bir kaşık ile Cibrân'a içirdi. Sonra büyük bir titizlikle Cibrân'ın başını yastığa dayadı ve küçük kaşığı ağzının içinde gezdirdi. Cibrân hareketlendi ve öksürdü. Sonra bir öksürük krizine tutuldu. Öksürükle beraber ağzından iltihap ve cerahat attı. O an artık düzelmeye başladığını hissettim. Doktor saat başı gargara yapması gerektiğini söyledi. Doktor gittikten sonra çarşafları raftan indirip divanın üzerine serdim. Elbiselerini çıkarıp pijamasını giymesi için Cibrân'a yardım ettim. Ben de bir halının üzerinde uzanıp Balzac'ın Papaz Goriot adlı hikayesini okumaya başladım. Sonra lambayı söndürdüm ve uykuya daldım...

– Dün ölseydim ne yapardın Yusuf?

– Peşinden gelirdim. Ama şimdi konuşmak yok. Konuşmak, boğazın için zararlı.

– Senin annen ve baban yaşıyor Yusuf. Kardeşlerin de öyle. Oysa benim kız kardeşim, annem ve kardeşim öldü. Babama ise ne olduğunu bile bilmiyorum. Duygusallaşan sesi yavaş yavaş kesildi. Sonra tekrar yükseldi:

– Ben elbette senden önce öleceğim. Senden mezarımın başına kükreyen, atılgan bir aslan koymanı istiyorum.⁶⁴

---

⁶⁴ Yusuf El-Huveyyik, *Halil Cibrân'la Anılarım*, trc: Eyüp Tanrıverdi, 1. basım (İstanbul: Kaktüs yay. 2002), 89-91.

1.5. ÖLÜMÜ

1928'den sonra yazmış olduğu mektuplarda genellikle sağlığından bahseden cümleler kullanır. Doktorların tüm uyarılarına ve o çok çalışmaması gerektiğine dair sınırlamalarına rağmen birçok eserini aynı anda yürütmeye çalışarak sağlıklı ve dinç olmayan bedenini daha fazla yormuştu. Ölüm tarihinden çok kısa bir süre önce “Yeryüzü Tanrıları” eserini yayınlamış aynı zamanda “Gezgin” adlı kitabını da yayına hazır hale getirmişti.⁶⁵

1931 yılı 10 Nisan Cuma günü New York'ta yalnızlık ve sefalet içinde ölmüştür. Cenazesi, kız kardeşi Mariyâna ve Barbara Young tarafından geçici olarak gömüleceği Boston'a götürülür. Daha sonra tabutla, kız kardeşi ve kuzenleriyle Lübnan'a uğurlanır. Vasiyeti üzerine cenazesi 21 Ağustos'ta Beyrut'a getirilerek doğum yeri olan Bişerrî kasabasında ve sevdiği Kâdişa vadisinde toprağa verilir.⁶⁶

Vasiyetinde vatanı olan Lübnan'a defnedilmek istediğini belirtir. Bu isteği üzerine cesedini 1932 yılında New York'dan Lübnan'a taşıdılar. Günümüzde “Cibrân'ın müzesi” ismiyle ziyarete açıldığı bilinmektedir. Kabrinde ise şunlar yazar: “Ben yaşayan bir canlıyım. Şimdi yanında duruyorum. Gözlerini kapat ve etrafına bak beni önünde görürsün.”⁶⁷

2. CİBRÂN HALİL CİBRÂN EDEBİ KİŞİLİĞİ

Cibrân'ın edebi hayatı iki dönemde incelenir. İlki 1905 yılında ilk Arapça eserinin yayınlanması ile başlayan ve 1918 yılına kadar uzanan dönemdir. İkinci dönem ise 1918 yılında ilk İngilizce eserinin yayınlanmasından 1931 yılında ölümüne kadar ki dönemdir. İlk aşama sürecinde Cibrân sadece Arapça yazmış 1918'den sonra ise neredeyse bütün eserlerini İngilizce olarak kaleme almıştır.⁶⁸

---

⁶⁵ Cemil Cebr, *Cibrân Halil Cibrân, fi Hayâtihi'l-Âşife*, 257.

⁶⁶ Hüseyin Yazıcı, *Göç Edebiyatı*, 123.

⁶⁷ www.mawdoo3.com, erişim tarihi: 23/03/2019.

⁶⁸ Hüseyin Yazıcı, *Göç Edebiyatı*, 126.

1904 yılında Emin el-Gırayyib isminde “Muhacir” gazetesinin kurucusu olan bir kişi ile karşılaşır. Bu kişiye resimlerinden ve birtakım yazılarından örnekler gösterir. Adam çalışmaları çok beğenir ve gazetesinde yayınlar. Mart ayında ilk makalesini yazar. ‘Rû’ya’ başlığı ile yayınlanan makale okuyan herkesin ve yazarların büyük beğenisini toplar. Bundan dolayı Cibrân’ı yazar olmaya teşvik ederler. Bu teşvik ile yazma süreci başlayan Cibrân “Ateş Mektupları” başlığı altında bir grup yazı daha yazar.⁶⁹

1905 yılında New York’da basılan ve ilk eseri niteliğinde olan el-Mûsıka eserini yayınlar. Bu kitapta musikinin insan fitratı üzerindeki etkilerini anlatır. Bu eseri de El-“Muhacir” gazetesinde de yayınlanır. Musikiyi adeta sevgilisinin sesine benzetir ve bir insanın iç aleminde oluşan duyguları musiki ile ifade edebileceğinden bahseder. Tıpkı sevdiğine söylediği gibi kelimeleri müzik üzerine de kullanır. Ve müziği insanın içinde meydana gelişi bakımından, duyguların ve hatıraların kaynağı olarak ve tabiatı yürekten kuşatan bir yansımanın yüce dili olarak tanımlar bu kitabında. Burada şunu söyleyebiliriz ki Cibrân bu eserini etkisinde kaldığı romantizm ve sembolizm akımlarının etkisinde kalarak kaleme almıştır.⁷⁰

3. CİBRÂN’A ETKİ EDEN EDEBİ AKIMLAR

3.1. ROMANTİZM

Cibrân’ın edebi şahsiyeti oluşurken yazmış olduğu eserlerden de anlaşılacağı üzere bazı edebiyat akımlarından etkilendiğini dile getirmeden geçmeyelim. 18. yüzyılın başlarında ortaya çıkan ve 19. yüzyılda hemen hemen bütün Avrupa’ya yayılan ve orada benimsenen ve etkilenilen sanat, felsefe ve edebiyat akımından⁷¹ Cibrân da etkilenmiştir. Tezimize konu olan “el-Ecnihatu’l-Mutekessira” isimli romanında ve diğer bazı eserlerinde görüldüğü üzere romantizm akımının etkileri Cibrân üzerinde hissedilmektedir. Çünkü Romantizm akımına öncülük eden yazarlar, klâsik yazarların aksine olaylar karşısında kendi duygu ve düşüncelerini yansıtırlar. Romantik yazarlara dil ve üslup açısından bakıldığı zaman düşüncelerini duygu ve

⁶⁹ www.madoo3.com, 23/03/2019.

⁷⁰ Antoine Gattas Kerem, *Muhâdarât fî Cibrân Halîl Cibrân*, 86.

⁷¹ Gürsel Aytaç, *Genel Edebiyat Bilimi* (İstanbul: Papirüs Yayınevi, 2003), 272.

hayallerinin akışına bıraktıkları görülmektedir. Bu sebepten sözcük seçimine pek önem vermemişlerdir. Halkın kullandığı dili esas almışlardır. Bunun yanı sıra düşüncelerini süsleyerek aktarmışlardır. Benzetme sanatı ve mecazlar da eserlerinde büyük yer tutar. Çoğu eserlerinde bunu rahatlıkla görebiliriz. Özellikle doğa manzaralarının betimlemesine büyük önem verirler.⁷²

Genel hatlarıyla bu akıma bakıldığında bütün batı toplumlarının sanatında yüzde yüz aynı değere ve özelliklere sahip tek bir romantizmden bahsetmek zordur aslında. Fakat bu edebi akımın Arap edebiyatına yansımaları ve Cibrân Halîl Cibrân'ın sayesinde olduğu da göz ardı edilememektedir. Çünkü bu akımın Cibrân Halîl Cibrân'ın romantik akımın bütün özelliklerine müsait yapıda olması ve bu akımın onun üzerindeki etkilerine bakıldığı zaman, elbette diğer yazarlara nazaran onun üzerindeki etkilerinin diğer Meccer yazarlarına nazaran daha farklı olduğu görülmektedir. Cibrân Halîl Cibrân'ın eserleri incelendiği zaman bu durum rahatlıkla görülebilmektedir.⁷³

Örneğin 'Mezarıcı' isimli küçük hikâyeye bakıldığı zaman Cibrân'da romantizm akımının yönlerinden birini görmekteyiz. İnsanın hayatı aslında ruhun hayatıdır. 'Kölelik' denemesine baktığımızda köleliğe karşı şiddetli eleştirilerde bulunan Cibrân 'İnsanlar hayatın köleleridir, hayatın kendisi de köleliktir' şeklinde bir ifadede bulunur. Burada Cibrân'ın kastettiği 'kölelik' tanrıya, putlara, bilime ve zenginliğe secde etmediğidir. İnsanın tam manada özgürlüğe talebi, köleliğe nefret, insanın amellerinin hayatta olan olayların, karşılıklı ilişki ve etkileşimde olması düşüncesi, sevgi ve inanç, adalet düşüncesi Cibrân'ın romantizminin felsefesini gösteren düşünce kalıplarındandır.⁷⁴

3.2. SEMBOLİZM

Cibrân'a etki eden bir diğer akım da sembolizmdir. Cibrân'da bu akım dört farklı şekilde görülmektedir. Birinci şekliyle mecaz, istiare, İkinci şekliyle lafızlar ve

---

⁷² Hâlid Gassan, *Cubrânü'l-Feylesûf* (Beirut: 1983), 82.

⁷³ Hâlid Gassan, *Cubrânü'l-Feylesûf*, 82.

⁷⁴ Aida İmanquliyeva, *Modern Arap Edebiyatının Usta Kalemleri*, 1. Baskı (İstanbul: Kültür sanat yay. 2007), 113-142.

tabirler, üçüncüsü sembolik ifadeler, dördüncüsü ise sembolik diyalog ve hikayedir. Eserlerinde baş karakterler sembolik karakterlerdir. Sembollerini kullanarak müphemliği ön plana almıştır. Eserlerinde sembolik ifadelerin yer alması ile okuyucuya kendine göre farklı anlamlar çıkarmasına neden olmuştur.⁷⁵ Edebi sanatlar Cibrân'ın edebi kişiliğinin oluşmasında etkin rol üstlenmişlerdir.

1906 senesine gelindiğinde ise “Arâisul-Murûc” isminde üç kısa hikâyeden oluşan eserini yayınladı.⁷⁶ Üç hikâyeden biri olan “Ramâdul'l-Ecyâl ve'n-Nâru'l-Hâlîde” isimli eserinde Cibrân'ın reenkarnasyon ve panteizm konusundaki düşüncelerini ortaya koyduğu görülmektedir.⁷⁷ “Mârtâ el-Bâniyye” ve “Yuhannâ el-Mecnûn” isimli hikâyeleri ise topluma bir başkaldırı niteliğindedir.⁷⁸

3.3. YENİLİKÇİLİK

Arap edebiyatında ilk yenilikçi hareketin ölçü ve uyaktan kurtulma girişimlerini Endülüs döneminde başlatmıştır. Bu yenilikçi hareketlenmelerin aynıları Mehcer edebiyatı üzerinde de görülmektedir. Burada dikkatleri celbeden husus iki hareketin de Batı'dan beslendiğidir. Birbirine olan bu benzerlik sayesinde Mehcer edebiyatı Endülüs Arap edebiyatının devamı olarak algılanmıştır. Fakat Mehcer edebiyatın çerçevesini hem konu hem de işleyiş bakımından genişleterek yenilikçi tavrı ile Endülüs edebiyatından farklı bir tavır sergilemiştir.⁷⁹

Yirminci asın ilk yıllarında Arap medeniyetine ve edebiyatına radikalizm bir başka deyişle neo-klasizm hâkimdi. Bu dönemde şairler ve yazarlar eski şair ve yazarları taklit etmenin ötesine geçemiyordu. Cibrân'a göre bu dönem edebiyatçıları metot, muhteva ve ifade bakımından Abbâsî, Emevî gibi dönemlere ait düşünüş kalıplarına kendilerini hapsetmişlerdi. Cibrân bu dönem şair ve yazarlarının Abbâsî ve Emevî gibi dönemlere ait şair ve yazarlarının etkisinden kurtulamadığını düşünerek

⁷⁵ Erdinç Doğru, *Mehcer Edebiyatı ve Arap Edebiyatına Etkisi*, 17.

⁷⁶ Antoine Gattas Kerem, *Muhâdarât fî Cibrân Halîl Cibrân*, 77.

⁷⁷ Cibrân Halîl Cibrân, *Arâisul-Murûc*, Muessesetu Nevfel, 3. Baskı (Beyrut: 1994), 41.

⁷⁸ Hüseyin Yazıcı, *Göç Edebiyatı*, 127.

⁷⁹ Hüseyin Yazıcı, *Göç Edebiyatı*, 496-497.

kendisi bu dar kalıptan kurtularak Mehcer edebiyatını geliştirmiş ve kısa zamanda dünyanın pek çok yerine yayılmıştır.⁸⁰

Yenilikçi yapısı ve özgünlüğü savunan edebiyat anlayışı ile bu monotonluğa adeta başkaldırmıştır. Onun eserlerinde dikkat çeken bir başka özellik de hayâlî unsurların gerçek unsurlara egemen olmasıdır. Çünkü hikâyelerinde kalbinin ve düşüncesinin dünyası bütün çıplaklığıyla ortaya koymaktadır.⁸¹

Mehcer edebiyatında ilk yenilikçi hareketlerden biri de betimleme sanatının kullanılması idi. Betimleme sanatının ilk girişimleri Cibrân'a aittir. Cibrân vermek istediği mesajı ruhî ve düşünsel biçimi sentezleyerek ikisi arasında elde ettiği sentezden kendini ve düşüncelerini geliştirmiştir. Yesû' ibnu'l-insan (İnsanoğlu İsa) ve en-Nebî (Peygamber) adlı eserlerinde bunu görmekteyiz.⁸²

4. ESERLERİ

Cibrân 1905-1918 yılları arasında eserlerini Arapça yazmıştır. Vatanına duyduğu özlemin ateşi küllenmediğinden olsa gerek bu dönemde genellikle vatanından bahseden eserler yazmıştır. Lübnan'ın köylerini, insanlarını ince ince anlatmıştır. 1918-1931 yılları arasında ise İngilizce eserler yazmıştır. Eserlerini kaleme alırken Nietzsche'nin etkisi altında kaldığı ve bu dönemde insanlardan nefret ettiği ve bunu yazılarında belirttiği söylenir. Daha sonra Nietzsche'nin etkisinden kurtulmuştur ve insanlarla da barışmıştır.⁸³

Yaşadığı dönemin zorluklarıyla baş eden Cibrân'ın düşünceleri, Lübnan'daki işçi, öğrenci ve aydın kesimleri tarafından benimsenmişti. Bu durum neticesinde eserlerinin okunması yasaklanmıştı. Hatta daha sonra yayınlanan eserleri meydanlarda yakılmıştır. Eserlerine karşı çıkanlara şu sözlerle karşılık vermiştir. "Eğer benim matemimi kahkahaya, tiksintimi coşkuya, aşırılığımı normale çevirmek isteyen varsa; gerçekte ona düşen, bana Doğulular arasında adaletli bir yönetici, dürüst bir yasa

---

⁸⁰ Nazîr el-'Azma, *Cibrân Halîl Cibrân*, fi Dav' il-Müessarâti'l-Ecnbiyye, Dâr'uTılâs (Dimeşk: 1987), 38.

⁸¹ Hüseyin Yazıcı, *Göç Edebiyatı*, 367

⁸² Hüseyin Yazıcı, *Göç Edebiyatı*, 504-505

⁸³ Mehmet Hakkı Suçın, *Cibrân Halîl Cibrân Hayatı, Edebi Kişiliği ve Eserleri*, 8-9.

koyucu, bilgeliğine uygun yaşam süren bir dini lider, karısına kendi nefesine baktığı gözle bakan bir koca göstermektir. Beni dans ederken görmek veya davul zurna çalarken duymak isteyen; beni mezarlar arasında durdurmamalı, düğün evine çağırmalıdır.”⁸⁴

4.1. Öyküleri

4.1.1. el-Ervâhu'l-mütemerride (Asi Ruhlar)

Halil Cibrân henüz 25 yaşındayken 1908 yılında New York'ta yayınlanan⁸⁵ dört öykülük bu kitap gelecekte Peygamber gibi bir başyapıt çıkaracak olan yazarın dünyaya bakışı, eserlerinde işlediği konular ve tarzını açığa vurmaktadır. *Verdetü'l-Hânî* (Hani'nin Gülü), *Halil el-Kâfir* (Mezarların Çılgılığı), *Madca'u'l-Arûs* (Gelin Beşiği) ve Kafirler başlıkları altında bir araya getirdiği bu kitabı dünyaya bakışı, eserlerinde işlediği konular ve tarzını açığa vurmaktadır. Kitaptaki öykülerde Cibrân toplumdaki iki yüzölçümü şiddetle eleştirir geleneksel toplumlarda kadının sokulmaya çalışıldığı dar kalıba karşı çıkar, devlet yönetiminin ahlaki temellerini sorgular anavatanı Lübnan'daki atalardan yadigâr adetleri bütün çıplaklığıyla gözler önüne serer. Hıristiyanlığa gerçek bir aşkla gönül veren Peygamber biri olarak kilisenin kendisine yönelttiği asılsız suçlamalara karşı çıkar. Din adamlarına karşı eleştirilerini özellikle bu eserinde görmektedir.⁸⁶ Kilise'nin dinin bir parçası olmasından ötürü muhafazakâr çevrelerde tepkiye yol açan kitabın yayınlandığı tarihte Mısır ve Suriye'de yasaklanması söz konusu olmuştur. Edebi açıdan değerlendirildiğinde Arap dilinde yazılmış romantizm akımının ilk örneklerindedir. Öykülerde Cibrân'ın baş kaldıran ruhu ve metafizik eğilimi kendisine özgü bilgi anlatımı ile bütünleşmektedir.⁸⁷

---

⁸⁴ Yüksel Yazıcı, *Gizemli Kadim Ruh Halil Cibrân*, 26.

⁸⁵ Cibrân Halil Cibrân, *el-Ervâhu'l-mütemerride*, 3. Baskı, Beyrut, 1995.

⁸⁶ Cibrân Halil Cibrân, *el-Ervâhu'l-mütemerride*, 38-51.

⁸⁷ Halil Cibrân, *Asi Ruhlar*, trc: Muammer Sarıkaya – Eyyup Tanrıverdi, 5. baskı (İstanbul: Kaktüs yay.,2012), 107.

Ciltsiz 158 sayfa olan bu eser, 12 Ocak 2009 tarihinde ‘Dâru’l-Kitabi’l-İlmiyye tarafından yayınlandı.⁸⁸

Bu eser Feyza Karagöz tarafından Türkçeye çevrilmiş, Anahtar Kitaplar Yayınevi’nce 1998’de okurların beğenisine sunulmuştur. Daha sonra 2001 yılında İstanbul’da Muammer Sarıkaya ve Eyyup Tanrıverdi tarafından Türkçeye çevrilmiştir. Kaktüs yayınları tarafından yayınlanmıştır.

4.1.2. Arâ’isu’l-murûc (Vadi Perileri)

1906 senesinde Arapça olarak yayınlanan Arâisul-Murûc üç kısa hikâyeden oluşmaktadır.⁸⁹ *Ramâdul’l-Ecyâl ve ’n-Nâru’l-Hâlîde* (Eskilerin köylü ve Ebedî ateş), *Mârtâ el-Bâniyye* (Banlı Mârtâ), *Yuhannâ el-Mecnûn* (Deli Yuhanna).

Eser Cibrân’ın ‘reenkarnasyon’ ve ‘panteizm’ konusundaki düşüncelerine dayanarak kurguladığı bir yapıdadır. Olay örgüsü yine bu çerçevede gelişmektedir.⁹⁰ Hıristiyan din adamlarına karşı eleştirel yaklaşımı da yine bu eserinde görülmektedir.⁹¹

4.2. Şiirleri

4.2.1. el-Mevâkıb

Şiirin tamamı 230 beyitten oluşmaktadır. Şiirde iki felsefi diyalog geçer.⁹²

Arap edebiyatı şiir tarihinde böylesine uzun felsefi bir şiir daha görülmeyen bir niteliğe sahiptir. Şiir, şehir yaşamını temsil eden bir yaşlı ve ormandaki bir yaşamı temsil eden ney üfleyen bir genç arasında geçmektedir. Şiirde geçen şehir yaşamı, Cibrân’ın New York’ta yaşadığı yaşamıdır.⁹³ Cibrân bu şiirinde iyilik ve kötülük, iyilik ve kötülüğün insanlarla ilgisi, yaşam, hüznün, sevinç, dünya, din, cennet, cehennem, adalet ve zulüm, sevap ve ceza, hak, güçlülük, güçsüzlük, bilim, özgürlük,

⁸⁸ www.goodreads.com, erişim tarihi: 29/06/2019.

⁸⁹ Antoine Gattas Kerem, *Muhâdarât, fi Cibrân Halîl Cîbran*, 77.

⁹⁰ Cibrân Halîl Cibrân, *Araisu’l-Muruc*, 3. Baskı, MuessesetuNevfel, Beyrut, 1994, 41.

⁹¹ Cibrân Halîl Cibrân, *Araisu’l-Muruc*, 87.

⁹² Antoine Gattas Kerem, *Muhâdarât, fi Cibrân Halîl Cîbran*, 121.

⁹³ Hüseyin Yazıcı, *Göç Edebiyatı*, 134.

iyilik ve şiddet, zarafet ve kabalık, aşk ve tutku, mutluluk, ruh, ölüm ve doğaya kaçış gibi konuları işler. Cibrân'ın bu kasidesi mutluluk, özgürlük ve sonsuzluğu ararken yolunu kaybeden insan kabilelerinin bir tasviridir. Cibrân'a göre insanların mutluluk ve sonsuzluğun gerçeğini kaybetmelerinin nedeni kendilerini bu yeryüzüne bağlayan kurallara boyun eğmeleridir. Bu nedenle, eğer insanlar bu bağlardan kurtulmak ve mutlu olmak istiyorlarsa, varlığı iyilik-kötülük, aydınlık-karanlık, sevinç-keder, efendilik-kölelik, adalet-haksızlık, güç-güçsüzlük gibi, ikiye bölen düalizmi yıkmak gerekir. Ona göre bütün bunlar aldatıcı bir seraptır, sonsuz gerçek böyle bir düalizmin olmadığı, aksine her şeyi kapsayan bir bütünlüğün olduğu ve insanın da bu bütünlük içinde zıt sıfatlardan ve düzmece adlandırmalardan arınmış bir "insan" olduğudur.⁹⁴

Cibrân'a göre insan, olgunlaştığı zaman değeri artan bir ney gibidir. Nasıl ki ney tabiatın bir parçası ise insan da tıpkı ney gibi tabiatın bir parçasıdır ona göre.⁹⁵ Saraylar yerine ormanları ev edinmesi, üzüm asmaları arasında oturması, geceleyin gökyüzünü örtü edinmesi gibi şiirde geçen cümlelerde bu görülmektedir. İnsanların bir arada yaşamasının, mücadele ve gürültülerin, düşmanlık ve tartışmaların yersiz olmasından yine bu şiirinde bahseder.⁹⁶

Bu eserde Nietzsche'nin ve William Blake'nin Cibrân üzerindeki etkisi görülmektedir. Eser gerek konu gerekse üslûp açısından daha yeni ve orijinal bir kasideden oluşmaktadır.⁹⁷

4.3. Makaleleri

4.3.1. el-Mûsıka

Mûsikinin insan fitratı üzerindeki etkilerini anlatan bu kitap 1905 yılında New York'da basılmıştır. *El-Muhacir* gazetesinde de yayınlanmıştır. Bu eserinde Cibrân Mûsikiyi sevgilisinin sesine benzetmiş ve bir insanın iç aleminde oluşan duyguları

---

⁹⁴ İhsan 'Abbas-M. Yûsuf Necm, *eş-Şi'ru'l-'arabi'l-mehcer*, Beyrut, 1967, 41. Atfen: Kenan Demirayak "Halil Cibrân'ın el-Mevakib 'Kabileler' adlı şiirine bir bakış"

⁹⁵ Cibrân Halil Cibrân, *el-Mevâkıb* (Dirâse ve Tahlil: DrNâzikSâbâYârd), MuessesetuNevfel, 3. Baskı, Beyrut, 1994, 23-40.

⁹⁶ Muhammed 'Abdulmun'im Hafâcî, *Kıssatu'l-edebi'l-mehceri*, Beyrut, 1986, 382; el-Mecmû'atu'l-kamile limuellefât Cibrân Halil Cibrân el-'Arabiyye, 382.

⁹⁷ Fevzî 'Atvâ, Cibrân Halil Cibrân, *'Abkariyyunmin Lübân*, Dâru'lFikr, 1989, 26.

mûsîki ile ifade edebileceğinden bahsetmiştir. Tıpkı sevgiliye söylediği gibi Cibrân kelimelerini müzik üzerine de kullanır. Cibrân müziği insanın içinde meydana gelişi bakımından, duyguların ve hatıraların kaynağı ayrıca tabiatı yürekten kuşatan bir yansımanın yüce dili olarak tanımlar.⁹⁸

Ayrıca eserde musikinin insan üzerindeki etkilerine değinmiştir. Musikinin insana ermiş olduğu gizli bir gücün insandaki acı ve tatlı duyguları harekete geçirdiğinden bahsetmektedir. Cibrân için müzik insan ayrımı yapmaksızın tüm insanlığa hitap eden bir araçtır.⁹⁹

Romantizm ve sembolizmin etkisinde kalarak yazdığı bu eseri çocukluğunda düşünmüştür. Bu eser ile ileride oluşacak olan anlatımının izlerini görmek mümkündür.¹⁰⁰

4.3.2. Dem'a ve İbtisâme (Bir Damla Gözyaşı ve Gülümseyiş)

Kitabın kapsadığı konuların çok çeşitlilik gösterdiği ve Cibrân Halil Cibrân'ın varoluş ve yaşamdaki yansımalarını yansıtan sanatsal zenginliklerle nitelendirildiği gözyaşı ve gülüşünün özünden bahsettiği eserdir. Bir Damla Gözyaşı ve Gülümseyiş kitabının temaları, Cibrân'ın felsefi görünümünü ve kendi hayal gücünde neler olup bittiğini anlatır. Bu eserler, 1914'te ilk kez Bir Damla Gözyaşı ve Gülümseyiş kitabında toplandı ve yayınlandı.¹⁰¹

Eser, Nesîb Arîdâ'nın Cibrân'ın el-Muhacir gazetesinde çıkan makalelerini bir araya getirmek istemesiyle ortaya çıktı. 56 makaleden oluşan eser, 1913'te New York'ta yayımlanmıştır.¹⁰² Eserde ağırlıklı olarak; toplum, aşk, tabiat ve varlık temaları üzerinde durmuştur.¹⁰³

---

⁹⁸ Antoine Gattas Kerem, *Muhâdarât fî Cibrân Halil Cibrân*, 86.

⁹⁹ Cibrân Halil Cibrân, *el-Mûsikâ* (Dirâse ve Taḥlîl: Dr Nâzik Sâbâ Yârd), 2. Baskı, Muessesetu Nevfel, Beyrut, 1988, 7-8.

¹⁰⁰ Hüseyin Yazıcı, *Göç Edebiyatı*, 127.

¹⁰¹ www.abjjad.com, erişim tarihi: 03/01/2019.

¹⁰² Antoine Gattas Kerem, *Muhâdarât fî Cibrân Halil Cibrân*, 114.

¹⁰³ Cibrân Halil Cibrân, *Dem'a ve İbtisâme* (Dirâse ve Taḥlîl: Dr Nâzik Sâbâ Yârd), 4. Baskı, MuessesetuNevfel, Beyrut, 1995.

4.3.3. el-Avâsîf (Fırtınalar)

İlk baskısı 1920’de yapılan bu eser Cibrân’ın 1912 ve 1918 yılları arası kaleme aldığı nesir türü kasidelerinden ve sembolik hikâyelerinden oluşmaktadır.¹⁰⁴

Arap edebiyatında yeni ufuklara işaret ederek var olan sancılı bir yazarın denemelerini öykülerini içermektedir. Zaman zaman tamamen şiir olan bu metinler Cibrân’ın gençlik dönemine ait gözyaşı ve gülümseyişi ile olgunluk dönemi eserlerinden fırtınalar adlı kitabından seçilerek bir araya gelmiştir nihilizmin, hümanizmin, anarşizmin dünyaya yabancı olduğu duygusunu sürekli taşıyan bu fırtınalı kişilikte bozulmamış bir dini duyarlılık ve sosyal adalet fikri’nin işlenmiş verimleriyle şaşırtıcı ilişkilere şahit olacaksınız. Kimi zaman şair, kimi zaman masalcı, kimi zaman devrimci bir yazar çıkacak karşımıza.¹⁰⁵

Eser Cibrân’ın doğu milletlerini eleştirdiği, doğu toplumlarının geri kalmışlıklarından bahsettiği bir eser niteliğindedir.¹⁰⁶

Eserdeki makaleler daha sonra Bir Damla Gözyaşı ve Gülümseyiş adlı eserindeki makâlelerle birleştirilerek Kaknüs Yayınları tarafından Ahmet Murat Özel’in çevirisiyle 1997 ve 2009 yılında iki baskı olarak yayımlanmıştır.

4.4. Minimal Hikayeleri

4.4.1. The Madman -Mecnun- (Deli)

1918 yılında yayınlanmış olan bu eser Cibrân’ın İngilizce olarak kaleme aldığı ilk eserdir. 11 Ağustos 1923 tarihli mektuptan anlaşıldığı üzere eserin Antünyus Beşir tarafından Arapçaya çevrilmiş ve çeviri baskıya girmeden önce Cibrân tarafından tahsil edilmiştir.¹⁰⁷

---

¹⁰⁴ Mîha’îl Nuayme, “*Cibrân Halîl Cibrân, Hayâtuhû Mevtuhû Fennuhû*”, Muessesetu Nevfel, Beyrut, 1991, s. 204.

¹⁰⁵ Halîl Cibrân, *Fırtınalar*, Kaktüs yay, trc: Ahmet Murat Özel, 1. Basım, İstanbul, 1997, 7.

¹⁰⁶ Cibrân Halîl Cibrân, *el-’Avâsîf* (Dirâse ve Tahlil: Dr Nâzik Sâbâ Yârd), 2. Baskı, Muessesetu Nevfel, Beyrut, 1994, 102.

¹⁰⁷ Cibrân Halîl Cibrân, *el-Mecnun* (Dirâse ve Tahlil: Dr Nâzik Sâbâ Yâd), 2. Baskı, Muessesetu Nevfel, Beyrut, 1988, 7.

4.4.2. The Forerunner -es-Sâbık- (Haberci)

New York'ta 1920 yılında yayınlanmıştır. Yirmi dört makaleden oluşan bu eser İngilizce dilinde yazılmıştır. Cibrân bu eserinde de reenkarnasyon inancına eğilmiştir.¹⁰⁸ es-Sâbık, Hıristiyanlara göre Vaftizci Yahya'ya verilen bir lâkaptır. Vaftizci Yahya, Hz. İsa'dan önce gelmiş ve İsa'nın gelişine zemin hazırlamıştır. Cibrân da bu sebepten ötürü es-Sâbık isimli eserini Peygamber isimli eserine zemin hazırlayıcısı olarak kaleme almıştır.¹⁰⁹

4.4.3. The Sand And Foam (Kum ve Köpük)

Eser 1926 yılında yayınlanmıştır. Aforizma denilen hikmetli sözler içeren eser geniş bir konu yelpazesine sahiptir. Genelde bilindik Cibrân üslûbunu içeren eser onun felsefe, estetik değerler, sanat, şiir, din, ahlak gibi alanlara dair düşüncelerini sergiler. Aynı zamanda zulme karşı bir tavır takındığını bu eserinde görmekteyiz. Zalim bir insan olmaksızın mazlum bir insan olmayı tercih ediyor.¹¹⁰

Cibrân Kum ve Köpük kitabının ilk sayfasında kitabı şu sözlerle açıklar:

“Bu küçük kitap adından büyük değil; bir avuç kum, bir tutam köpük...”

Tanelerini kalbimin derinliklerinden saçsam da köpüğünü ruhumun imdiğinden sürsem de o, şu anda ve ebediyete kadar kıyıda daha çok denize yakın sınırlı arzudan daha fazla ifadelerini sınırlayamayacağı kavuşmaya komşu kalmakta ve kalacaktır da her erkek ve her kadına yüreğinde biraz kum ve biraz köpük bulunur

Ancak, kimimiz yüreğinde bulunanı aşikâr eyler mahcup olur.

---

¹⁰⁸ Cibrân Halîl Cibrân, es-Sâbık (Dirâse ve Tahîlil: DrNâzikSâbâYârd), Muessesetu Nevfel, Beyrut, 1982, 23.

¹⁰⁹ Hüseyin Yazıcı, *Göç Edebiyatı*, 149.

¹¹⁰ Cibrân Halîl Cibrân, *Raml ve Zebed* (Dirâse ve Tahîlil: DrNâzikSâbâYârd), Muessesetu Nevfel, 2. Baskı, Beyrut, 1990, 40.

Bana gelince; ben mahcubiyet duymadım bu yüzden beni hoş görün ve bana anlayış gösterin."¹¹¹

Sözlerinden anlaşılacağı üzere derin hikmetli sözler niteliğinde yazmış olduğu bu eseri anlamak için üzerinde düşünülmesi gerekmektedir kanaatindeyim.

4.4.4. The Wanderer (Gezgin)

Eser New York 1932'de yani Cibrân'ın ölümünden sonra yayınlanmıştır. Eserde elli iki kısa vardır. Bu hikâyeler konusu itibariyle Deli ve Haberci'deki hikâyelerle benzer niteliktedir. Ancak Cibrân belki de ilk defa görünen alaycı tavrı bu eserde ortaya çıkar. Gezgin bir çiftçinin kıymetli bir heykeli bir dinara satarak iki dinar karşılığında onu izlemesi, bir zenginin yıllanmış bir şarabı değerini bilmeyen birine ikram etmesi gibi hikâyelerde bu alaycı üslup açıkça ortaya çıkmaktadır. Cibrân yine bu eserinde de toplumun olumsuz yönlerini eleştirmektedir.¹¹²

4.4.5. The Prophet-Nebi (Peygamber)

Halil Cibrân'ın en ünlü eserlerinden biridir. İlk kez 1923 yılında basılmıştır. Toplam yirmi yedi adet şiirsel ve modern mesellerden oluşan bir eserdir. Ermiş, yazarın İngilizce yazdığı eserlerinden biridir. Bu eser el-Mustafa adını verdiği bilge bir kişinin on iki sene kaldığı "Orphalese" şehrinde ayrılıp evine gitmek üzereyken, Orphalese halkı ile arasında geçen; aşk, evlilik, çocuklar, yeme ve içme, çalışma, sevinç ve keder, suç ve ceza, yasalar, özgürlük, acı, vs. gibi hayatın genel durumu hakkında yapılan yirmi yedi adet konuşmadan oluşmaktadır.¹¹³ Bütün bu konuşmalar Cibrân'nın üslubunda görülmeye alışılmış şiir tarzında kaleme almıştır. Dolayısıyla eseri felsefi konuların sıkıcılığından çıkarmıştır.

Cibrân Amerikalılar Arap dilini bilmediği için eseri İngilizce yazma kararı almıştır. Aynı zamanda ressam olan Cibrân Amerikalılarla resim dili konuşurken

---

¹¹¹ Halil Cibrân, *Kum ve Köpük*, Kaktüs yay., 5. Baskı (İstanbul: 2010).

¹¹² Cibrân Halil Cibrân, *Gezgin*, (trc: Sibel Özbudun), İstanbul: Anahtar Kitaplar Yayınevi, 3. Baskı, 13-44, 2001.

¹¹³ Yüksel Yazıcı, *Gizemli Kadim Ruh Halil Cibrân*, 41.

Araplarla şiir diliyle konuşmuştur. Fakat bu iki milleti bir arada toplamak adına eseri İngilizce yazmıştır.¹¹⁴

Kahramana el-Mustafa ismini ve Peygamber olması aslında Hz. Muhammed'e (s.a.v) işaret ettiğini savunan yorumcular olduğu gibi, kitaptaki çoğu metnin Matta 'ya göre İncil'in 5. Bölümünde yer alan İsa'nın dağdaki bir vaazıyla içerik ve üslup açısından benzer olması kitaptaki kahramanın el-Mustafa'nın Hz. Muhammed (s.a.v) değil de, İsa Mesih konumunda olabileceğini söyleyen yorumcular da vardır.¹¹⁵

Cibrânın ölümünden sonra Şam asıllı Antonius Beşir söz konusu kitabı Arap diline çevirmiştir. Kitabın önsözünde çevirme şunları yazmaktadır. 'Eğer dinin sadece zahiri tarafıyla sınırlanmış olursak, o halde Cibrân tanrı tanımaz olarak kabul edilebilir. Ve dolayısıyla bu kitabı da Arapça 'ya çevirmekle ben büyük bir hata işlemiş olurum. Fakat o tanrı tanımaz değil ve dinin Zahiri kabuğuna değil mahiyetine nüfuz edebilmiştir. Cibrân ve onun eserine bu bakış açısıyla yaklaşırsa onun mühim şahısların önünde gittiği açıklığa kavuşur. Bununla beraber ebedi hakikati korkmadan ve aldanmadan dünyanın faniliğine, sahtekarlığına ve şöhretlerine uyumadan talep etmediği de bilmiştir.¹¹⁶

4.4.6. Jesus The Son of Man- Ye'su İbnu'l-insân (İnsanoğlu İsa)

New York 1928 yılında yayınlanmıştır. Kitapta ise Mesih'in hayatından bahseder. Hıristiyanlıktaki "İsa" anlayışının Cibrân'ın fikirleri ile aynı olmadığını görmekteyiz. Cibrân'a göre Mesih de bir insandır. Kitabı da sanki bu düşüncesini ortaya koymak için yazmıştır. Kilise onu bize yanlış tarif etmiştir. İsa güçlüdür ve özgürdür. Oysaki kilise bize onu kederli ve zayıf olarak tarif etmiştir. Kitapta İsa Mesih'in annesinden bütün anneleri temsil edici nitelikte bahsetmiştir.¹¹⁷

---

¹¹⁴ Mihail Nu'ayme, *Cibrân Halil Cibrân*, Mısır, Dar Al-Hilal, 1964, 156.

¹¹⁵ Yüksel Yazıcı, *Gizemli Kadim Ruh Halil Cibrân*, 41.

¹¹⁶ Antonius Beşir, "*Mulhakabi-kitâb*", *Cibrân Halil Cibrân*, en-Nebi, Beyrut 1936, s. 5. Atfen; Aida İmanquliyeva, *Modern Arap Edebiyatının Usta Kalemleri*, Kültür Sanat yay., 1. Bsk, İstanbul 2007, 131.

¹¹⁷ Cibrân Halil Cibrân, *Ye'su İbnu'l-insân* (Dirâse ve Taḥlil: DrNâzikSâbâYârd), MuessesetuNevfel, 2 Baskı, Beyrut, 1992, 314.

4.4.7. The Earth Gods-Alihetu'l-Ard (Yeryüzü Tanrıları)

New York 1931'de Cibrân'ın ölmeden önce yayınladığı son kitabıdır. Cibrân'ın ölmeden önce yayınladığı son kitabıdır. Muhteva açısından el-Avâsıf, el-Mevâkıb ve el-Mecnûn isimli yapıtlarını anımsatmaktadır.

Kitap üç tanrı arasında geçen bir diyalogu konu edinmektedir. Birinci Tanrı insanlardan ve varlıktan bıkmış, bu sebeple onlardan uzaklaşarak yalnızlığa ve vurdumduymazlığa yönelmiş, yokluğu aramaya başlamıştır. İkincisi birincisinin aksine varlığa sarılmış, insanların hayatına müdahale etmiş ve onlara hükmetmeyi istemiştir. Üçüncü Tanrı ise her ikisinin tavrını da reddetmiş kendi tavrını sevgi ve estetik güzellik olgusu üzerine şekillendirmiştir. Aslında Cibrân'ın sembolize ettiği bu üç varlık onun üç farklı kişiliğini oluşturmaktadır.¹¹⁸

4.4.8. The Garden of The Prophet (Peygamberin Bahçesi)

New York, 1933'de Cibrân'ın ölümünden yaklaşık iki yıl sonra yayınlanmıştır. İçerik olarak mevcut olan kitabı Barbara Young tamamlamış ve baskıya hazırlamıştır. Eser Ermiş'in devamı niteliğindedir. Çünkü eser üslup olarak diğerine çok benzer. Bunun en önemli göstergesi ise Ermiş'in bittiği yerden başlamaktadır.¹¹⁹

5. CİBRÂN'DA EDEBİ TÜRLER

5.1. ŞİİR

Cibrân'nın, diğer edebî türler içerisinde, şiire verdiği önem gözlerden kaçmamaktadır. Çünkü yazarın eserleri incelendiğinde görüldü ki o, edebiyat alanında birçok şey iken kendisine şair denilmesini tercih etmiştir. Cibrân'ın şiire olan merakını el-Mevâkıb adlı eserinde görülmesinin yanında Dem'a ve İbtisâme, el-Avâsıf adlı eserlerini de nesir türünde kasideler olarak yazdığı bilinmektedir.

Cibrân'ın şiir yeteneği Allah vergisidir. Yazmış olduğu hemen hemen her eserinde şiirsel bir biçim söz konusudur. Şiir onun için hem bir anlatım kolaylığı olmuş

---

¹¹⁸ Halil Çatal, *Cubran Halil Cubran ve Öykücülüğü*, 39.

¹¹⁹ Halil Çatal, *Cubran Halil Cubran ve Öykücülüğü*, 39.

hem de söylemek istediklerini aktarabileceği bir özgürlük alanı olmuştur. Genellikle şiirlerinde hüznün havası vardır. İç dünyasındaki sırlar mısraları ile ifşa olmuştur ancak bu mısralar içindeki lirizm ve coşku yazarın yazdığı gibi değildir. Örtülü söylemlerin güç çevrilmesi bu sebepten olsa gerektir. Bu nedenle Cibrân'ın ırmak gibi akan lirizm dalgalarıyla süslü gerçek mısralarını buluşturmak beklenmemelidir. Bu durum birazda çevirenin yeteneğine bağlıdır. Çeviren netice itibariyle şiirde anlatılmak istenen ana temayı okuyucuya iletse bile söylem biçimleri ile ülke argümanları kıyaslanamayacak kadar farklılık arz eder. Bu yüzden çoğu okur şairin asıl mısralarını bulamamanın sıkıntısını çeker. Asıl mısraları algılamada noksanlıklar hissedilen bu şiirlerin ne şairini ne de çevirisini yapanı suçlamak doğru değildir. Bu şiirlerin yazarı ve çevireni elbette okura en güzel şeklini taşımakla zaten kendini sorumlu hissetmektedir. Bu noktada okura algılamayı biraz zorlama görevi düşmektedir. Bu çerçevede Cibrân'ın şiirlerine bakıldığında söylem alanını hiç kuşkusuz özgürce seçmektedir. Bir daire etrafında kalmayıp konuya ilişkin sık sık giriş ve çıkışlar yapmaktadır. Burada Cibrân'ın yüksek kültürü dikkatleri çeker hangi konu olursa olsun konuya hakim bir tavrının olması bu yüzdendir.¹²⁰

Cibrân'a göre şiir kutsal bir ruhtur. Şiir gülümsemeden oluşur. O gülümseme kalpleri ihya eder, gözün acısını dindirir ve yaşlarını kurutur. İçimize yerleşen bir hayalet gibidir. Onu doyuran ise kalptir. İçeceği ise duygulardır.¹²¹

5.2. HİKÂYE

19. yüzyılın ikinci yarısında romantizm ve realizm akımlarının gelişmesiyle hikâye türü bağımsız bir tür durumuna gelmiştir. Cibrân yine roman türündeki gibi kahramanlarını toplumun değerlerine baş kaldıran kahramanlar olarak tasarlar ve düşüncelerini bu kahramanlar sayesinde dile getirmiş olur. Bazen de hayali kahramanlar tasarlar ve bu hayali kahramanlar gerçek öğelere egemen olur. *Arâ'isu'l-muruc*

---

¹²⁰ Yüksel Yazıcı, *Gizemli Kadim Ruh Halil Cibrân*, 278-279.

¹²¹ Ebu Mağî İly, *Beyne's-şarıkı ve'l-ğarbi fî riḥleti't-teşerrudi ve'l-felsefeti ve's-şariyye*, Beyrut et-tab'ati'lûlâ, 1997, 101-106.

(Vadinin perileri) (1906), *el-Ervâhu'l-Mutemerride* (Asi Ruhlar) (1908), *Mâ verâ'e'r-ridâ* (Örtünün ardındakiler) örnek verebileceğimiz bazı hikayeleridir.¹²²

Asi Ruhlar, dört öyküden oluşur. Doğu'ya özgü bir anlatım olan mesel niteliğinde olan bu eser devrimci şiirler ve şiirsel anlatımlarla doludur. Bu öyküler kıssadan hissedenin uzunca anlatımları niteliğindedir. Doğu toplumlarında özellikle bilinen törelerin, geleneklerin, göreneklerin ve kilisenin gerici rahiplerinin baskısı altındaki halkın ve özellikle kadınların iyiliğine yönelik mesajlar verir. Osmanlı egemenliği altındaki topraklara hem siyasal hem sosyal kurtuluş mesajları verir.¹²³

Cibrân'ın hikâyelerindeki konu, genellikle sevgidir. Bundan dolayı o, sevgiye engel olan idarecilerin baskılarına, kilisenin dayatmalarına ve bütün bunlara rağmen halkın, gidişatı değiştirmek için bir şey yapmamalarına her zaman karşı çıkmıştır.

5.3. KISA HİKÂYE

Cibrân'ın hayal gücünün ürünü olan ve duygu ve düşüncelerini aktarmada kullandığı kısa öyküleridir. Bu öyküler kimine göre fazla değeri olmayan yazı türü iken kimine göre ibret alınması gereken kıymetli yazı türleridir. Bu tür yazılarında Cibrân anlatmak istediği olayları teşbih yoluyla ifade eder.¹²⁴

Örneğin; “Tamahkar Menekşe”¹²⁵

Yazar, tabiattaki yaratıklar arasında kendisini olduğu gibi kabul etmeyip başkalarıyla rekabet eden, kendisini hor gören ve aşağılık kompleksine giren menekşenin durumunu doğu toplumunun içinde bulunduğu duruma benzetmiştir.

Menekşenin kendi değerlerini görmeyip güle benzemeye çalışma halini doğu toplumunun kendi değerlerini görmeyip batıya benzeme çabasına benzeten Cibrân bu

---

¹²² Hüseyin Yazıcı, *Göç Edebiyatı*, 366-367.

¹²³ Halil Çatal, *Cubrân Halil Cubrân ve Öykücülüğü*, Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2011, 64.

¹²⁴ Hâlid Gassan, *Cubrânü'l Feylesûf*, Beyrut, 1983, 59.

¹²⁵ Bkz. Halil Cibrân, *Fırtınalar*, Kaktüs yay, (trc: Ahmet Murat Özel), 1. Basım, İstanbul, 1997, 106-110.

kısa hikâye ile her varlığın kendi fitratına uygun şekilde yaratıldığı gibi her toplumunda kendine has kültürünün olduğunu anlatmak istemiştir.

Hikayelerinde benzetme sanatını ustalıkla kullandığı görülmektedir.

5.4. AFORİZMALAR

Modern Arap edebiyatında Klâsik Arap edebiyatındaki gibi bağımsız bir mesel ilmi yer almaz. Mesel babında aforizma türünde eserler yer almıştır. Modern Arap edebiyatında aforizma kavramı ilk kez XIX. asrın ikinci yarısında ortaya çıkmıştır. Bu türün ilk temsilcileri Emîn er-Reyhânî, Cibrân Halîl Cibrân ve Mihail Nu'ayma'dır.¹²⁶

Onun aforizmaları, hayatın olumlu veya olumsuz olayları karşısında, olaylar olumsuz olsa bile içinde yaşadığı toplum için yol gösterici bir pusula niteliğinde olduğu görülmektedir. Bu çerçevede bir değerlendirmeye tabi tutulduğunda onun aforizmaları Mevlana'nın veya Yunus'un sözleri gibi toplumun benimsediği ve örnek aldığı kimselerin sözlerine benzetilebilir. Örneğin Cibrân'ın "*Sırtını güneşe çevirirsen, gölgenden başka bir şey göremezsin.*" Sözü ile Mevlana'nın "*İki parmağının ucunu gözüne koy. Hiçbir şey göremezsin bu dünyadan. Sen göremiyorsun diye, bu alem yok değildir*" sözü birbirine benzer niteliktedir.

Cibrân'ın aforizmalarına bazı örnekler;

"İnsanlık ezel vadilerinden ebed denizine dökülen ışıktan bir ırmak."¹²⁷

"Allah'ım, tavşanı benim avım yapmadan önce beni aslana av yap."¹²⁸

---

¹²⁶ Muammer Sarıkaya, *Arap Göç Edebiyatında Aforizmalar*, Nüsha Şarkiyat Araştırmaları Dergisi, IV, sayı 14, Ankara, 2004, 12.

¹²⁷ Halîl Cibrân, *Kum ve köpük*, Kaktüs yay., trc: İlyas Aslan, 5 baskı, İstanbul, 2010, 16.

¹²⁸ Halîl Cibrân, *Kum ve köpük*, 17.

“Çıplak bir hakikat tanımıyorum. Ancak cehaletimin karşısında alçakgönüllülükle eğiliyorum. İşte budur benim övündüm ve ödülüm.”¹²⁹

“İnsanın hakikati sana gösterdiğinde değil; göstermediğindedir. Bundan ötürü onu tanımak istersen dediklerine değil, demediklerine kulak ver.”¹³⁰

5.5. MAKALELER

Mehcer edebiyatçıları daha önce düşüncelerini gazete ve dergi köşelerinde dile getirirken daha sonra kendi eserlerini meydana getirmişlerdir. Avrupa'nın etkisiyle Mehcer edebiyatına giren gazetecilik ve dergiciliğin sonucu olarak ortaya çıkan makale, fıkra, hatıra, mektup gibi edebi türlerle eski edebiyata en çok eleştiri getiren isim şüphesiz ki Cibrân'dır. Makalelerinde dikkatlerden kaçmayan en büyük özellik Cibrân'ın makalelerinde kendini anlatmasıdır. *Yâlâîmî (Ey Suçlayıcı)* adlı yazısında bunu açık bir şekilde görmekteyiz.¹³¹

Cibrân bazı makalelerinde ammî Arapça ve fasih Arapça ile ilgili önemli bilgiler verir. Bazı makalelerinde ise mektup ve öykü üslubu kullanır. Diğer çalışmalarında da rahatlıkla görülebilecek olan doğu motifleri Cibrân'ın makalelerinde de görülmektedir. Bir makalesinde “Ben Doğululara ağlıyorum, çünkü hastalıklara gülmek cahilliğin ta kendisidir. Ben bu sevgili ülkem için dövünüyorum, çünkü kör felaket karşısında şarkı söylemek kör cahilliğin ta kendisidir.” şeklinde eleştiride bulunur.¹³²

Bazı makalelerinde ise insanı işler. Zaman zaman doğanın içinde yaşayan yoksul insanların yaşamını konu edinir. İnsan doğa ile iç içe olmadığı sürece gerçek mutluluğu yakalayamayacaktır. Bunun yanı sıra eğer insan sosyalleşme sürecine

---

¹²⁹ Halil Cibrân, *Kum ve köpük*, 19.

¹³⁰ Halil Cibrân, *Kum ve köpük*, 21.

¹³¹ Cibrân Halil Cibrân, *Dem'a ve İbtisâme* (trc: Ahmet Murat Özel), Kaknüs Yayınları, İstanbul, 1997, 123-124.

¹³² Hüseyin Yazıcı, *Göç Edebiyatı*, 411.

girmişse yaşamının her alanında reform istemelidir. *el-Edrâsu'l-musevvese (Çürük Dişler)* adlı makalesinde toplumu çürüten dişlere benzetmektedir.

*“Suriye halkının ağzında çürümüş, siyah, pis kokulu dişler var. Doktorlarımız onları temizlemeye, içlerini mine ile doldurmaya, dışlarına altın kaplama yapmaya çabaladılar; ama iyileşmediler ve çekilmeksizin de iyileşmeyecekler. Dişleri hastalıklı olan ulusun midesi de zayıftır. Kaç ulus hazım güçlüğünden şehit olarak gitmiştir.”*¹³³

5.6. BİYOGRAFİ

Biyografi eserleri arasında Mîhâ'îl Nuayme'nin, “*Cibrân Halîl Cibrân*”¹³⁴ adlı bir biyografi eseri mevcuttur. Bu eserde Nuayme, Cibrân hakkında bize birçok bilgi vermiş, onun hayatını çocukluğundan ölümüne kadar anlatmıştır. Eser, eş-Şafak, el-Ğasak, el-Fecr ve el-Mülhak olmak üzere dört bölümden oluşur. Eser Cibrân hakkın-da detaylı bilgiler sunması sebebiyle Mehcer edebiyatı açısından önem arz eder.

6. CİBRÂN HALÎL CİBRÂN ESERLERİNDE KULLANDIĞI TEMALAR

Seçtiği konular özellikle doğa, toplum ve insandır. Bu üçleme hemen hemen seçtiği konuların içinde mutlak yer göstermektedir. Çünkü çelişkilerle dolu yaşam bu üç konu etrafında dönmektedir ona göre. Örneğin otları, nar tanelerini, karıncaları konuşturmuştur yazılarında. Çoğu zaman söylemek istediklerini ona söyletmiştir. Seçtiği bu konularda yaşam realitesinin içindeki çelişkiler de vardır, öğütlerde.

6.1. KADIN

Kırık Kanatlar eseriyle tanıdığımız kadarıyla Cibrân'ın gönül verdiği ilk kişi Selma'dır. Genç yaşta Selma'ya duyduğu derin gönül bağı ve kavuşamama durumu onu kadınların toplum içinde bulunduğu sıkıntıyı kaleme almaya yöneltmiş olsa gerektir. Eserleri incelendiği zaman görüldü ki Doğu'da evlilik kurumu ile ilgili devam eden adetler, gelenek ve görenekler her zaman Cibrân için eleştiri konusu olmuştur.

¹³³ Halîl Cibrân, *Fırtınalar*, 66-68.

¹³⁴ Mîhâ'îl Nuayme, *Cibrân Halîl Cibrân*, 3. Baskı, Beyrut, 1951.

Eserde de bahsedildiği üzere Selma kendisine sorulmadan bir din adamı tarafından evlendirilmiştir. Cibrân bu durumla birlikte kadının acılarını hissetmeye başlamıştır. Selma'nın kendi rızası olmadan evlendirilmesini ona yapılan bir zulüm ve haksızlık olarak düşünmüştür. Ve kadının acı ve talihsizlikten başka bir şey görmediğini düşündüğünü bu romanda tasavvur etmiştir. Romanın genelinde Selma karakteri üzerinden kadınları savunur ve kadına karşı sevgisini gösterme halindedir. Bu eserde de tespit edildiği üzere kadına romantik bir bakış açısı vardır. Bu bakış açısı ilk kez annesi, kız kardeşi ve yakın çevre kadınlardan doğmuştur. İkinci olarak da kadını bir mazlum olarak düşünmesinden kaynaklanır. Kadınlara destek olduğunu özellikle bu eserinde olduğu gibi bir çok eserinde de görülmektedir.¹³⁵

Cibrân'ın hayatında 'kadın' kavramının önemini ve kadınlarla ilgili düşüncelerinin daha iyi anlaşılabilmesi için onun Mey Ziyâde'ye duyduğu sevgiyi anlatan mektuplarına bakmak gerekir. O, Mey Ziyâde'ye; hayatında bir anne, bir abla, bir kız kardeş ve bir arkadaş olarak yer alan kadınların hayatın anlamını kavramada yegane kaynak olduklarını söyler. Ve eğer kadınlar olmasaydı hayatın anlamının olmayacağını ve huzuru horlamalar arasında geçen bir uykuda arayacağını ifade etmiştir.¹³⁶ Zira 1926 yılında yazdığı bir mektuba şöyle başlar:

*“Sevgili Mey; Çocukluğumdan beri beni, “ben” olarak tanıttığım tüm kadınlara borçluyum. Kadınlar gözlerimin pencerelerini ve ruhumun kapılarını araladılar. Eğer kadın-anne, kadın-abla ve kadın-arkadaş olmasaydı, ben de dünyadaki huzuru ve sükûneti, horlamalarında arayanlar arasında uyuyor olacaktım.”*¹³⁷

Cibrân, erkeğin; şeref, yücelik ve şöhret gibi kavramları satın aldığı; kadınınsa bunun bedelini ödediğini, erkeklerin toplumda birçok hatası olmasına rağmen erkeklere göz yumulurken, toplumda küçük bir hata işleyen kadına tolerans gösterilmediğini ifade etmektedir.¹³⁸

---

¹³⁵ Journal of Babylon Center For Humanities Studies 2018, 35.

¹³⁶ Sultan Şimşek, “Cibrân Halil Cibrân'ın Eserlerinde Beşerî ve Evrensel Sevgi”, İÜEF Şarkiyat Mecmuası, 21, 2012, 128.

¹³⁷ Halil Cibrân, *Aşk Mektupları*, 192.

¹³⁸ Vefik el-Garîzî, “Nisâ fî Hayâti Cibrân ve Eserühünne fî Edebihi” (Beyrut: Darut-Talî'a, 1992), 11.

6.2. DOĞA

Cibrân'ın düşünce dünyasında doğanın çok önemli bir yeri olduğu görülmektedir. Eserlerinin çoğunda doğa ve doğanın unsurlarına çokça yer vermesi Lübnan'ın eşsiz doğasında çocukluğunun geçmesinden ötürü olsa gerektir.

Cibrân'daki sevginin asıl kaynağı doğadır. Bundan dolayıdır ki Cibrân doğayı gözleriyle değil düşleriyle seyreder. Çoğu zaman şehir hayatından kaçıp doğaya sığınmak ister. Çünkü içinde yaşadığı dünyadan çok daha geniş bir dünyanın düşünüyü kurmuştur. Toplum ona göre adalet duygularını yitiren yalancı ve sahtekâr bir toplumdur. Batı edebiyatının etkisinde kalınarak oluşan doğa anlayışı, eski Arap edebiyatından farklı olarak başlayan doğa anlayışı farklı şekilde klâsik edebiyatta mevcuttur. Fakat klâsik edebiyattaki doğa anlayışı samimi duygulardan uzaktır, sadece sanatsal ifadeler ön plandadır. Hâl böyle olunca Cibrân'ın iç dünyasıyla bu durum örtüşmemektedir. Cibrân eserlerinde doğayı tasvir ederken adeta bir ressam edasıyla tasvir etmektedir. Bununla birlikte onun doğa anlayışı J.J. Rousseau'nun doğa görüşüyle benzemektedir.¹³⁹

Cibrân'a göre her şeyin temeli doğadır. Doğanın kendisi bir sırdır. Ondaki bu sırrı bulmaya çalışan insan için kendini açar. Doğa duygudur, düşüncedir, varoluşun amacıdır. Her şeye layık bir varlıktır. Kendini kaybeden kendini yine doğada bulur. Çünkü doğa, her şeyi insan için hazırlamıştır. Ve akıl almaz sayılarla bütün gereksinimleri ona sunmakla görevlidir. Doğa adaletin kaynağıdır bu sebepten onda bulunan her şey topluma eşit paylaşılmalıdır.¹⁴⁰

6.3. VATAN VE ÖZLEM

Güney ve Kuzey Mehcer edebiyatçıları özlem duygusunu işlerken samimi bir tavır takınmışlardır. Doğal güzellikleri ile çok sevdikleri vatanlarını geride bırakıp başka bir ülkeye göç etmeleri onlarda vatan özlemine en derinden yaşanmalarına sebep olmuştur. Bu yüzden ki Cibrân'ın eserlerinde daha derin ve daha sıcak ifadeler görürüz. Çocukluğunun geçtiği, en güzel yıllarını yaşadığı ve en güzel anıları

---

¹³⁹ Hüseyin Yazıcı, *Göç Edebiyatı*, 134-135.

¹⁴⁰ Yüksel Yazıcı, *Gizemli Kadim Ruh Halil Cibrân*, 34.

biriktirdiği vatanının çiçeğini, batan ve doğan güneşi, rüzgârın sesi vatanına olan özlemi daha da artırmıştır.¹⁴¹

Nesib 'Arida'nın 1906 yılında gazetede yayınlamak üzere Cibrân ile yaptığı röportajda yer alan bilgilere göre onun vatanına ne kadar düşkün olduğu görülmektedir:

*“Nerede ve hangi çağda yaşamak isterdiniz diye bir soru sorulsaydı. Lübnan'da ve bu asırda yanıtını verirdim. Çünkü bana göre bu asır geçmiş asırların bıraktığı bütün güzelliklerin zaten bugün de mirasçısı.”*¹⁴²

Aşk Mektupları eserinde şu sözlerle özlemini dile getirir:

*“ Ah, ben ne zaman Lübnan'a döneceğim? Bu ülkeden ve arzularımın boynuma dolandığı bu altın zincirlerden ne zaman azat edileceğimi söyler misiniz bana?”*¹⁴³

6.4. SEVGİ

Cibrân'ın eserlerinin çoğunda sevgi kavramı ile çok sık karşılaşılmaktadır. Eserleri incelendiği zaman, sevgi kavramının Cibrân için çok boyutlu ve geniş bir kavram olduğu görülmektedir. Bu sebepten hangi konudan bahsederse bahsetsin eninde sonunda ulaştığı ana konulardan biri sevgi olduğu görülmektedir.

Ona göre sevgi bir ruh zenginliğidir. Tabiatın eşsiz güzelliklerini insan ruhuna sunduğu huzurun altında yatan en önemli neden sevgidir. *el-Ecnihatu'l-mutekessira* isimli eserinde bucaıkça görülmektedir. Eserde sevgiyi bir özgürlük olarak tanımlar. Ona göre sevgi ruhu beşerî yasaların ulaşamayacağı; doğa kanunlarının hüküm süremeyeceği yükseltir.¹⁴⁴

---

¹⁴¹ Hüseyin Yazıcı, *Göç Edebiyatı*, 463.

¹⁴² Hüseyin Günday, *Cubran Halil Cubran ve Çağdaş Arap Edebiyatı'ndaki Yeri*, 64.

¹⁴³ Halil Cibrân, *Aşk Mektupları*, 78.

¹⁴⁴ Cibrân Halil Cibrân, *El-Ecnihatu'l-Mutekessira*, 66.

Cibrân sevgi duygusunun bizzat kendisini sevmiştir ve sevgide yok olmuştur. Cibrân'a göre sevgi insanın eğiticisi, öğretmeni ve insanı yüceliğe sürüklen bir güçtür.¹⁴⁵

Cibrân sevgi kavramı üzerinde dururken bazı mutasavvıflardan, filozoflardan ve batı edebiyatçılarından etkilenmiştir. Ona göre sevgi; gözlerimizi açıp hakikati gösteren ve bize sabrı öğreten Tanrı'nın kendisidir.¹⁴⁶

Sevgi, Cibrân için her şeydir. Sevgi anahtarının açamayacağı hiçbir kapı yoktur. Cibrân, Yusuf el- Huveyyik'e şunları söylüyor:

*“Sevgi sevgidir Yusuf. Kanla birlikte damarlarda akan bir sarhoşluktur... Rahipler sevgi için kanunlar koydular. Ben bunlardan tiksiniyorum... sonra da kalkıp yasalarını yaratıcıya isnat ettiler. Oysa yaratıcının bu kanunlarla ilgisi yoktur.”*¹⁴⁷

Cibrân hayatının her alanında ve her yaşında “sevgiyi yaşamıştır. Şiirleri bu sevgi çerçevesinde şekillenmiştir. Sevgisiz bir hayat düşünemez.¹⁴⁸

6.5. DİN

6.5.1. Hıristiyanlık Hakkında Düşünceleri

Cibrân'ın hikâye türünde yazmış olduğu eserleri incelendiği zaman görüldü ki Cibrân Halil Cibrân Hıristiyanlıkta manastırın, rahiplerin veya din adamlarının bu dini kötüye kullandıklarını bu dinin sadece bir gelenekten ibaret olduğunu düşünmektedir. Aslında bu dinin güzelliklerle dolu olduğunu fakat manastırın bu güzellikleri halka yansıtamadığını dolayısıyla halkın bu güzelliklerden faydalanamadığını çünkü rahiplerin geleneksel yapıdan vazgeçemediklerini düşünmektedir.

---

¹⁴⁵ Rebî'a Bedî' Ebî Fağıl, *el-Fikru'd-Dînî fi'l-Edebi'l-Mehcer*, 2, Beyrut, 594.

¹⁴⁶ Cibrân, Dem'a ve İbtisâme, 38.

¹⁴⁷ Yusuf el-Huveyk, *Halil Cibrân'la Anularım*, 100.

¹⁴⁸ Dr. Şâbir 'Abdu el-Dâyim, *Edebu'l-Mehceri 'Diraseti Te'sıylyyyeti Tehliyyeti lieb'âdi't-Tevrube et-Teemmulyye, fi Edebi'l-Mehceri'*, Dâru'l-Me'arif, 1993, 375.

Örneğin, geleneksel din algısına karşı çıkışlarını Halil Cibrân “*Asi Ruhlar*” isimli eserinde şu şekilde dile getirmiştir:

“Evet, ben manastırdan kovuldum; çünkü ben, mezarımı kendi elimle kazamadım. Çünkü kalbim sürekli yalan ve ikiyüzlülükten yorulmuştu. Çünkü bedenim fakir ve yoksulların mallarıyla beslenmeyi reddetti. Çünkü ruhum zulme teslim olmuş halkın bağışlarıyla zevk-ü sefa içinde yaşamayı kabul etmedi. Kovulduğum için ayrıldım; çünkü bedenim, kulübede yaşayanların yaptıkları geniş odalarda artık rahat edemiyordu. Çünkü midem, yetim ve dul kadınların gözyaşlarıyla yoğrulmuş ekmeği kabul etmiyordu artık. Çünkü dilim, Başrahibin inananların malları ve bağışlarına karşılık sattığı duaları okuyamıyordu artık. Pis bir cüzzam hastası gibi manastırdan atıldığım için ayrıldım; çünkü rahip ve papazların kulaklarına, onları rahip ve papaz yapan kutsal kitabın ayetlerini haykırdım.”

Eserde geçen bu cümlelerden de anlaşılacağı üzere Cibrân Hıristiyanlıkta dinin kötüye kullanılmasına, masum insanların dini duygularının istismar edilmesine karşı çıkmıştır.¹⁴⁹

Bu karşı çıkışı eserlerine yansıtmış ve Hristiyan din adamlarına karşı düşüncelerini açıkça dile getirmiştir.

“Gelin manastırların geniş arazilerini, bu köylülerin ihtiyaç sahibi sakinlerine geri verelim. Aldığımız mallarını ceplerine geri koyalım. Gelin kuş sürüleri gibi dört bir tarafa dağılalım ve bizleri güçlü yapan bu zayıf halka hizmet edelim. Zenginlikleriyle yaşadığımız ülkenin yararına çalışalım. Bu mahvolmuş millete güneş ışığına gülümsemeyi, gökyüzünün bağışlarına sevinmeyi, yaşama ve özgürlük şerefini öğretelim. Çünkü insanlar arasında karşılaştığımız sıkıntılar, bu mekânda teslim olduğumuz rahattan daha yüce ve güzeldir. Yakınıımızdaki birisinin kalbinde uyandıracığımız acıma duygusu,

---

¹⁴⁹ Halil Cibrân, *Asi Ruhlar*, 60.

manastırın ücra köşelerinde saklı erdemden daha yücedir. Zayıf, günahkâr ve düşkün birisinin kulağına söyleyeceğimiz teselli sözü, tapınaklarda tekrarladığımız uzun dualardan daha şereflidir.”¹⁵⁰

Cibrân'ı Hıristiyan gelenekleri hakkında bu şekilde düşünmeye iten manastırın tutumu olduğu düşünülebilir. Çocukluğu Mârûnî geleneklerin uygulandığı bir ortamda geçen Cibrân May Ziyâde'ye yazdığı bir mektupta köyü Bişerri'den şöyle bahsetmektedir: “*Köyümüz Bişerri'de din adamlarının ve rahiplerin sayımını yapmak oldukça zordur.*” Kuzey Lübnan halkının yarı nüfusunun din adamlarından oluştuğunu vurgulamıştır. Cibrân'ın ailesi de aynı şekilde dini geleneklere bağlı bir aileydi. Annesi Aziz Sem'ân'ın rahibeler manastırına gitmek istemişti.¹⁵¹

Bişerri Köyü'nün geleneksel yapısında geçirdiği çocukluk dönemlerinin ardından Fred Holland Day'ın kendisine gönderdiği kitaplarla tanışmış, bu tanışıklık onu yerel kültürden ve Mârûnîlerin kültüründen uzaklaştırmıştır. Bu eserleri okuduktan sonra din hakkındaki düşünceleri değişmeye başlayan Cibrân John Lamberir'in “The Classical Dictionary” adlı eserini okuduktan sonra ise; “*Ben bir katolik olmayı hiçbir zaman kabul etmedim. Ben bir putperestim.*” demiştir. Rahip YûsufSağîra'dan ve Bişerri'de öğrendiği Hıristiyan geleneklerinden sonra putperesliğe yönelmesi din hakkında kafasında bir karmaşa olduğunu göstermektedir. Mârûnîkatolik geleneğinde haça gerilme ve mitolojide her şeye gücü yeten tanrılar Cibrân'ın zihin dünyasında oluşan karmaşayı körüklemiş ve Cibrân'ın içinde kiliseye karşı ilk tepkiler doğmaya başlamıştır.¹⁵²

Aynı zamanda dinlere karşı saygılı bir yaklaşımı da vardır. Dine olan saygısını şu sözleri ile anlaşılmaktadır:

“Hayır, din mabetlerin ortaya koyduğu, gerçek ve taklidi hareketlerin açıkladığı şey değildir. Bilakis din; ruhlarda gizli olan ve niyetlerin özünde bulunan şeylerle ilgilidir.”¹⁵³

¹⁵⁰ Halil Cibrân, *Asi Ruhlar*, 65.

¹⁵¹ Rebî'a Bedî', *el-Fikru'd-Dîni fi'l-Edebi'l-Mehcer*, 542-543.

¹⁵² Rebî'a Bedî', *el-Fikru'd-Dîni fi'l-Edebi'l-Mehcer*, 538.

¹⁵³ Rebî'a Bedî', *el-Fikru'd-Dîni fi'l-Edebi'l-Mehcer*, 533-538.

Din Cibrân'ın hep olumsuz tavır takındığı bir konudur. 20 yaşında iken yazdığı bir şiir ile kiliselere girmesi yasaklandığı için olsa gerektir ki onun için din önemli bir unsur değil gibi görülmektedir. Bu tavrı 'el-Mevakip' adlı eserinde dile getirdiği sözlerinden anlaşılmaktadır.

“Din bir tarladır insanlar için

Çıkarı olanların sürdüğü

Ya cenneti umut ederler

Ya da ateşten korkan ahmaklar

Çünkü İbadet etmezlerdi bir Tanrıya

Olmasaydı dirilmenin cezası inkâr ederlerdi

Umdukları ödül olmasaydı

Din kazançlarının bir parçasıdır sanki

Sürdürürlerse kâr, İhmâl ederlerse zarar ettikleri”¹⁵⁴

6.5.2. İslam'a Karşı Takındığı Tavır

Mehcer edebiyatçılarının büyük bir çoğunluğunun Hıristiyanlığa mensup ailelerden gelmekte olduğu gibi Cibrân da Hıristiyan bir aileye mensup idi. Ancak bu ailelerin Batıdaki Hıristiyan toplumlardan farkı, doğuda Müslüman toplumlarla bir arada yaşıyor olmalarıydı. Bu durum onların gerek Müslümanlar arasında süregelen geleneksel dini kültüre, gerekse İslam dininin ana kaynaklarına aşina olmaları anlamına geliyordu. Daha çocukluk yıllarında aileleriyle birlikte Suriye ve Lübnan'dan Amerika'ya göç eden Mehcer edebiyatçıları çocukluk ve gençlik günleri boyunca doğu toplumu, doğuda yaşanan Hıristiyanlık ve Müslümanlık ve batı toplumu ve burada yaşayan Hıristiyanlık hakkında bir yığın gözlem ve tecrübeye sahiptiler. Mehcer edebiyatçıları Hıristiyanlıkta dinin rahipler ve çeşitli din adamları tarafından

---

¹⁵⁴ Muhammed 'Abdulmun'im Hâfâcî, *Kıssatu'l-edebi'l-mehceri*, 380.

kötüye kullanılmasına, masum insanların dini duygularının istismar edilmesine, dinin sadece ritüellerden ibaret bir kavram gibi algılanmasına şiddetle karşı çıkmışlardır. Bu karşı çıkışlar sadece Hıristiyan toplumlar için değil Müslüman topluluklar adına da gerçekleştirilmiştir.¹⁵⁵

Cibrân da Müslüman ve Hıristiyan ailelilerin bir arada yaşadığı toplumun bir parçası idi. Bundan ötürüdür ki İslam'a ve Müslümanlara karşı genellikle olumlu bir tavır sergilemiştir. İslam'a olan saygısını şu sözleriyle dile getirmektedir: "İslam'ın şerefının eski haline dönmesi güzel bir düşür." Başka bir ifadesinde ise şöyle söyler: "Ben Müslümanların körleri arasında olsam da İslam'ın şerefini görmezlikten gelemem. Doğuluların kötürümleri arasında olsam da Doğunun geleceğinden umudu kesmiş değilim. Doğu büyük ve İslam muhteşem bir gerçektir..." Eserlerinde zaman zaman hem Kur'an'ın hem de Hz. Ali'nin etkisini görmekteyiz.¹⁵⁶

Cibrân'ın İslâm'a karşı olmadığı düşünülür. Siyaset ile dinin birbirine karışmasını istemezdi. Bir yazısında Müslümanlara şöyle bir mesajla seslenir:

*" Yemin ederim doğruları söylüyorum. Osmanlı Devleti'nden nefret ederim ama Osmanlıları severim. Osmanlı Devleti'nden nefret ederim ama İslâm'ı severim. İslâm'ın güçlü bir din olmasını severim. Temenni ederim İslâm'ın eski gücü yerine gelsin. Kur'an'a çok değer veririm ama Müslümanların Kur'an'ı çıkarları için kullanmalarını sevmem "*¹⁵⁷

Kaynaklardan edinilen bilgilere göre Cibrân Halil Cibrân, Amerika'ya göç ettikten bir süre sonra eğitim için Lübnan'a döndüğünde hocası Yusuf Haddâd'ın rehberliğinde İslam Dini'nin ana kaynaklarını ve İslam kültür mirasını kapsamlı bir şekilde inceleme fırsatı bulmuştur. Nitekim günümüzde Bişerri'deki Cibrân müzesinde bulunan Cibrân'a ait not defterinde iki yüz civarında Hadis-i Şerîf'in yazarın kendi el yazısı ile kayıtlı olduğu tespit edilmiştir. Cibrân İslam kültürüne olan saygısını ve İslam'ın özünün yüceliğine olan inancını açıkça dile getiriyor ve şöyle

---

¹⁵⁵ Sultan Şimşek, *İslam Kültürünün Mehcer Edebiyatı Üzerine Etkisi*, İ.Ü. Şarkiyat Mecmuası Sayı 19 (2011-2) 91-101.

¹⁵⁶ Hüseyin Yazıcı, *Göç Edebiyatı*, 132.

¹⁵⁷ el-Gaval el-Enţuvan, el-enţuvan, el-mecmu'ati'l kâmile li müellefât, *Cibrân Halil Cibrân*, Nuşus harici'l-mecmu'ati, 1994, Daru'l-ciyl, 209.

diyordu: “İslam’ın şerefının eski haline dönmesi güzel bir düşür.” O, hem İslam dininin ana kaynaklarından haberdar hem de Hristiyanlık kültürüne vakıf biri olarak bu iki din arasındaki ortak noktalara vurgu yapıyordu. Cibrân İslam ve Hristiyanlığın ortak noktalarda buluşmasının özellikle Arap milletini zayıflıktan, gerilemeden ve dış kaynakların sömürgeinde olmaktan kurtaracağına inanıyordu.¹⁵⁸

Hristiyanlık dininde manastırın halkı dışladığını düşünen Cibrân İslâm dininin halkı kucaklayıcı tavrını gözlemlemiş ve bu durum onu etkilemiştir.¹⁵⁹

---

¹⁵⁸ Sultan Şimşek, *İslam Kültürünün Mehcer Edebiyatı Üzerine Etkisi*, İ.Ü. Şarkiyat Mecmuası Sayı 19 (2011-2) 91-101.

¹⁵⁹ Rebi’a Bedî, *el-Fikru’d-dînî’l-edebi’l-mehcer*,670.

II. BÖLÜM

CİBRÂN'IN KIRIK KANATLAR ROMANININ TEKNİK VE TEMATİK YÖNDEN İNCELENMESİ

1. ROMAN HAKKINDA GENEL BİLGİLER

Roman, 102 sayfadan oluşmaktadır. Eser giriş bölümü ve kısa başlıklarla toplam 12 başlıktan oluşmaktadır. 1912 yılında yayınlanmıştır. Cibrân'ın Arap dilinde yazdığı ilk romanlarından biridir.

Eser Ersan Devrim tarafından, 1997 yılında Kaktüs yayınları tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir.

28 Mart 1908 yılında Cibrân arkadaşı Emîni'l-Garib'e bu kitabı basacağını söylemiş ve bu kitabın en iyi kitabı olacağından bahsetmiştir.¹⁶⁰

2. ROMANIN İSMİ

Roman adlarının hem eser okunmadan hem de okuma anında hatta okunduktan sonra ayrı ayrı işlevleri vardır. Okumadan önce eser hakkında ilk bilgiler adlardan sağlanır. Okura karar vermesinde yardımcı olur, okuru etkiler. Okuma anında, okur romanın adını hep kafasında taşıyarak gerektiğinde bununla karşılaştırmalar yapar. Metni doğru anlamada katkı sağlar. Roman adlarının, eser okunmasından sonraki işlevi: okurlar söz konusu romanları bu ad ile kodlayıp belleklerinde saklarlar. Eserin dünyası, bu roman adının geçmesiyle okurun gözünde canlanır.¹⁶¹

Cibrân romanına isim belirlerken hassas davrandığı ve romanına içerikle uyumlu bir isim verdiği tespit edilmiştir. Romanda geçen şu cümle içerikle uyumlu olduğunu göstermektedir:

---

¹⁶⁰ Muhâdarât fî Cibrân Halîl Cibrân, 108.

¹⁶¹ Fatih Tepebaşı, *Roman İncelemesine Giriş* (Konya: Çizgi Kitabevi, 2012), 21. Atfen Ali Eminoğlu, "Muhammed Hasan Alvân'ın "Mevtun Sağırın" (Küçük Bir Ölüm) Adlı Romanının Teknik ve tematik incelemesi", NEÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi, 46, 2018, 141-162.

“Sonra tahta sandalyeye kendini attı ve göz kapaklarını kapatıp yavaşça fısıldadı: ‘Merhamet eyle ya Rab ve canlandır bütün kanatları.’”¹⁶²

New York’a yerleştiği dönemlerde orada bir resim atölyesi açan Cibrân Alman yazar, Nietzsche’nin “*Böyle Buyurdu Zerdüşt*” adlı kitabına hayran kalmış ve Nietzsche’nin etkisi altına girmiştir. Aynı zamanda o dönemde hayal kırıklığı yaşadığı sevdiğine kavuşamama durumu ile daha sonra biyografi olarak kabul edilen *el-Ecnihatu’l-Mütekessire*(:Kırık Kanatlar) adlı romanını yazma kararı almıştı.¹⁶³

el-Ecnihatu’l-Mütekessire romanına verilen isim, anlatının merkezinde yer alan Cibrân’ın Selma Kerame’ye duyduğu sevgiye karşılık bulması fakat geleneksel toplum yapısına ve Hıristiyan bir din adamının şöhretine karşı gelemedikleri için kavuşamadıklarını ve iki gencin de kanatlarının kırık olduğu vurgusunu yapmaktadır. Romanda “Kırık kanatlar” ifadesi bir çırpınının göstergesi olarak karşımıza çıkar. Kafese konulmuş genç bir kız ve kafesin kapağını açamayan bir genç. Kanatları kırıldığı için kafes açılrsa bile uçamamaktadır.

Cibrân’ın edebi şahsiyetinin oluşmasında ve kazandığı edebi şöhrette annesinin katkısı çok fazladır. Annesinin şahsiyeti üzerindeki derin ve kuvvetli etkisini Mey Ziyade’ye gönderdiği mektuplarda görmekteyiz. Bu bağlamda romana ‘Kırık Kanatlar’ ismini vermesinin annesinden etkilenmiş olduğu düşünülmektedir. Şöyle ki: 1886-1941 yıllarında Mey’e gönderdiği bir mektupta şu satırları ifade etmektedir:

“Ahlakımın ve kişiliğimin temellerini oluşturan erdemlerin büyük bir kısmını annemden öğrendim. Rahiplere karşı büyük bir nefret duyduğum halde rahibelere büyük bir sempatiyle ilgi duyuyorum muhtemelen bu da annemin hayallerini süsleyen rahibe olma hayalinden kaynaklanıyordu. 20 yaşlarında iken annemle aramda geçen şu konuşmayı dün gibi hatırlıyorum:

---

¹⁶² Cibrân Halil Cibrân, *el-Ecnihatu’l-mutekessira*, 59.; Halil Cibrân, *Kırık Kanatlar*, trc: Ahmet Harman, Burak Duran, Emrullah Kurt, Halil İbrahim Salman, Kamile Kaş, Merve Şahin, Sümeyye Oyan, Zeynelabidin Soysal, 1.baskı, (İstanbul, Muarrib yay., 2018), 104

¹⁶³ EnîsMakdisî, *el-İtticâhatu’l-edebiyye fi’l-’âlemi’l-’arabi’l-’hadîs*(Beyrut: 1982), 576.

Annem: Eğer manastıra girmiş olsaydım bu hem benim için hem de çevremdeki insanlar için daha iyi olurdu.

- Sen manastıra girmiş olsaydın ben dünyaya gelmezdim.

Annem: Senin dünyaya gelmek kaderinde varmış.

- Öyle ama ben daha dünyaya gelmeden çok uzun bir süre önce seni anne olarak seçtim.

Annem: Sen dünyaya gelmemiş olsaydın şimdi gökyüzünde bir melek idin.

- Ben hala melek değil miyim?

Bu sorum üzerine annem tebessüm ederek sordu:

- Öyleyse kanatların nerede?

Annemin elini tutup omuzlarımın üstüne koydum ve yanıtladım işte burada.

- Ama kırılmışlar!¹⁶⁴

Aralarında geçen bu diyalogtan dokuz ay sonra annesi vefat eder. Cibrân'ın kalbinin köşesinde bir yerlerde “متكسر” kelimesi yer etmiştir. Bu kelime romanına başlık sebebi olmuştur. Daha sonra başlığını belirlediği bu romana “Kırık Kanatlar” ismini vermiştir. Fakat Nietzsche'ye sunulursa çok güler ve büyük bir kişinin küçük bir kişiye vurması gibi omzuna vurur endişesi ile yayınlanmasını istememiştir.¹⁶⁵

Romana bu ismin verilmesiyle ilgili ileri sürülen bir başka görüş şöyledir; Con Cubrân (Thewings-الاجنحة) isimli kitabında esere bu başlığın Cibrân'ın arkadaşı

¹⁶⁴ Cemil Cebr, *Cibrân Halil Cibrân fi HayatihiAşife*, 13-14.

¹⁶⁵ Miha'îl Nuayme, *Cibrân Halil Cibrân Hayâtuhû, Mevtuhû, Fennuhû*, (Beyrut: Muessesetu'n-Nevfel, 1991), 143.

Cozfin Biyûti'nin yazmış olduğu tiyatro eserinin bir bölümünde yer alan bir şiirde geçtiğini belirtir.¹⁶⁶

Cibrân'ın annesine olan düşkünlüğünü ve sevgisi dikkate alınırsa bu romana bu ismi vermesinde annesinin rolü büyüktür denilebilir.

3. ROMANIN ÖZETİ

Bu romanda yazar sonu güzel bitmeyen bir aşk hikayesini konu alır. Yazar bir Nisan ayı Beyrut'a gider. Beyrut'ta babasının eski dostu olan Faris Kerame bir gün yazarı evine davet eder. Çünkü Faris Kerame yazar şahsında babası ile görüşmek istemektedir aslında. Cibrân daveti geri çevirmez ve ziyareti kabul eder. Nihayet Faris Kerame'nin evine vardığında Selma Kerame, Cibrân'ın dikkatini çeker. Onunla tanışır ve ona o anda âşık olur. Daha sonra sürekli ziyaretlerine devam eder. Her ziyaret edişinde Selma'nın farklı bir özelliğini keşfeder ve ona olan sevgisi artar ve ona bağlanır. Selma da aynı şekilde Cibrân'ı sevmektedir. Nisan ayı Faris Kerame'nin evini ziyaret ederek ve Selma ile görüşerek geçer.

Birkaç gün sonra Faris Kerame Cibrân'ı akşam yemeği için evine davet eder ve Cibrân davete icabet eder. Eve vardığında Selma'yı bahçenin bir köşesinde ahşap bir sandalyede otururken görür. Yanına gider fakat konuşmaz. O sırada Faris Kerame gelir ve yemeğe geçerler. O sırada kapıda bir adam Faris Bey ile görüşmek istediğini söyler. Kapıya gelen adam Başpiskoposun hizmetçisidir.

Faris Kerame sofradan ayrılınca Selma, Cibrân'a bahçeye çıkma teklifinde bulunur. Birlikte bahçeye çıkarlar. Birlikte bahçede dolaşırlar. Aralarında çok fazla konuşma geçmez. Genellikle susmayı tercih ederler. Bu suskun duruş aslında onlar için bir konuşmadır. Çünkü onların yerine sevgileri ve tabiat konuşmaktadır. O andan itibaren Selma Cibrân için artık bir dosttan daha kıymetlidir. Kardeştan daha yakın ve sevgiliden daha sevgilidir. Selma için de Cibrân öyledir.

Selma ve Cibrân bahçede iken Faris Kerame, Başpiskoposun evinden döner ve Selma'nın evleneceği haberini verir. Selma duyduklarına çok üzülür. Kendisini

---

¹⁶⁶ Journal of Babylon Center For Humanities Studies 2018, 8/1, 11.

kanatları kırılmış bir kuşun kafese konulması gibi hisseder. Cibrân'da duyduklarına inanamaz ve oradan ayrılır.

İlerleyen günlerde Başpiskopos Selma'yı babasından ister. Faris Kerame o anda derin bir sükût ve sıcak bir gözyaşı halindedir. Başpiskoposun talebini kabul eder ve istemeyerek bu teklife boyun eğer. İstemeyerek boyun eğer çünkü Faris Kerame Başpiskoposun kardeşinin oğlu Mansur Bek ile daha önce bir araya gelmiş ve insanların onun hakkındaki konuşmalarını duymuştu. Onun katılığını, tamahkârlığını ve ahlaksızlığını biliyordu. Bunu bile bile bir Hristiyan olarak piskoposa karşı çıkamazdı. Dini liderine itaat etmezse insanlar arasında itibarı kalmazdı. Onun Piskopos karşısındaki durumu kılıç karşısında kalan bir el, ok karşısında kalan bir göz gibiydi. Kesilmeye ve oyulmaya mahkumdu.

Selma bu geleneksel yapı karşısında ağlara takılmış bir av gibi doğu kadını kervanına katılmıştı artık. Çünkü Selma zengin bir adamın kızıydı ve Mansur Bek bu yüzden onunla evlenmek istemişti.

Günler sonra Cibrân yine bir gün Faris Kerame'nin evine Selma'yı görmek için gider. Selma daha önce oturdukları yasemin ağacının gölgesinde oturmaktadır. Yanına gider. Selma konuşmaz. Cibrân Selma'nın yüzüne baktığında yüzünün sararıp solduğunu görür. Birlikte uzunca bir süre orada kalırlar. Ve artık vedalaşma vakti gelmiştir.

Artık kanatları kırık olan Selma Mansur Bek ile evlenir. Birlikte seçkinlerin ve zenginlerin yaşadığı Beyrut'un üst taraflarında, deniz kenarında gösterişli bir evde yaşamaya başlarlar. Faris Kerame de o koskoca evde tek başına kalır. Selma da mutsuzluğu ile baş başa. Mansur Bek hiçbir zaman Selma'yı sevmez ve Selma'nın malına konmak için bir an önce kayınpederinin ölmesini ister.

Aylar bu şekilde geçer Cibrân bir gün Faris Kerame'nin hasta olduğunu öğrenir ve ziyaretine gider. Faris Kerame'nin bedeni bitkin, yüzü solgun ve sararmıştır. Cibrân'a Selma'nın orada odada olduğunu söyler ve onu bana getir der. Selma bir koltukta bitkin bir şekilde oturmaktadır. Cibrân'ı gördüğüne inanamaz. Cibrân onu teselli eder ve fırtınanın önündeki kaleler gibi duralım der. Selma'yı Faris Kerame nin

başucuna götürür. Faris Kerama çok üzgündür. Kızı ile uzun bir konuşma yapar ve nihayet ona annesinin fotoğrafını gösterir. Annesi Selma küçükken ölmüştür ve Selma onu hiç görmemiştir.

Gece yarısı Faris Kerame gözlerini son bir kez açar. Konuşmaya çalışır fakat yapamaz. “Selma” diyerek ruhunu teslim eder. Selma artık yapayalnız kalmıştır. Mansur Bek kayınpederinin tüm malına el koyar.

Seneler sonra Cibrân ve Selma, ayda bir defa evden uzak olan bir mabette buluşmaya başladılar. Bu buluşma sadece duyguların alışverişi değildir. Dünyanın mahiyeti hakkında düşünce ve fikir alışverişinde bulunuyor, okudukları kitapların en güzel ve kötü taraflarını, içlerinde bulundukları ütöpik hayaller ve içtimai prensipleri müzakere edip amaçları hakkında tartışıyorlardı. Selma genellikle toplumda kadının yeri konularına değiniyordu.

Haziran sonlarında yine mabette buluştukları bir gün Selma Başpiskoposun onun ayda bir evden ayrıldığını fark ettiğini, kendisini takip ettirdiğini ve Cibrân’a bir şey yapmasından korktuğunu söyler. O günden sonra bir daha buluşmazlar.

Evliliğinin üzerinden beş yıl geçer. Fakat Selma’nın henüz bir çocuğu yoktur. Bu sebepten kocası Selma’yı terk eder. Selma o kadar acıyla dua eder ki nihayet bir çocuğu olur. Fakat çocuk dünyaya gelir gelmez hayata veda eder. Fecr vaktinde doğmuş, güneşin doğuşuyla da ölmüştür. Selma’nın gelişinin gözlediği bu kıymetli misafir de artık Selma’nın ellerinden kayıp gitmiştir. Selma yine yalnızdır.

Doktor ölmüş çocuğu Selma’nın kollarına bırakır. Selma çocuğunu bağrına basar ve “beni götürmek için gelmiştin oğlum, önümden yürü ve şu karanlık mağaradan çıkalım” dedikten sonra kendisi de hayata veda eder. Anne ile bebeği aynı mezara gömerler. Cibrân kendisini mezarın üzerine atar ve ağlayıp ağıt yakar.

4. ROMANIN KONUSU

Romanın konusu Cibrân Halîl Cibrân’ın ilk aşkına duyduğu sevginin öyküsüdür. Sevgiyi anlatan bu kitap aynı zamanda Hristiyan din adamlarının geleneklerinin ve otoritelerinin iki sevgili arasındaki ilişkiyi nasıl engellediğini ve bir

piskoposun yeğenin, mal sevgisinin bedelini ağır ödediğini ve bu sevginin Hristiyan din adamları yüzünden mutsuzlukla neticelendiği bir hikayedir.

Cibrân bu eserde 'sevgi' kavramına verdiği değeri son derece edebi bir üslupla anlatmıştır. Cibrân'ın burada yaşadığı aşk, New York'tan Lübnan'a döndüğü sıralardadır. Yazarın bu eseri de Doğu kültürünün etkisinde kalarak yazdığı bir eserdir. Eserin çoğu yerinde Doğu kültürüne eleştiride bulunur. Doğanın insana sunduğu özgürlüğü insanın elinden alan kişilere başkaldırıdır. Doğu'nun geri kalmasının nedeni onlar ve onlar gibi insanların adetlerden, gelenek ve göreneklerden vazgeçmemesidir. Bu eleştirilerinde iyilerle kötülerini ayırmıştır.

5. ROMANIN YAPI UNSURLARI

5.1. OLAY ÖRGÜSÜ

Olaylar Lübnan'ın başkenti olan Beyrut'ta Nisan Ayı'nın büyüğü güzelliğinin etrafı kuşattığı bir zaman diliminde yazarın kalabalığın gürültüsünden uzak bir evde yaşayan baba dostunu ziyarete gitmesi ile başlar. Olaylar yazarın etrafında veya bir şekilde onunla irtibatlı olarak gelişir ve nihayet sevdiği kadının ölmesi ile son bulur.

5.2. ANLATICI VE BAKIŞ AÇISI

Roman sanatı esas karakteri itibarıyla anlatılacak bir hikâyeye bu hikâyeyi sunacak bir anlatıcıya dayanır. Romanın genel yapısını şekillendiren diğer unsurların varlığı bu iki elemana bağlı olarak önem ve değer kazanır. Bu durumda hikâyeye ile anlatıcı bir anlamda roman denilen yapının iki temel unsurudur. Önem ve işlev bakımından anlatıcı öncelikli konuma ve ağırlığa sahiptir. Zaman zaman konumu ve önemi tartışılmış olsa da anlatıcı roman denilen anlatı türünün temel unsuru aynı zamanda en etkili figürüdür. Roman onun etrafında kurulur, kurgulanır. O olmadan hikâyeyi anlatmak olayları nakletmek ve olayların akışında rol alan figürleri tanıtmak mümkün olamaz. Çünkü o, anlatı dünyasının hem yapıcı hem de yansıtıcı unsurudur.

Anlatıcı anlatının hayata en yakın elemanıdır. Okuyucunun kulağına ilk önce onun sesi ulaşır ve okuyucu onun sıcak çağırılarıyla anlatı dünyasına yönelir.¹⁶⁷

Romanın amacı herhangi bir olayı okurlara anlatmak olduğundan öyküyü sunan anlatıcı ve bu anlatıcının olaylara yaklaşımının büyük bir önemi vardır. Romanda anlatıcı tipleri genellikle gözlemci anlatıcı, özne anlatıcı v çoğul anlatıcı olmak üzere üçe ayrılır.¹⁶⁸ Ayrıca bir anlatıda kurmaca bir unsur olan anlatıcı, bakış açısına bağlı olarak konumlandırıldığından, bütün anlatı unsurları belli bir bakış açısına göre okurun zihninde şekillenir. Bir anlatı belirli niyet temelinde kurgulandığından her anlatıda yönlendirici esas bakış açısı bulunur.¹⁶⁹

el-Ecnihatu'l-Mütekessire romanını incelediğimizde özne (ben) anlatıcı tipinin tercih edildiği görülmektedir. Bu tür romanlarda “kahraman-anlatıcı, tanık anlatıcı” daima ön plandadır.¹⁷⁰

Bu tarzda yazılan romanlarda genellikle kullanılan birinci şahıs kipidir. Cibrân'ın da aynı şekilde romanın genelinde birinci şahıs kipi kullandığı görülmektedir:

*“Sözlerinden etkilenmişim. İçgüdüsinün fırtınadan önce serçeyi yuvasına sürüklemesi gibi beni güvenle kendisine yaklaştıran gizli bir cazibe hissettim.”*¹⁷¹

Bir anlatıda olaylar gerek anlatıdaki şahısların bakış açısından gerekse anlatıcının bakış açısından aktarılın, olay örgüsünü oluşturan anlatı unsurlarına bakılan temel nokta oldukları için, anlatıcı ve karakterler birer odak olarak karşımıza çıkar. Odaklar, anlatıdaki olay ve durumların okur tarafından algılanmasında vesiledirler ve odaklanma onların üzerindedir. Onlar ilgi merkezi olarak ortaya çıkarlar. “Okuyucu, anlatıyı kaçınılmaz olarak bir odak aracılığıyla gördüğü için odağın konumu, anlatının

---

¹⁶⁷ <http://www.yenimakale.com/roman-ve-oyku-incelemesinde-kisiler-kadrosu-ve-bakis-acisi.html>, erişim tarihi: 02/07/2019.

¹⁶⁸ Nurullah Çetin, *Roman Çözümleme Yöntemi*, 100-110.

¹⁶⁹ İlknur Ay, *Sevinç Çokum'un Roman Tekniği* (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ondokuz Mayıs Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun), 37.

¹⁷⁰ Nurullah Çetin, *Roman Çözümleme Yöntemi*, 112.

¹⁷¹ Cibrân Halîl Cibrân, *el-Ecnihatu'l-mutekessire*, 16.;

ulaştırdığı anlamı çıkarmak açısından özellikle önemlidir. Eğer bu nokta, karakterlerden biriye ‘dahili odak’, anlatı dışından biriye ‘harici odak’ olarak adlandırılır.”¹⁷²

5.3. KİŞİLER KADROSU

Roman yapısının en önemli parçalarından biri kişi kadrosudur. Romanda ya özüne ya da nesne durumunda bulunarak etken veya edilgen bir konumdadırlar. Roman bir insan sanatıdır. Kişilerin veya kişiye özgü niteliklerin olmadığı metin roman adını alamaz. Romanlarda genellikle kişi kadrosunu insanlar oluşturmaktadır. Fakat bazen insan dışı varlıkların da romanın bir parçası olduğu görülmektedir.¹⁷³

Kişiler, olay örgüsünde üstlendikleri işlevlere göre önemli hâle gelirler. Olay örgüsü içindeki tutum ve davranışları ile bireysel veya toplumsal bazı değerleri temsil ederler. Kişileri ve onların olaylar içinde kazandıkları özellikleri belirlemek, romandaki temel çatışmayı anlamakta önemli bir aşamadır. Anlatmaya dayalı metinlerde şahıs kadrosunu oluşturan bireylerin özellikleri bazen davranışlarında, düşüncelerinde ve eylemlerinde kendini gösterir, bazen de kahramanlar ruhsal ve fiziksel özelliklerini ortaya koyan tasvirler aracılığıyla tanıtılır. Romanlarda olay örgüsünün ortaya çıkması için şahıs kadrosundan en az iki kişinin bir arada olması gerekir.¹⁷⁴

Kırık Kanatlar isimli romanda kişi kadrosunu Miha’ilNuayme şu güzel benzetmelerle açıklamaktadır:

Selma Kerame ve Faris Kerame rahibin karşısında zayıf karakterlerdir. Selma’nın babası Faris Kerame bir tufanın alıp götürdüğü eski bir ev gibidir.

Selma Kerame ise henüz açmadan dalından koparılan bir gonca gibidir.

Cibrân ise zayıf bir fidanın karlarla kaplanmış hali gibidir.¹⁷⁵

---

¹⁷² Ali Kocatürk, “Anlatıbilim: Kurama ve Eleştirel Yönteme Kısa Bir Giriş” (2009, Kritik Dergisi, 3), 1-22.

¹⁷³ Nurullah Çetin, Çetin, *Roman Çözümleme Yöntemi*, 100-110.

¹⁷⁴ <https://www.turkedebiyati.org/roman-hakkinda-genel-bilgiler/>, 02/07/2019.

¹⁷⁵ ‘Abdi’l-‘Aziz Kokas, Abdi’l ‘Aziz. *Binyeti’l-Mehkiy eş-şi’ri ve tecelliyatıhi fi’n-nasi, Ecnihatı’lMutekessire*, 176.

Romanın kişi kadrosuna genel itibariyle bakacak ve sıralayacak olursak; öncelikle romanın başkarakterine bakabiliriz. Başkarakter olan Cibrân (1. Tekil kişi, ben) konumundadır. Olay örgüsü Cibrân etrafında gelişir, biçimlenir ve sonuca bağlanır. Biz okuyucu olarak Cibrân'ın romandaki karakterini bize kendisini tanıtmayıyla tanırız.

Romanın merkezi kişisidir. Romanın genelinde veya büyük bölümünde yer alır. Olayı yönetir, kurguda aksiyon ve devamlılık sağlar. Genellikle özne durumundadır. Diğer kişiler ona göre nesne konumundadırlar. Bazen de edilgen bir konumu olup zamanda yine merkezi kişiliğini korumaktadır. Okuyucuya diğer nesne karakterlerini tanıtan, mekânı, zamanı ve diğer her şeyi bilen, gören ve aktaran kişidir.¹⁷⁶

Cibrân romanda kendisinden şu şekilde bahseder: كُنْتُ فِي الثَّامِنَةِ عَشْرَةَ عِنْدَمَا فَتَحَ الْحُبُّ عَيْنَيَّ بِأَشْعَةِ السِّحْرِ، وَ لَمَسَ نَفْسِي لِأَوَّلِ مَرَّةٍ بِأَصَابِعِهِ النَّارِيَّةِ. “Aşk büyüğü ışığıyla gözümü açıp ruhuma ateşli parmakları ile ilk dokunduğunda 18 yaşındaydım.”¹⁷⁷ Cibrân'ın romana كُنْتُ fiili ile başlaması ve failin birinci tekil şahıs olması bize anlatıcının kendisi olduğunu göstermektedir.

Lübnan ve Suriye halkından bazı kimseler bu romanda geçen birinci şahsın Cibrân'ın kendisi olmadığını, Cibrân'ın hayal ürünü olduğunu savunurlar. Lübnan ve Suriye halkının bu romanın onun hayatından bir kesit olmadığına dair görüşlerine Cibrân sert cevap vermiştir ve bunu inkâr etmiştir.¹⁷⁸

Fakat Cibrân'ın kullandığı üslup kendisiyle o kadar iç içe geçmiştir ki roman başkarakterinin aslında kendisi olduğunu bu üsluptan anlayabiliriz.¹⁷⁹

İkinci önemli bir kişi olarak da Selma Kerame'yi ele alabiliriz. Bu karakteri ele almamızın sebebi Cibrân'ı birinci derecede olduğu konuma getiren kişi olmasıdır. Romanda Selma'nın tasvirini şu şekilde yapar Cibrân :

¹⁷⁶ Nurullah Çetin, *Roman Çözümleme yöntemi*, 148.

¹⁷⁷ Cibrân Halil Cibrân, *el-Ecnihatu 'l-mutekessira*, 6.

¹⁷⁸ Journal of Babylon Center For Humanities Studies 2018, 8/1, 4.

¹⁷⁹ Muhammed Emîn Şeyh, *et-Teşkilu 'l-uşlûbî fi şî 'ri 'l-mehceri 'l-hadîs*, 2008-2009, 80.

“Selma Kerame... Güzelliğiyle, bana güzelliğe boyun eğmeyi öğreten, sevecenliğiyle aşkın sırlarını gösteren ve kulaklarıma manevi hayatın şiirinin ilk dizelerini okuyan kadın.”¹⁸⁰

“Selma’ya gelince o da yüce ruhunda taşıdığı bütün güç ve kabiliyetlere rağmen babasının zayıf iradesine boyun eğiyor. İşte bir babanın ve kızının yaşamının ardında gizlenmiş sır.”¹⁸¹

Üçüncü kişi olarak zengin bir kişilik olan Selma’nın babası Faris Kerame Efendi’yi söyleyebiliriz kendi isteği olması için kızının sıkıntılarını görmezden gelen zengin bir baba örneğidir.

Romanda şu şekilde tasvir edilir:

“Faris Kerame aramızdan ayrılınca arkadaşımından anlattıklarından daha fazlasını istedim. Endişeyle karışık bir dille şöyle dedi: ‘Beyrut’ta, zenginliğin fazilet sahibi yaptığı faziletin de zenginleştirdiği ondan başka kimse tanımıyorum. O bu dünyaya gelip hiçbir mahlukatın kılına zarar vermeden ayrılacak olan nadir kimselerden biridir. Ancak bu kimseler genelde bahtsız ve perişan olurlar. Çünkü insanların pislik ve hilelerinden kendilerini kurtaracak hile yollarını bilmezler. Faris Kerame’nin şehrin kenar mahallesindeki ihtişamlı evinde beraber yaşadığı bir kızı var. Ahlaken babasına benzer ve kadınlar arasında da nezaket ve güzellik bakımından ona denk kimse yoktur. Ancak bu kız da bahtsız biri olacak. Çünkü babasının büyük serveti kendisini karanlık korkutucu bir uçurum kenarında tutuyor.’ dedi.”¹⁸²

Diğer karakterler Mansur Bek ve amcası Başpiskopos romanda olumsuz yani kötü kişilikleriyle karşımıza çıkıyor. Mansur Bek isimindeki bu karakter amcası başpiskopos tarafından Selma ile evlendirilen, fakat Selma ile sevdiği için değil, Selma’nın mülkünde gözü olduğu için evlenen bir karakterdir. Selma ile evlenir evlenmez Selma’yı terk etmiştir. Hatta kayınpederinin bütün malına konmak için onun ölmesini diler hale gelmiştir.¹⁸³

---

¹⁸⁰ Cibrân Halil Cibrân, *el-Ecnihatu’l-mutekessira*, 6; Halil Cibrân, *Kırık Kanatlar*, 4

¹⁸¹ Cibrân Halil Cibrân, *el-Ecnihatu’l-mutekessira*, 6

¹⁸² Cibrân Halil Cibrân, *el-Ecnihatu’l-mutekessira*, 17; Halil Cibrân, *Kırık Kanatlar*, 22

¹⁸³ Cibrân Halil Cibrân, *el-Ecnihatu’l-mutekessira*, 63

Bu tür karakterler romancı tarafından kötü, çirkin ve zararlı bilinen değerlerle donanmış kişilerdir. Genellikle toplum için zararlı, yıkıcı, korku, endişe, yılgınlık ve ümitsizlik telken eden karakterler olumsuz karakterlerdir. Okuyucu bu karakterler karşısında kızgınlık, tiksinti veya korku duyar. Bunlar genellikle gülünç bir şekilde hicvedilen kişilerdir.¹⁸⁴

Romanda bu karakterlerden şu şekilde bahsedilir:

“Mansur bek, amcası Başpiskopos Pavlus Galib’e benziyordu. Ahlakı tıpkı amcasının ki gibiydi. Ruhu da amcasının bir minyatürüydü. Aralarındaki tek fark ikiyüzlülüklerinin seviyesiydi. Başpiskopos arzularına mor kıyafetinin altında gizli bir şekilde ulaşır; isteklerine boynunda asılı duran altın haçın korumasında doyardı. Yeğeni Mansur Bek ise her şeyi aleni ve zorla yapardı. Başpiskopos sabahları kiliseye gider ve günün geri kalan kısmını dulların yetimlerin masum kalplerin mallarını soymaya ayırırdı. Mansur Bek de günün tamamını fesatlığın nefeslerinin havasıyla Mayalanan şu karanlık sokaklarda arzu ve şehvet senin peşinde geçirirdi.”¹⁸⁵

“Başpiskopos pazar günleri Sunağın önünde kendisinin yapmadığı şeyler ile müminlere vaaz eder haftanın geri kalanında da ülkelerinin politikası ile uğraşır. Yeğeni de günlerinin tamamını amcasının nüfuzunu kullanıp taleplerine vazife ve makam satarak geçirirdi. Başpiskopos gecenin örtüleri ile gizli yürüyen bir hırsız Mansur bek ise gündüzün ışığında cesaretle yürüyen bir hilekardı.”¹⁸⁶

5.4. MEKÂN

Romanda mekân; olayların üzerinde cereyan ettiği, anlatıya derinlik kazandıran, karakter ve tiplerin varoluşu noktasında ipuçları veren, kimi zaman soyut kimi somut kurgusal çevrelerdir. Olayın mahiyeti, mekân tasvirlerine ayrılan satırlarda sezdirilir. Bu bakımdan mekân tasvirlerinin sinemada film başlamadan önce çalan müziğe benzer bir fonksiyonu vardır.¹⁸⁷

---

¹⁸⁴ Nurullah Çetin, *Roman Çözümleme Yöntemi*, 146.

¹⁸⁵ Cibrân Halil Cibrân, *el-Ecnihatu'l-mutekessira*, 63; Halil Cibrân, *Kırık Kanatlar*, 112

¹⁸⁶ Cibrân Halil Cibrân, *el-Ecnihatu'l-mutekessira*, 64, Halil Cibrân, *Kırık Kanatlar*, 114

¹⁸⁷ Şerif Aktaş, *Anlatma Esasına Bağlı Edebi Metinlerin Tahlili -Teori ve Uygulama-* (Ankara: Kurgan Edebiyat Yayınları, 2015), 65.

el-Ecnihatu'l-Mutekessire romanında soyut mekânlar bulunmamaktadır. Mekânların tamamı somuttur. Baştan sona kadar çevresel mekanlar kullanılmıştır. Çevresel mekanlarda işlenmemiş, anı haline getirilmemiş, dönüştürülmemiş bir yerdir; üzerinden yalnızca geçilir ama derinliğine görülmez, kişi veya olayı derinden etkilemez. Olay örgüsünün üzerine asıldığı bir vestiyer işlevi üstlenen bu tür mekânlar, coğrafi nitelikte bir güzergâh olmaktan öteye geçemezler. Anlatımın veya olayın akışındaki hız, mekânın veya karakterlerin görülmelerine pek imkân tanınmaz.¹⁸⁸

“Acayıpliklerle dolu o yılın ilkbaharında Beyrut'taydım. Nisan ayı çoktan çiçekleri açtırmış, çimenleri yeşertmiş ve bunlar, şehrin bahçelerinde yeryüzünün gökyüzüne açtığı sırlar gibi ortaya çıkmışlardı. Evlerin arasından görünen kokulu beyaz elbise giymiş badem ve elma ağaçları, tabiatın, şiir ve hayalin evlatları için gelinler ve eşler gönderdiği parlak elbiseli hurileri andırıyordu.”¹⁸⁹

“Ay, Sannin Dağının arkasından yükselerek oradaki tepeleri ve sahilleri ışığıyla kaplıyordu vadilerin omuzları üzerinde görünen köyler sanki yoktan çıkmış gibiydi ve bütün Lübnan gümüş renkli ışıkların altından görünüyordu. Tıpkı şeffaf ve peçe altında dirseğine dayanmış azalarını örtmeye çalışan fakat başaramayan bir gence benziyordu.”¹⁹⁰

Roman dağlık ve vadi bir yerde geçiyor.¹⁹¹ Görüldüğü üzere yapılan mekân tasvirinde; mekânın olayların gelişim hızında, kişilerin eylemlerini ortaya koymakta herhangi bir etkisi görülmemektedir. Doğal olarak Lübnan dağlarını ve vadilerini “Çevresel Mekân” olarak değerlendirebiliriz.

Anlatıcı mekân tasvirlerinde okurların kendi gözleri ile bu yerleri görmelerini sağlamış ve bu mekânlara karşı duyduğu hisleri okurlara anlatarak onlarda da aynı hislerin yaşanmasını sağlamıştır. Anlatıcı mekanların çoğunu tasvir etmemiş, tasvir

---

¹⁸⁸ Korkmaz R. Ve Şahin V., *Romanda Mekân-Romanda Mekân Poetiği ve Çözümlemeler-* (Ankara: Akçağ Yayınları.,2017), 13.

¹⁸⁹ Cibrân Halil Cibrân, *El-Ecnihatu'l-Mutekessira*, 15; Halil Cibrân, *Kırık Kanatlar*, 18

¹⁹⁰ Cibrân Halil Cibrân, *“El-Ecnihatu'l-Mutekessira*, 35; Halil Cibrân, *Kırık Kanatlar*, 58

¹⁹¹ Mîhâil Nu'ayme, *“Cibrân Halil Cibrân”*, Beyrût 1978, s. 15.

ettiği mekânları da fiziksel özelliklerinden ziyade Cibrân'ın iç dünyasında uyandırdığı hislerle ve düşünce dünyasında oluşan birikimle okurlarına sunmayı tercih etmiştir;

“Lübnan batılı şairlere göre adın cennetinin Âdem ve Havva'nın düşüşüyle yok olması gibi Davut, Süleyman ve diğer nebilerin gitmesi ile hakikati yok olan hayali bir mekandır. Lübnan kelimesi şiirsel bir kavramdır bir dağ ismi değildir. Ruhtaki duyguyu sembolize eden bir kelimedir. Güzel koku ve tütsüler yayan sedir ağaçlarının oluşturduğu şekilleri şeref ve yücelikle Yükselen bakırdan ve mermerden kuleleri, harabeler ve vadiler arasında sürü halinde yürüyen ceylanları akla getirir. Bu gece Lübnan uyku uyanıklık arasındaki bir rüya gibi dikili, hayali bir şiirin fikri olarak gördüm. İşte böyle; eşyalar ve duygularımızın değişimi ile gözümüzün önünde değişir böylece büyü ve güzelliğin sadece bizim ruhumuzda olduğu sürece eşyaların da büyü ve güzellikle kuşandığını sanırız.”¹⁹²

Sonuç olarak roman, coğrafi özellikleriyle zengin olan Lübnan'ı kendine mekân edinmiştir.

Yazar Lübnan'ı yeniden tasarlayarak romana konu olan mekânların anlatıcının gözüyle görülmesini ister. Böylece okurların, olayın geçtiği o şehri zihinlerinde canlandırmalarını sağlamaya çalışır.

Eserdeki bazı mekânlar, kahramanların ruh hâlini yansıtmaktadır:

“Bu küçük tapınakta ruhu saran bir sakin ve titremesi ile ilahların sırlarını ortaya çıkaran; milletlerin bir halden diğerine, bir dinden diğerine geçişlerini konuşmadan anlatan; şairi bu alemde uzak başka bir aleme çeken filozofu insanı, görmediklerini hisseden ve duygularının algılayamadığı şeyleri hayal edebilen, böylece hissettiklerin ruhunun derinliklerinde gizli manala işaret eden simgeler olarak resmettiğini ve hayalini; şekilleriyle, hayattaki en mukaddes meyillerini ve en güzel ölüm sonrası arzularını ortaya çıkaran sözler,

---

¹⁹² Cibrân Halil Cibrân, “*el-Ecnihatu'l-Mutekessire*, 35; Halil Cibrân, *Kırık Kanatlar*, 58

nağmeler, resimler ve heykellerle tecessüm edilen dindar bir mahluk olduğuna ikna eden sihirli bir heybetten başka hiçbir şey yoktu.”¹⁹³

Romanın mekân vasfının bir diğer özelliği de mazi fiilleri ve isim cümlelerinin çok sık kullanılmasıdır. *سمعت*, *رايت*, *فهمت* gibi. Bunun yansira idrak ve hareket bildiren filleri de sık kullandığı görülmektedir. *لم اذهب* gibi. Fillerin içinde yer alan fail ise yazarın kendisidir.

5.5. ZAMAN

Anlatı, söz ya da yazıyla sunulan inşa edilmiş bir yapıdır. Bu yapı, zamana bağlı olarak asıl değerini bulur ve zaman içinde idrak edilir: “Bu nedenle bir romanda hikâye, mutlaka -belirli veya belirsiz- bir zamanda cereyan eder. Yine bu hikâye, belli bir süre sonra öğrenilir/duyulur ve belli bir süre içinde de kaleme alınıp anlatılır. Hâl böyle olunca, “zaman” unsuru, romanın genel yapısını meydana getiren temel elemanlar arasında yer alır. Bir romanı, zamandan soyutlamak mümkün olamaz.¹⁹⁴

el-Ecnihatu'l-Mutekessire romanında zaman dilimine baktığımız zaman Cibrân’ın Beyrut’a geldiği bir nisan ayında başladığı ve olayların beş yıl sürdüğünü görmekteyiz. Bu şekilde romanda olayların geçtiği zaman dilimine ‘Vaka Zamanı’ denir. Bu tür zaman diliminde sadece olaylar cereyan eder.¹⁹⁵

Yazar olayları, normal seyriyle anlatmaktadır. Romanda özellikle vurgulanan nesnel bir zaman¹⁹⁶ olmadığı için okuyucu romanı okurken zihninde sadece bir bahar ayını canlandırmaktadır. Zamanı çağrıştırabilecek olan her şey okuyucuda zaman algısına hizmet etmektedir. Örneğin;

“İnsanlar hikayemize inanmayacaklardır. Çünkü onlar aşkın mevsimlerin yardımı olmaksızın filizlenip serpiyen sensiz bir çiçek olduğunu bilmiyorlar. Ancak biz ilk defa bir araya getiren, Nisan

¹⁹³ Cibrân Halil Cibrân, *El-Ecnihatu'l-Mutekessire*, 78. Halil Cibrân, *Kırık Kanatlar*, 142

¹⁹⁴ Mehmet Tekin, *Roman Sanatı 1 (Romanın Unsurları)* (İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2008), 110.

¹⁹⁵ Nurullah Çetin, *Roman Çözümleme Yöntemi*, 131.

¹⁹⁶ Nurullah Çetin, *Roman Çözümleme Yöntemi*, 129.

*midir? Bizi bu hayatta kutsalların kutsalında durduran bu saat midir?”*¹⁹⁷

Şeklinde geçen metinde okuyucu romanın Nisan ayı içerisinde geliştiğini anlamaktadır. Fakat hangi yıla ait bir nisan ayı olduğu bilinmemektedir.

Yazar, nesnel zaman dilimi kullanmadığından dolayı doğal olarak bazı yerlerde vaka zamanını özetlemiştir; “İlkbahar geçti, onu yaz takip etti ve sonbahar geldi.”¹⁹⁸, “Güz günleri geçti. Rüzgarlar, ışıkların denizin köpükleriye oynaması gibi, sarı yapraklarıyla oynayarak ağaçları utandırdı. Ardından kış ağlayıp döğünerek geldi. Bu sırada ben Beyrut’taydım.”¹⁹⁹ Yine okur sona yaklaşırken olaylar üzerinden beş yıl geçtiğini şu cümle ile anlamaktadır: “Selma, evliliği üzerinden beş yıl geçmesine rağmen...”²⁰⁰

Yazarın olay örgüsünü bir giriş, bir gelişme, bir de sonuç şeklinde belirli bir sıra içinde sunduğu görülmektedir. Olaylar yazarın Faris Kerame’nin evine gelmesiyle başlar, Selma ile sevgileri ve ayrı düşmeleri çerçevesinde gelişir ve Selma’nın ölmesi ile son bulur. Bu şekilde olayları nasıl olmuşsa hiç değiştirmeden, özetleyip, atlayıp, genişletmeden, oluş sırasını bozmadan olduğu gibi aktarma yöntemine ‘Aynen aktarma’ denilir.²⁰¹

Sonuç olarak Cibrân’ın, romanının geneline baktığımız zaman, zamanı işlevsel bir şekilde kullandığı söylenilebilir.

5.6. DİL

“Roman, inşa edilmiş bir yapıdır. Nitelik itibariyle “kurmaca” olan bu yapı, birtakım parçaların bileşkesidir. İnsan, mekân, vaka, zaman gibi dış dünyadan alınan elemanlarla kurulan bu yapıyı işlevsel kılan araç, dildir kuşkusuz. Romancı, günlük hayatta basit bir anlatım aracı olan dili, sanatın sağladığı imkânlarla, günlük

---

¹⁹⁷ Cibrân Halil Cibrân, “*El-Ecnihatu’l-Mutekessire*”, 38.

¹⁹⁸ Cibrân Halil Cibrân, “*El-Ecnihatu’l-Mutekessire*”, 61.

¹⁹⁹ Cibrân Halil Cibrân, “*El-Ecnihatu’l-Mutekessire*”, 65.

²⁰⁰ Cibrân Halil Cibrân, “*El-Ecnihatu’l-Mutekessire*”, 95.

²⁰¹ Nurullah Çetin, *Roman Çözümleme Yöntemi*, 131.

konuşmanın ötesine taşır ve dile, yeni bir boyut kazandırır. Bu yönüyle dil, bilgi ve gerçeği değiştirme, iletme yeteneğine kavuşur. Dil, roman için bir araç olmuş ancak roman, dili dönüştürmüş ve “roman dili” ortaya çıkmıştır.²⁰²

Roman çok basit ve açık bir dil ile yazılmıştır. Bu şekilde açık ve basit bir dil ile yazılmış olması romanın aslında sadece halka mesaj vermek amacıyla yazılmış olmasındandır. Bu yüzden romanın dili hareketli ve okuyucuyu çeken bir dildir. Bu yüzden samimi bir şekilde gönüllerde yer etmiştir. Halkın genellikle kullandığı bazı kelimeleri romanda görmekteyiz. Fakat bu kelimeleri kendine has bir metot ile kullanmıştır. Bu şekilde geliştirdiği metoda “*el-Fadıl Cibrâniyye*” denilmektedir.²⁰³

5.7. ÜSLUP

Üslup ise anlatımın kazandığı biçimdir. “Bir metin: dil, imlâ, noktalama, cümle, konu, zaman, vaka, mekân gibi bir dizi birimden oluşur. Bunlar, bir bakıma metnin ham malzemeleridir. Bu malzemelerin, ele alınıp işlenmesi, nihayet işlevsel bir mahiyet kazanması üslupla mümkün olabilir. Bu bağlamda üslubu, içeriğin kazandığı “form” olarak görebiliriz.”²⁰⁴

Cibrân okuyucuyu gerçekçi bir atmosfere sokmaktadır. Olayların gerçekleştiği mekâna, olayları yönlendiren kişilere bir gerçeklik kazandırmak amacıyla tasvir üslubuna başvurur. Cibrân tasvir üslubuna başvururken hem anlatıya canlılık kazandırmak, okuyucunun gözünde somut bir dünya oluşturmak ister hem de anlatıma renk ve hareket katmak ister. Kısaca Cibrân romanında okur ile arasındaki bağı kuvvetlendirmek için mekân tasvirlerine yer vermiştir. Yazarın romanında, baş karakter Cibrân’ın olaylara baktığı noktadan Lübnan’da bulunan bir mabetin görüntüsü şöyle sunulur:

*“Beyrut’un sınırını binanın eteklerine bağlayan tepeler ve bahçeler arasında zeytin, fıstık ve söğüt ağaçları arasında beyaz bir kayaya oyulmuş eski zamanlara ait bir mabet var.”*²⁰⁵ *“Bu ilginç tapınağın*

²⁰² Mehmet Tekin, *Roman Sanatı 1 (Romanın Unsurları)*, 156.

²⁰³ Muhammed Yusuf Necm, *el-Kıssatu fî'l Edebu'l-'Arabîyyi'l-Hadîs el-Cami'ati'l-Emriki*, Daru's-Sekafe, Beyrut, 1996, 147.

²⁰⁴ Mehmet Tekin, *Roman Sanatı 1 (Romanın Unsurları)*, 166.

²⁰⁵ Cibrân Halîl Cibrân, “*el-Ecnihatu'l-Mutekessire*”, 77.

üstünde Fenikelilerin ait bir resim bulunan doğu duvarında; zamanın parmaklarının bazı çizgileri sildiği, mevsimlerin şekillerini boyadığı, kaya üzerine kazınmış tanıklar görülür. Bunlar ihtişamlı tahtanın üzerinde oturmuş aşk ve güzellik tanrıçası iştar ve etrafında korkutucu bir şekilde farklı şekillerde duran yedi çıplak bakirenin temsilidir. Bunlardan birincisi bir meşale, ikincisi bir arpa, üçüncüsü bir tütsü, dördüncüsü bir şarap testisi, beşincisi bir gül dalı, altıncısı defneden bir taç, yedincisi de bir yay ve ok tutar. Bunların hepsi yüzlerinde tam bir itaat ve teslimiyet ifadesiyle iştar'a bakarlar.” Örneklerde de görüldüğü üzere ayrıntılı bir anlatım üslubu hakimdir.²⁰⁶

Bu şekilde varlıkların, insanların, diğer canlıların duruşlarına görünüşlerine renklerine şekillerine hareketlerine tavırlarına sözlerine ait özelliklerin incelik ve ayrıntıların belirtilmesine, görülen şeylerin resminin ve tablosunun çizilmesine, görülenlerin hiç değiştirmeden olduğu gibi yansıtılmasına ‘Tasvir Üslubu’ denir. Burada verilmek istenen şeyler fotoğraf gerçekliğiyle sunulur. Herkes nasıl görüyorsa yazar da onlardan farklı olamayan bir görüşle yazar. Tasvir edilirken eksik ya da fazla bir şeye yer verilmez her şey açık ve seçiktir. En ince ayrıntıları bile atlanmaz gerçekliğe bağlılık esastır yansız ve nesnel bir anlatımdır.²⁰⁷

Romanda geçen metinler ayrıntılı bir biçimde yazılsa dahi çoğu metinler şiirsel bir üslupla yazılmıştır. Özellikle kahramanlar, zaman ve mekân tasvirleri şiirsel bir üslupla yazılmıştır. Cibrân’ın bu şekilde bir üslup kullanması onu diğer Mehcer ediplerinden ayıran özelliğidir. Kendine has bir metot kullanması taklit etmeyi sevmemesindedir.²⁰⁸

Yazarın bu romanda, birtakım özgün benzetmeler yoluyla duyguları yoğunlaştırarak sunduğu görülür:

“Selma ince bir bedene sahipti. Beyaz ipek elbiseleriyle pencereden girmiş ay ışığı gibi görünüyordu. Hareketleri İsfahan bestelerinin melodilerini andırır biçimde yavaş ve ahenkliydi. Zayıf ve hıçkırıkları kesen tatlılıktaki sesi, tıpkı hava dalgalarının değişmesiyle çiçeklerin taçlarından düşen çiy damlaları gibi, onun da iki kırmızı dudakları

²⁰⁶ Cibrân Halil Cibrân, “*el-Ecnihatu'l-Mutekessire*”, 77; Halil Cibrân, *Kırık Kanatlar*, 140

²⁰⁷ Nurullah Çetin, *Roman Çözümleme Yöntemi*, 294.

²⁰⁸ Muhammed Yusuf Necm, *el-Kıssatu fi'l Edebu'l-'Arabîyyi'l-Ḥadîs el-Cami'ati'l-Emriki*, 147.

arasından dökülüyordu. Yüzü ise. Kim Selma Kerame'nin yüzünü tarif edebilir ki? Hangi kelimelerle hüznü, durgun, şeffaf soluk bir peçeyle örtülü de örtüsüz bir yüzü tanımlayabilir ki? Hangi lisan ile her dakika ruhun sırlarından bir sır bildiren ve kendisine bakanlara bu dünyadan uzak, ruhsal bir alemin hatırlatan bir çehre hakkında konuşmaya güç yetirebiliriz ki?

Gerçekten de Selma'nın yüzündeki güzellik insan oğlunun güzellik için koyduğu kriterlerle uyuşmuyordu. Onun güzelliği, hayal veya rüya gibi yahut ölçülemeyen yahut tanımlanamayan yüce bir düşünce gibiydi. Ne bir ressamın fırçası ile silinebilen, ne de oymacıların mermeri ile şekillenebilen bir şeydi. Selma'nın güzelliği onun altın saçında değil, onu kuşatan iffet halindeydi. Onun güzelliğini iri gözlerinde değil, o gözlerden yayılan parıltıdaydı. Onun güzelliği gül gibi kızıl dudaklarında değil, onlardan dökülen tatlılıktaydı. Onun güzelliği fildişi gibi boynunda değil, öne doğru eğriliğindeydi. Onun güzelliği fiziğinin kusursuzluğunda değil, Yer yüzü ile sonsuz gökyüzü arasında yüzen, tutuşmuş beyaz meşaleye benzeyen ruhunun asaletindeydi.

Selma'nın güzelliği varlığını kutsal beyitlerde, tablolarında ve ölümsüz melodilerde gördüğümüz o şiirsel dehanın bir türüdür. Dâhiler ise bahtsızdılar. Ruhları ne kadar üstün olursa olsun gözyaşlarından bir örtüyle kuşatılmış kalacaklardır.”²⁰⁹

Yazarın bu şekilde kullandığı özgün benzetmelerle birlikte, zaman zaman faydalandığı teşbih sanatı da görülmektedir.

Roman nesir tarzında yazılmış bir metin ama bazı cümlelerinde şiirsel özellikler görülmektedir. Klasik romanlardan farklı bir üslubu vardır.²¹⁰ Cibrân'ın bu şekilde şiirsel ifadeler kullanmasına “Sanatkârane üslup” denilmektedir. Romanda şiirsel üslubun hâkim olması özellikle mekânda, kişi tasvirlerinde gerçek özellikler olduğu gibi aktarılmamakta, şairâne süslemelerle, abartmalarla, coşkun duygulara dayalı bir üslupla verilmektedir. Genellikle tasvirci anlatım tutumu egemendir mekân tasvirlerin ağırlıkta olduğu ve romantik duyguların fazla sergilendiği romanlarda genellikle sanatkârane üslup görülür.²¹¹ Özellikle eserlerinde şiirsel bir üslup kullandığı gibi kıssa üslubunu da kullanan Cibrân eserlerinde kıssalarını kısa

²⁰⁹ Cibrân Halil Cibrân, “*el-Ecnihatu'l-Mutekessire*”, 26-27; Halil Cibrân, Kırık Kanatlar, 40

²¹⁰ Teḥakkum fî İntacnâs, *el-Ecnihati'l-müteekessire*, 1. Baskı, 1990, 59.

²¹¹ Nurullah Çetin, *Roman Çözümleme Yöntemi*, 295.

cümlelerle dile getirir. Romanında görülen sanatsal üslubu sanatın ruhundan çıkan onun da kaynağı kendi ruhundan çıkan tasavvusuflî cümlelerin kibirden ve başkasını taklitten kaynaklanan sadece sevgi içerikli yazılan cümleler olmasındandır. Ayrıca Tevrat ve İncil üslubundan etkilenen Cibrân'ın bu romanında bazı cümlelerde Tevrat ve İncil üslubunu kullanmadığı görülmektedir.²¹²

Yine romandaki şiirsel ve etkileyici anlatım, bazı soyut kavramların somutlaştırılması sırasında kullanılan sembolik anlatımlarla desteklenmiştir.

Roman akıcı bir şekilde ilerlemektedir ve hüzünlü bir şekilde işlenmiştir.²¹³ Romanda basit bir üslup ve normal telaffuzlar vardır. Fakat Cibrân bu üsluba yenilik getirmiştir.²¹⁴ Örneğin;

شَعْرُ سَلْمَى الذَّهَبِيِّ أَشْبَهَ بِالطُّهْرِ

Selma'nın altın saçı o kadar temiz ki

Bu cümlede geçen “بِالطُّهْرِ” kelimesi “o kadar temiz ki” anlamına gelmekte olup Cibrân'ın kullandığı bir üsluptur.²¹⁵

Romanın bazı metinlerinde doğudaki dini önderleri eleştirel bir üslupla dile getirdiği görülmektedir. Doğu halkını, olayları ve durumları romanda eleştirerek yargılamaktadır:

“Doğuda dini önderler, elde ettikleri şan şöhret ve büyüklükle yetinmezler. Aksine akrabalarını halkın önünde birer despot yapmak, güçlerini ve mallarını artırmak için ellerinden gelen herşeyi yaparlar. Bir hükümdarın azameti ölümünden sonra verasetle en büyük oğluna geçerken, dini liderlerinden sonra verasetle en büyük oğluna geçer keni dini liderlerin azameti daha o hayattayken kardeşlere ve kardeş çocuklarına bir salgının buluşması gibi intikal eder. Keza Hristiyanların piskoposları, Müslümanların imamları ve Brahmanların

²¹² Hannâ el-Fahûrî, *Târîhu 'l-Edebi 'l-'ArabîEdebu 'l-Ĥadîs*, Dâru'l-Cîl, Beyrut: 1986, 226-227

²¹³ Muhammed Yusuf Necm, *el-Ĥıssatu fi 'l Edebu 'l-'Arabîyyi 'l-Ĥadîs el-Cami 'ati 'l-Emriki*, 144.

²¹⁴ Muhammed Yusuf Necm, *el-Ĥıssatu fi 'l Edebu 'l-'Arabîyyi 'l-Ĥadîs el-Cami 'ati 'l-Emriki*, 147.

²¹⁵ Teĥakkum fi İntacnâs, *el-Ecnihati 'l-müteekessire*, 59.

kahinleri de avını birçok yeriyle tutan, kanını da birden fazla dokunaçlarıyla emen deniz canavarları gibidir.”²¹⁶

Yine doğu toplumlarının içinde bulunduğu durumu eleştirirken kadına karşı tutumlarını da eleştirmektedir:

“Zavallı bir kadının hikayesini yazmaya ve sevginin sevinçleriyle dokunmayıp aksine hüznleriyle tokat attığı bir kalbin hayallerinin tasvirine tahsis ettiğim halde; beni bu sayfaları zavallı ve ümitsiz milletler hakkındaki sözlerle meşgul ettiren şey nedir? Gözyaşlarımı; hayatın, ölüm kendisini kucaklayıncaya kadar boynuna sarılmadığı zayıf bir kadının günlerinin hatırasına vakfetmişken; niçin gözyaşlarım aldanmış ve mazlum halklardan söz etmek için gözkapaklarımı ayartıyor? Peki, zayıf bir kadın, mazlum bir milletin sembolü değil midir? Ruhunun arzuları ve bedeninin keşçeleri arasında acı çeken bir kadın, yöneticilerinin ve din adamlarının arasında azap gören bir millet gibi değil midir? Güzel bir kızı kabrin karanlığına doğru sürükleyen gizli duygular, halkların hayatını toprakla örten şiddetli fırtınalar gibi değil midir? Bir milletin kadını, kandildeki ışık huzmesi gibidir. Yağı az olunca kandildeki ışık da zayıf olmaz mı?”²¹⁷

el-Ecnihatu'l-Mutekessire romanının öne çıkan özelliklerinden biri de yazarın iç monolog yöntemini kullanmasıdır. İç monolog okuyucuyu kahramanın iç dünyasıyla karşı karşıya getiren bir yöntemdir. Yöntemin uygulandığı bölümlerde yazarın varlığı ortadan kalkar, muhtemel yorum ve açıklamalar okuyucuya bırakılır.²¹⁸ Bu yöntemde anlatıcı yazarı bulamayız. Roman kişinin aklından, kalbinden geçen her şeyi kendi kendisiyle konuşur. İç konuşma yöntemi Cibrân'ın konuşmasındaki gibi kişilerin ruhsal durumlarını, suç, yanlışlık ve beklentilerini, hayal kırıklıklarını, özlemlerini, tasavvur ve tahayyüllerini sergilemede oldukça yararlı bir yöntemdir.²¹⁹

---

²¹⁶ Cibrân Halil Cibrân, “*el-Ecnihatu'l-Mutekessire*”, 44; Halil Cibrân, *Kırık Kanatlar*, 76

²¹⁷ Cibrân Halil Cibrân, “*El-Ecnihatu'l-Mutekessire*”, 64-65. Halil Cibrân, *Kırık Kanatlar*, 80

²¹⁸ Mehmet Tekin, *Roman Sanatı 1 (Romanın Unsurları)*, 264.

²¹⁹ Nurullah Çetin, *Roman Çözümleme Yöntemi*, 179-180.

Cibrân buna benzer diyaloglarla okurlara doğu toplumlari, Hıristiyan din adamlari ve doğu toplumlarının kadına karşı tutum ve davranışları hakkındaki görüşlerini bu Şekilde dile getirmektedir.

Yazarın tasviri üslubu romanda sık kullandığını fakat bunu yaparken uzun ve sıkıcı tasvirlerle yer vermeden birtakım özgün benzetmeler yoluyla ifadelerini sunduğunu görürüz. İstiâre ve teşbih sanatını çok sık kullandığı bu romanda Cibrân istiâre ve teşbihleri özellikle tabiattan seğmiştir. Bu da onun romantik bir karakter olmasından ötürüdür. Örneğin romanda bir mekanı tasvir ederken teşbih ve istiâreyi şu Şekilde kullanılmıştır:

بَيْرُوتَ فِي الرَّبِيعِ كَصَبِيَّةٍ حَسَنَاءَ اغْتَسَلَتْ بِمِياهِ الْعَدِيرِ ثُمَّ جَلَسَتْ عَلَى ضِفْتِهِ تُجَفِّفُ جَسَدَهَا
بِأَشْعَةِ الشَّمْسِ

Beyrut baharda, güzel bir genę kız gibi bir nehrin suyuyla yıkanmış ve nehrin kıyısına oturmuş.

Cibrân'ın bu romanının tamamına bakıldığı zaman romanın istiare ve teşbih ile zenginleştirip güzelleştirdiği gibi Arap dili için çok önemli ve yararlı olan belâgat kurallarını çok fazla kullanmadığı tespit edilmiştir.

Bunun edinilen şu bilgilerle bağlantılı olabileceği düşünülmektedir ki Mehcer ediplerinin, Avrupa'nın romanlarından ve yazarların üslubundan etkilendiği gibi Cibrân da etkilenmiştir. Fakat Avrupa romancıları gibi detaylı belâgat ilmi kullanmayı tercih etmeyip sadece tasvire önem vermişlerdir. Özellikle Rabıtatı'l-Kalemiyye grubunda bu durum görülmektedir.²²⁰ Ayrıca romanın genelinde müzik ruhunun da yer aldığı görülmektedir.²²¹

Romanda karşılaştığımız bir diğer edebi özellik ise mecaz sanatıdır. “*Hangi kelimelerle hüzünlü bir yüzü tasvir edebiliriz. Hangi dil ile her dakika ruhun*

²²⁰ Hılef, ‘Abdu'l-Latif, *Et-teyyarātu 'l-cediye fi 'ş-şi 'l-'arabiyyi 'l-hadîsi fi mısra*, Mısır, 1977, 102.

²²¹ ‘Abdi'l ‘Aziz Kokas, *Buniyeti 'l-Meħkiyye eş-şe 'ri ve Tecelliyatihifi 'n-Nas*, 179.

sırlarından bir sır bildiren ve kendisine bakanlara bu dünyadan uzak, ruhsal bir alemi hatırlatan bir çehre hakkında konuşmaya güç yetirebiliriz ki.”²²²

Kullanılan bir diğer edebi özellik ise seci sanatıdır.

Romanın geneline bakıldığı zaman bazı kelimelerin ve cümlelerin sık tekrarlandığı görülmektedir. Bu üslup özelliği de Cibrân’a has bir özellik olarak kabul edilmektedir. , انت تملأ , انت تسقيها الحياة , انت تطهرها , انت قبلتني , انت زرعت في قلبي . و عَاطِفَةٌ وَاحِدَةٌ خَرَّبَتْ .²²³ Ayrıca طُرُودًا , وَخَاطِرٌ وَاحِدٌ أَوْجَدَ مَجْدَ الْإِسْلَامِ , وَ كَلِمَةٌ وَاحِدَةٌ أَحْرَقَتْ مَكْتَبَةَ الْإِسْكَانْدَرِيَّةِ | , فَكَّرٌ وَاحِدٌ أَقَامَ الْأَهْرَامَ , فَكَّرٌ وَاحِدٌ يَجِيئُكَ فِي سَكِينَةِ اللَّيْلِ يَسِيرٌ بِكَ إِلَى الْمَجْدِ أَوْ إِلَى الْجُنُونِ . نَظْرَةٌ وَاحِدَةٌ , فَكَّرٌ وَاحِدٌ , كَلِمَةٌ وَاحِدَةٌ , فَكَّرٌ وَاحِدٌ²²⁴ cümleleri de sık geçmektedir.

Cibrân’ın bu romanına bakıldığı zaman bir diğer özelliğinin de Batıdan İngiliz romanlarından ve doğu romanlarından etkilenerek karışık bir üslupla yazdığı görülmektedir. Buna dayanılarak hatabî bir üslupla nesir türünde yazısını şiir gibi kafiyeli bir üslupla yazdığı görülmektedir. Bundan dolayı Muhammed Buneys şöyle söylemiştir: “ *Cibrân bu romanı metin yazma yeteneğini kullanarak şiirden, güzel yazıdan ve eski arapça yazılardan kullanarak ortaya çıkarmıştır.* ”²²⁵

Sonuç olarak Cibrân’ın çok çeşitli tâbir üslupları kullanma özelliği bu romana da yansımıştır. Ayrıca eserlerinin çoğunda görülebilen düşünce üslubu yine bu romanda görülmektedir.

Romanın genel özellikleri:

1. Olayları okuru sıkmayacak bir dil ve üslupla yazmıştır.
2. Bazı teşbih, istiare ve tasvirleri romanın devamını okuyarak keşfedilebilir bir şekilde sunmuştur. Yani olaylar ve anlatım üslubu birbirinin devamı niteliğindedir.

²²² Cibrân Halil Cibrân, *el-Ecnihatu'l-Mutekessire*, 26.

²²³ ‘Abdi’l ‘Aziz Kokas, *Binyeti'l-Mehkıy eş-Şe’ri ve Tecelliyatihi fi en-Nas*, 28-29.

²²⁴ ‘Abdi’l ‘Aziz Kokas, *Binyeti'l-Mehkıy eş-Şe’ri ve Tecelliyatihi fi en-Nas*, 179.

²²⁵ Muhammed Buneys, *eş-Şi’ri'l el-arabîyyi'l -hadîs bunyatuhu ve ibdâlâtuhâ*, Dar tûbkâl 1990, 59.

3. Sadece başkaraktere değil diğer karakterlere de önemli görevler atfetmiştir. Onların da sosyal hayatlarını ve fiziksel özelliklerini detaylı bir şekilde açıklamıştır.
4. Başkarakterin fiziki, ruhi ve sosyal özelliklerini detaylı bir şekilde anlatmış.
5. Mekana çok önem ve Peygamber ve mekanın şahıslar üzerindeki etkisinden bahsetmiştir.
6. Yazar romanı düşünce dünyası için bir araç olarak görmüştür. Fikirlerini roman aracılığıyla okuyucuya aktarmıştır.
7. Romanı kendi hayatı gibi sunmuştur.²²⁶

---

²²⁶ Leyla Suudî, *Buniyeti eş-şahsiyye fî rivayeti'l ecnihatu'l mutekessira Cibrân Halîl Cibrân 'enmûzec'*, Külliyyetu'l Adâb ve'l Lugat el luğa ve'l edebi'l adâbi, Dirasat Edebiyye, 2017, 68.

SONUÇ

Cibrân Halil Cibrân, edebi şahsiyeti ve Doğudan Batıya göç eden bir şahsiyet olması hasebiyle üzerinde önemli tartışmalar yapılmış bir ediptir. Modern Arap edebiyatına yeni bir dil ve üslup kazandırmıştır. Araştırmayı, sorgulamayı ve düşünmeyi önemsemesi ile Batı toplumunda kısa sürede dikkatleri üzerine çekmeyi başarmıştır. Nitekim Doğu ile Batı arasında bir kültür köprüsü olmuştur. Kilisenin ikiyüzlü yaklaşımı, Doğu kadınına değer verilmemesi ve asil ailelerin halkı ezen kurallarını eleştiren yazılar yazması ile tanmıştır.

Cibrân'ın edebi hayatında veya eserlerinde üzerinde durduğu konular din, vatan, kadın, doğa, özlem ve sevgidir. Bunu özellikle başyapıtları denilebilecek birkaç eserinde görülebilir. Bunlardan ilki *"The Prophet"* adlı eseridir. Diğeri *"el-Mevâkıb"* adlı kasidesi ve bir diğeri de tahlilini yaptığımız romanı *"el-Ecnihatu'l-Mutekessire"* dır. Bu eserlerinde hâkim tema, başkaldırı ve isyandır. Cibrân, kendini geliştirmeye ve alana yenilik getirme faaliyetlerinden de bilindiği üzere bilinçli bir ediptir. Bu bilinçli tavrı ile içinde bulunduğu toplumun da bilinçlenmesini istemiştir. Bunun için kilise ile çatışmıştır. Kilisenin ve asil ailelerin din algıları, otoriter yaklaşımları ve ekonomik güçlerine karşı Cibrân'ın tek gücü edebiyatıdır.

Bu doğrultuda Cibrân romanına isim belirlerken hassas davranmış ve romanına içerikle uyumlu bir isim verdiği tespit edilmiştir. Cibrân bu eserde 'sevgi' kavramına verdiği değeri son derece edebi bir üslupla anlatmıştır. Olaylar yazarın etrafında veya bir şekilde onunla irtibatlı olarak gelişmiştir. el-Ecnihatu'l-Mütekeşşire romanında soyut mekânlar bulunmamaktadır. Mekânların tamamı somuttur. Baştan sona kadar çevresel mekanlar kullanılmıştır. Cibrân romanında okur ile arasındaki bağı kuvvetlendirmek için mekân tasvirlerine yer vermiştir. Zaman dilimine baktığımız zaman ise Cibrân'ın Beyrut'a geldiği bir nisan ayında başladığı ve olayların beş yıl sürdüğünü görmekteyiz.

Roman çok basit ve açık bir dil ile yazılmıştır. Romanın dili hareketli ve okuyucuyu çeken bir dildir. Bu yüzden samimi bir şekilde gönüllerde yer etmiştir. Cibrân okuyucuyu gerçekçi bir atmosfere sokmaktadır. Olayların gerçekleştiği mekâna, olayları yönlendiren kişilere bir gerçeklik kazandırmak amacıyla tasvir üslubuna başvurmuştur. Roman nesir tarzında yazılmış bir metin olmasına rağmen bazı cümlelerinde şiirsel özellikler görülmektedir. Klasik romanlardan farklı bir üslup hakimdir. Romanda geçen metinler ayrıntılı bir biçimde yazılsa dahi çoğu metinler şiirsel bir üslupla yazılmıştır. Özellikle kahramanlar, zaman ve mekân tasvirleri şiirsel bir üslupla yazılmıştır. Cibrân'ın bu şekilde bir üslup kullanması onu diğer Meher ediplerinden ayıran özelliğidir. Taklit etmeyi sevmeyen edebi kişiliği ile kendine has bir üslubu vardır.

Cibrân'ın bu romanının tamamına bakıldığı zaman romanın istiare ve teşbih ile zenginleştirip güzelleştirdiği gibi Arap dili için çok önemli ve yararlı olan belâgat kurallarını çok fazla kullanmadığı tespit edilmiştir. Bunun sebebi Batıdan, İngiliz romanlarından ve doğu romanlarından etkilenerek karışık bir üslupla yazmış olmasındandır.

Sembolik ve romantik üslubuyla ve tasavvufi kişiliği ile Cibrân, Arap edebiyatına yenilik getirmiştir. Bu yenilikçi yaklaşımı ile Özgün ve özgür yazılar yazması kendisinden sonra gelen edebiyatçılara da ilham kaynağı olmuştur. Batı edebiyatından ve onların üslubundan etkilenmiştir. Fakat körü körüne bağlanmamıştır. Arap edebiyatında kullanılagelen edebî kalıplarla yetinmemiş, vezne dayalı şiir anlayışı yerine vezni ve kafiyesi olmayan, şiirsel bir olguyu nesir diliyle anlatan yeni serbest şiir tarzını meydana getirmiştir. Hikâye, roman, makale, kısa hikâye ve şiirlerinde şiirsel bir üslup tercih etmiştir.

Sonuç olarak Cibrân, eserlerinde görüldüğü üzere Doğu ile Batı arasında bir köprü olarak Doğu ve Batı edebiyatı sentezli eserler yazan ve XX. yüzyıl insanı üzerinde derin izler bırakan edebi bir şahsiyettir.

KAYNAKÇA

- el-‘Azma, Nazîr, *Cibrân Halîl Cibrân, fî Dav’îl-Müessarâti’l-Ecnebiyye*, Dâr’uTılâs, Dımeşk:1987.
- ‘Abd el-Celil, C.M, *Târih-i Edebiyyât-ı ‘Arap*, Tahran: 1373.
- Aktaş, Şerif. *Anlatma Esasına Bağlı Edebi Metinlerin Tahlili -Teori ve Uygulama-*, Ankara: Kurgan Edebiyat Yayınları, 2015.
- Eminoğlu Ali, “Muhammed Hasan Alvân’ın “MevtunSağîrun” (Küçük Bir Ölüm) Adlı Romanının Teknik ve tematik incelemesi”, *NEÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 46, 2018: 141-162.
- Antonius Beşir, “*Mulhakabi-kitâb*”, Cibrân Halîl Cibrân, en-Nebi, Beyrut: 1936, .
- Ay, İlkur. *Sevinç Çokum’un Roman Tekniği*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, OMÜSBE, 2014.
- Aytaç, Gürsel, *Genel Edebiyat Bilimi*, İstanbul:Papirüs Yayınevi, 2003.
- Buneys, Muhammed. *eş-şi’ri’l el-arabîyyi’l -hadîs bunyatuhu ve ibdâlâtuhâ*, Dar Tûbqâl, 1990.
- el-Cündî, Enver, *Aşâletu’l-fikri’l el-islâmî fî muvaceheti’t et-tağrib*, ts.
- Cebr, Cemil, *Cibrân Halîl Cibrân fî Hayâtihî’l-Âşife*,MuessesetuNevfel, Beyrut: 1981.
- Cibrân Halîl Cibrân, *Arâisul-Murûç*,MuessesetuNevfel, 3. Baskı, Beyrut: 1994.
- Cibrân Halîl Cibrân, *Dem’a ve İbtisâme* (Dirâse ve Taḥlil: DrNâzikSâbâYârd), 4. Baskı, MuessesetuNevfel, Beyrut:1995 .
- Cibrân Halîl Cibrân, *el-’Avâşif*, (Dirâse ve Taḥlil: DrNâzikSâbâYârd), 2. Baskı, MuessesetuNevfel, Beyrut:1994.
- Cibrân Halîl Cibrân, *El-Ecnihatu’l-Mutekessira*, Beyrut: 1994.

- Cibrân Halîl Cibrân, *el-Ervâhu'l-mutemerride*, MuessesetuNevfel, 3. Baskı Beyrut, 1995.
- Cibrân Halîl Cibrân, *el-Mecnun* (Dirâse ve Tahlil: DrNâzikSâbâ Yâd), 2. Baskı, MuessesetuNevfel, Beyrut: 1988.
- Cibrân Halîl Cibrân, *el-Mecnun* (Dirâse ve Tahlil: DrNâzikSâbâ Yâd), 2. Baskı, MuessesetuNevfel, Beyrut:1988.
- Cibrân Halîl Cibrân, *el-Mevâkîb*, (Dirâse ve Taḥlil: DrNâzikSâbâYârd), MuessesetuNevfel, 3. Baskı, Beyrut, 1994.
- Cibrân Halîl Cibrân, *el-Mûsikâ*, (Dirâse ve Taḥlil: DrNâzikSâbâYârd), 2. Baskı, MuessesetuNevfel, Beyrut:1988 .
- Cibrân Halîl Cibrân, *es-Sâbiḳ*, (Dirâse ve Taḥlil: DrNâzikSâbâYârd), MuessesetuNevfel, Beyrut:1982.
- Cibrân Halîl Cibrân, *Gezgin*, trc: Sibel Özbudun, 3. Baskı, İstanbul: Anahtar Kitaplar Yayınevi, 2001.
- Cibrân Halîl Cibrân, *Raml ve Zebed*, (Dirâse ve Taḥlil: DrNâzikSâbâYârd), MuessesetuNevfel, 2. Baskı, Beyrut:1990.
- Cibrân Halîl Cibrân, *Ye'su İbnu'l-insân*, (Dirâse ve Taḥlil: DrNâzikSâbâYârd), MuessesetuNevfel, 2 Baskı, Beyrut, 1992.
- Cîhâd, Faḍıl, *el-Edebu'l-ḥadis fî Lübnân*, Beyrut: 1996.
- Çatal, Halîl. *Cubrân Halîl Cubrân ve Öykücülüğü*, Yüksek Lisans Tezi, SÜSBF, 2011.
- Çetin, Nurullah. *Roman Çözümleme Yöntemi*, 15. Baskı, Ankara:Akçağ yayınları, 2017.
- el-Dâyim, Dr. Şâbir 'Abdu. *Edebu'l-Mehceri 'Diraseti Te'sıylıyyeti Tehliyyeti lieb'âdi't-Tevrube et-Teemmuliyye, fî Edebi'l-Mehceri*, Dâru'l-me'arif, 1993.

- Demirayak Kenan “Halil Cibrân’ın el-Mevakib ‘Kafiler’ adlı şiirine bir bakış”.
- Demirayak, Kenan, “Amerika’daki Göçmen Arap Edebiyatı ve İliya Ebû Madî’nin “Bilmeceler” şiiri”, *Ekev Akademi Dergisi*, Ocak 1996: 70.
- Doğru, Erdinç, *Mehcer Edebiyatı ve Arap Edebiyatına Etkisi*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üni.,1998.
- el-Eşter, Abdulkerîm, *en-Neşru’l-Mehcerî*, Dımaşk:1970.
- Ebî Fâdıl, Rebî’a Bedî’. *el-Fikru’d-Dînî fi’l-Edebi’l-Mehcer*, Dar’ul-Cîl, Beyrut:1992.
- Ebu Madî İlyâ, Beyne’ş-şarkı ve’l-ğarbi fi riḥleti’t-teşerrudi ve’l-felsefeti ve’ş-şairiyye ,Beyrut et-tab’atî’l ûlâ:1997.
- el-Garîzî, Vefik. “*Nisâ fi Ḥayâti Cibrân ve Eseruhünne fi Edebihi*”, Darut-Talî’a, Beyrut:1992.
- el-Gaval el-enṭuvan, el-mecmu’atî’l kâmile li müellefât Cibrân Halîl Cibrân, Nuşuşharici’lmeccmu’ati, Daru’l-Cîl, 1994.
- Fevzî ‘Atvâ, Cibrân Halîl Cibrân, ‘AbkariyyunminLübnân, Dâru’IFikr, 1989.
- Guddus, Muhammed Rîdâ, *Şi’r Muâsır Arab Şefi’î Kedkeni*, 1359.
- Günday, Hüseyin, *Cibrân Halîl Cibrân ve Çağdaş Arap Edebiyatındaki Yeri*, Doktora Tezi, Bursa Uludağ Üni., 2002.
- el-Huveyyik, Yusuf, *Halîl Cibrân’la Anılarım*, trc: Eyüp Tanrıverdi, 1. basım, İstanbul: Kaktüs yay. 2002.
- el-Makdisî, Enis, *el-Fununu’l’Edebiyye ve A’lamuha fi’n-nahḍati’l-‘arabiyye el-ḥadişe*, Beyrut: 1984.
- Hafâcî, Muhammed ‘Abdulmun’im, *Kıssatu’l-edebi’l-mehceri*, Beyrut:1986 .
- Ḥâlid Gassan, *Cubrânü’l-Feylesûf*, Beyrut:1983.

- Halîl Cibrân, *Asi Ruhlar*, trc: Muammer Sarıkaya – Eyyup Tanrıverdi, 5. Baskı, İstanbul: Kaktüs yay.,2012.
- Halîl Cibrân, *Aşk mektupları*, trc: Ersan Devrim, 4. Baskı, İstanbul: Kaktüs yay., 2012.
- Halîl Cibrân, *Fırtınalar*, trc: Ahmet Murat Özel, 1. Basım, İstanbul: Kaktüs yayınları, 1997.
- Halîl Cibrân, *Kum ve köpük*, trc: İlyas Aslan, 5 baskı, İstanbul: Kaktüs yayınları, 2010.
- Halîl Cibrân, *Kırık Kanatlar*, trc: Ahmet Harman, Burak Duran, Emrullah Kurt, Halil İbrahim Salman, Kamile Kaş, Merve Şahin, Sümeyye Oyan, Zeynelabidin Soysal, 1.baskı, İstanbul, Muarrib yay., 2018
- Hanîn, Riyâd, *El-ḥâdis ‘an Cibrân*, Muessesetu Nevfel, Beyrut, 1983.
- Ḥannâ el-Faḥûrî, *Târîḥu ‘l-Edebi ‘l-‘Arabî Edebu ‘l-Ḥadîs*, Dâru‘l-Cîl, Beyrut: 1986
- Ḥasen Câd Ḥasen, *el-Edebu ‘l-arabîfi ‘l-mehcer*, Qâhire: 1962.
- Ḥilef, ‘Abdu‘l-Latîf, *Et-teyyarâtu ‘l-cediyde fi ‘ş-şi ‘ri ‘l- ‘arabiyyi ‘l-hadîsi fi mısra*, Mısır:1977.
- İhsan ‘Abbas-M. Yûsuf Necm, *eş-Şi ‘ru ‘l- ‘arabi fi ‘l-mehcer*, Beyrut: 1967
- İmanquliyeva, Aida, *Modern Arap Edebiyatının Usta Kalemleri*, 1. Baskı, İstanbul: Kültür sanat yay. 2007.
- Journal of Babylon Center For Humanities Studies, 8/1, 2018: 1-44.
- el-Kettânî, Süleyman, *Cibrân Halîl Cibrân fi Medârihi ‘l- Vâşî*, Mektebetü Nevfel, ts.
- Kerem, AntoineGattas, *Muhâdarât fi Cibrân Halîl Cibrân*, Kahire:1964.
- Kocatürk, Ali, “Anlatıbilim: Kurama ve Eleştirel Yönteme Kısa Bir Giriş”, *Kritik Dergisi*, S.3, 2009: 1-28.

- Kokas, ‘Abdi’l ‘Aziz. *Binyeti’l-Meħkiy eş-şi’ri ve tecelliyatıhi fi’n-nasi, Ecnıhatu’lMutekessire*, ts.
- Korkmaz R. Ve şahin V., *Romanda Mekân-Romanda Mekân Poetiği ve Çözümlemeler-*, Ankara: Akçağ Yayınları.,2017.
- el-Mecmû’atu’l-kamile limuellefât Cibrân Halîl Cibrânel-’Arabıyye.*
- el-Mağdisî, Enîs, *el-Fununu’l-Edebiyye ve A’lâmuhâ fi’n-nâhidati’l-arabiyyeti’l-hadiše*, Beyrut: 1984.
- el-Mağdisî, Enîs. *el-İtticâhatu’l-edebıyye fi’l-’âlemi’l-’arabıyyi’l-ħadîs*, Beyrut:1982.
- Mîha’îl Nuayme, Cibrân Halîl Cibrân, Hayâtuhû, Mevtuhû, Fennuhû, Muessesetu Nevfel, Beyrut, 1991.
- Mîhâ’îl Nuayme, *Cibrân Halîl Cibrân*, 3. Baskı, Beyrut:1951.
- Mihail Nu’ayme, *Cibrân Halîl Cibrân*, Mısır, Dar Al-Hilal, 1964.
- en-Nâ’ûrî, İsâ, *Edebu’l-Mehcer*, Kahire: 1977.
- Nâdire Cemil Serrâc, şu’arâ’ el-râbıta el-ķalemiyye, Kahire 1957.
- Necm, Muhammed Yusuf. *el-Ķıssatu fi’l Edebu’l-’Arabıyyi’l-Ķadîs el-Cami’ati’l-Emriki*, Daru’s-Sekâfe, Beyrut:1996.
- Rabî’, Muhammed, *fi Târîhi’l-edebi’l el-’arabıyyi’l-hadîs*, Ürdün:1990.
- Sarıkaya, Muammer. “Arap Göç Edebiyatında Aforizmalar”, *Nüşha şarkiyat Araştırmaları Dergisi*, 4/14, Ankara, 2004:7-24.
- Suçin, Mehmet Hakkı. *Cibrân Halîl Cibrân Hayatı, Edebi Kişiliği ve Eserleri, DTCF, Ankara:1993.*
- Suudî, Leyla. *Buniyeti eş-şaşıyye fi rivayeti’l ecnıhatu’l mutekessira Cibrân Halîl Cibrân ‘enmûzec’*, Külliyyetu’l Adâb ve’l Lugat el luga ve’l edebi’l adâbi, Dirasat Edebiyye, 2017.

Şahin, Şener. *Emin Er-Reyhani ve Mehcer Edebiyatı'ndaki Yeri*, Doktora Tezi, Bursa: UÜSBE, 2005.

Şeyh, Muhammed Emîn, *et-Teşkilü'l-üslûbî fî şî'ri'l-mehceri'l-hadîs*, 2008-2009.

Şimşek, Sultan. "Cibrân Halîl Cibrân'ın Eserlerinde Beşerî ve Evrensel Sevgi", *İÜEF Şarkiyat Mecmuası*, 21, 2012: 125-138.

Şimşek, Sultan. "İslam Kültürünün Mehcer Edebiyatı Üzerine Etkisi", *İ.Ü. Şarkiyat Mecmuası*, 19/2, 2011: 91-101.

Teḥakkum fî İntacnâs, el-Ecnihati'l-müteekessira, 1. Baskı, 1990.

Tekin, Mehmet. *Roman Sanatı I (Romanın Unsurları)*, İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2008.

Tepebaşılı, Fatih. *Roman İncelemesine Giriş*, Konya: Çizgi Kitabevi, 2012.

Uçarol, Rıfat. *Siyasi Tarih*, İstanbul: 1985.

Yazıcı, Yüksel, *Gizemli Kadim Ruh Halîl Cibrân*, 1. Baskı, İstanbul: Enki Yayınları, 2012.

Yazıcı Hüseyin, "Mehcer Edebiyatı", TDV İslam Ansiklopedisi, (Ankara: TDV Yayınları, 2003).

Yazıcı, Hüseyin. *Göç Edebiyatı (Doğuyu Batıya Taşıyanlar)*, 1.Basım İstanbul: Kaktüs yay. 2002.

Zeyd Misbâh, Seyyide el-Liveyze, *Muessesetu'l-fikr el-lubnanî fî câmi'at*, Lübnan, ts.

http://www.global-leaders.tv/arsiv/amin_maalouf.asp (İpek Cem'in Amin Maalouf'la mülakat Global Leaders, erişim tarihi: 29 Mayıs 2009.

<http://www.yenimakale.com/roman-ve-oyku-incelemesinde-kisiler-kadrosu-ve-bakis-acisi.html>, erişim tarihi: 02/07/2019.

<https://www.turkedebiyati.org/roman-hakkinda-genel-bilgiler/>, 02/07/2019.

www.abjjad.com, erişim tarihi: 03/01/2019.

www.academia.edu, Ahmet Gemi, Mehcer Edebiyatı Üzerine Bir Değerlendirme,
erişim tarihi: 25/04/2019.

www.diwanalarap.com, erişim tarihi: 16/01/2014.

www.goodreads.com, erişim tarihi: 29/06/2019.

www.mawdoo3.com, erişim tarihi: 23/03/2019.

